

فهرست مطالب

۲	سرمقاله / خدا، وطن، وظیفه .... اداره مجله
۴-۳	د خوانانو ټولنیز آداب مولوی عبدالملک حمیدی
۹-۵	نهای شانی و فواید آن در جامعه استاد محمد شریف رباطی
۱۲-۱۰	نوروز به روایت دیگر استاد هدیت الله هدفمند نپی پور
۱۴-۱۳	سخاوت او مالی مسؤولیت محمد احمد زوری
۱۷-۱۵	تاریخچه سازمان ملل متحد و اهداف آن مولوی غلام محمد جویا
۲۰-۱۸	تکفیر، اردقداد و الحاد از دیدگاه شریعت اسلامی مولوی عبدالعزیز
۲۴-۲۱	ثبات و پایه داری در دین مولوی عبدالرحیم نیازی
۲۶-۲۵	چاپیریال سانه د نغمان ولایت د اطلاعاتو او ارتباط عامه مدیریت
۲۸-۲۷	ساختار اداری / قسمت سوم ناصرالدین دریز
۳۱-۲۹	مفهوم فساد و پیشینه آن ستاره مخبت
۳۴-۳۲	عوامل فساد اداری از دیدگاه اسلام / قسمت پنجم و آخر استاد زین العابدین کوشان
۳۵	د دعوت اهمیت محمد همایون راقف
۳۹-۳۶	سوله او د ټولنې لپاره د هغې اړتیا شیخ فریدالله ازهری
۴۳-۴۰	حقوق همسایه از دیدگاه اسلام مولوی عبدالعظیم جهیر
۴۷-۴۴	حقیقت و اهداف اسلام / قسمت سوم و آخر نصیر احمد هدایت
۵۱-۴۸	کرونا ویروس (طاعون- وباء) څیړنه... مولوی نصیرالدین (کوکب)
۵۳-۵۲	معلولین د هر اړخیزو انسانی مرستو... شاه محمود درویش
۶۰-۵۴	کارکردها و گزارش ها خبرنگار مجله توکل بخشی

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
قُلْ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَّ

دیني، علمي، ادبي، تحقيقي او اجتماعي
مياشتنۍ خپرونه
دامتياز خاوند: د ارشاد، حج او اوقافو
وزارت
د تاسيس نېټه: ۱۳۳۱ لمريز کال

مدیر مسوول

مولوی عنایت الله شریفی

سکرتر مسوول

سید مسلم شاه اسدی

هیأت تحریر

محترم فضل محمد حسینی
استاد غلام الدین کلانتری
استاد محمد شریف رباطی
مولوی عبدالملک حمیدی
استاد محسن حنیف

دور دوم، سال هفدهم، شماره دوازدهم
ماه حوت ۱۳۹۸ هجری شمسی
جمادی الثانی - رجب المرجب
۱۴۴۱ هجری قمری

خدا - وطن - وظیفه، [شعاری آمیخته با شعور]

به مناسبت گرامیداشت از روزسرباز و هفته حمایت از نیروهای امنیتی کشور
سکتور پر افتخار دفاعی کشور عزیز ما که متشکل از اردوی ملی، پولیس ملی و امنیت ملی می باشد، نماد قدرت، شوکت و
عصاره عزم و اراده ملی در کشور به شمار می روند.

در این میان اردوی ملی، مدافعان رسمی جمهوری اسلامی افغانستان و بخشی عظیم نیروهای مسلح کشور عزیز ما
می باشند. این ارتش در سال (۲۰۰۲) به همت و فداکاری فرزندان رشید و خدوم ملت تشکیل شد.
در مفهوم امروزی، { اردو : مجموعه ای از امکانات، وسایل نظامی و افراد متشکل در یک سازمان حرفه یی و تشکیلات دائمی
دارای سلسله مراتبی که در قانون اساسی جایگاه و صلاحیت و نقش دفاعی تعریف شده دارد، اطلاق میگردد. }
اردو نهاد منظم مسلح دولت بوده که همیشه در حالت آماده باش برای دفاع از حیثیت و نوامیس ملی میباشد.

در مسیر تاریخ با ستانی کشور ما، تا اکنون دشمنان داخلی و خارجی این خاک نه خواستند و نمی خواهند تا ملت غیور و با
شهامت افغان دارای یک قوت نظامی مقتدر و نیرومندی باشد؛ حالا که اردوی نوپا و جوان جمهوری اسلامی افغانستان با
نیروی منسجم همچون بنیان مرصوص، تحت این شعار (خدا - وطن - وظیفه) به سوی انکشاف میرود و از همه اقشار و
بهترین فرزندان این ملت تشکیل گردیده و از محبوبیت خاص در بین مردم برخوردار می باشند... طبیعیتست که روئیت و
تحمل آن بر بیگانگان گران خواهد بود.

بلی! سربازان، بازوان توانمند افغانستان، ملت با اقتدار، متدین، دموکرات و صلح آمیز است. مردم ما صلح را در قامت استوار
سربازان فداکار و رزمنده افغانستان تصور می کنند.

روزگاری این ابر های تیره که هم اکنون بر آسمان سرزمین ما سایه افکنده، از این مرز و بوم برچیده خواهد شد و آن روز را
فقط سربازان ما در مبارزات گرم و نفس گیر شان برای مردم درد دیده به ارمغان خواهند آورد، در این راستا برای صیانت از
موقف و اجرای که در حدیث نبوی ﷺ به آن اشاره گردیده است، درمیادین سبقت می گیرند.

* سلمان ﷺ از رسول اکرم ﷺ روایت می کند که ایشان فرمودند:

{ رِبَاطٌ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَ قِيَامِهِ وَ مَنْ مَاتَ مُرَاطِبًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَجَرَى اللَّهُ عَلَيْهِ عَمَلَهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُهُ وَأَجْرَى عَلَيْهِ رِزْقَهُ وَأَمِنْ مِنَ الْقَتْلَانِ } رواه مسلم
{ یک شبانه روز پاسداری و حراست از سرزمین اسلامی بهتر از یک ماه روزه گرفتن و شب زنده داری است. و اگر شخصی در همین حالت
(پاسداری از میهن اسلامی) بمیرد، پاداش این عمل برای او همیشه باقی است و ادامه دارد و روزی اش نیز جاری است و از فتنه ها نیز در امان
خواهد بود. }

سربازان میهن عزیز طی هجده سال در برابر جنگ های نیابتی که از آنطرف مرزها بر این ملت تحمیل گردیده است، با
فداکاری ها و دادن قربانی های ممتد مبارزه کردند. بناءً این نیروی صادق و مومن کشور نیاز به حمایت بی دریغ ما دارند؛ به
عنوان یک شهروند مسوول تلاش کنیم [صدای رسای سرباز فداکار افغانستان] باشیم. مدافعانی که با سایر سربازان جهان
تفاوت دارند؛

سربازان دیگر کشورها، با بهترین امکانات و تجهیزات و فراغت خاطر در مقابل دشمنان شان می رزمند، ولی پاسداران
صابر و متعهد ما با امکانات و تجهیزات نازلتر، اما با انگیزه عالی و انسانی، دینی و ملی در کلیه موارد حماسه آفرینی نموده اند.
سربازی که از هلمند است، برای نجات باشندگان کندز می رزمند؛ سربازی که از ارزگان است، برای نجات مردم کندهار
فداکاری می کند، سربازی که از مناطق مرکزی و شمالی کشور است در جنوب و جنوب غرب جانش را نثار می کند؛ این امر
مصدق عینی فداکاری و ادای دین در قبال ملت مظلوم افغانستان است؛ و به عنوان حرف اخیر اینکه سربازی عشق است،
عشقی که پیامد آن آزادی و استواری است؛ سرباز، نمادی از همدلی و یکرنگی برای فردای افغانستان است؛
پس بیاییم در نظام افغانستان اسلامی فراتر از شعار و حرف، به سرباز و موقف گرامی سرباز ارج گذاریم.

ژباړه: ای د ځوانانو ډلې! له تاسو نه که دچا وس وي نو واده- نکاح د وکړي- ځکه نکاح د نامحرمو نه دسترگو ساتونکی او د شرمگاه د ساتلو لپاره ښه وسیله ده، خو که څوک د واده کولو مالی او اقتصادي توان ونلری نو هغه دروژه ونیسی، ځکه روژه د شهوت دکابو کولو لپاره ښه درملنه ده.

نو په پورتني مبارک حديث کې زموږ خواره پیغمبر ﷺ ځوانانو ته یو ډیر مهم ټولنیز ادب ور وښود، چې هغه د شهواتو او ناروا جنسي اړیکو څخه ډډه کول دي، په رښتیا هم په شهواتو کې گډیدل، ځوانی له منځه وړي، په حقیقت کې همدا شهوت او غضب دي چې کله د افراط لورته ولاړل نو په زرگونو ناخوالی، فسادونه، فجایع، بې لاری او بیکاری به ترې راپیدا کیږي. د شهوت قوه که چیرې د کنترول او تعادل په معیار کې وه نو غوره اخلاق، عفت او پاک لمنی، د اولاد او کورنی خوښونه د ټولنی او وطن سره مینه، ښکلا، محبت او نور محاسن ترې را پیدا کیږي او که چیرې د شهوت قوه د افراط لورته ولاړه نو بیا ظلم، تیري، تجاوز، کرکه، انزوا، وحشت، د نورو په ناموس تیري، بدلمنی، فحشاء او نور خباثت او رذائل ترې را پیدا کیږي چې په پایله کې ټولنه نا آرامه او بدبخته کوي.

د شهوت دا قوه په مختلفو بڼو سره را پیدا کیږي. د خيټي شهوت، دجاه او جلال نوم او شهرت ترلاسه کولو شهوت چې هریو ئې بیا په لس هاوو ناخوالی له ځان سره زېږوي. لکه هغه کس چې د کیدي په مړولو شهوت اخته دي، هغه ته نو د پردیو مالونو چورول، زور او ظلم، لوتماری، غلا، اختطاف، غصب، رشوت او نور رذائل بې تفاوته دي او له همدی نامشروع لارې، دخپلې خيټې شهوت اشباع کوي، چې هره برخه ئې دټولني دبدبختی، ناآرامی او تباهی لامل گرځي، او دا کار چې د ځوانانو لخوا کیږي، نو چاته به د امید سترگې ونیول شي.

همدا رنگه د شهرت ترلاسه کولو لپاره ځینی ځوانان تیرایستل شی او منصب چوکي او یوه نامه پیدا کولو پسې دومره لیوال شي چې نور هرڅه ترې هیڅ رښی، شپه او ورځ ریاست، منصب او لوړ مقام په خوب وینی، او دغه مقام ته د رسیدو په لاره کې د هیڅ ډول نامشروع کار څخه هم مخ نه

اړوي، که وړتیا، لیاقت، استعداد لری که نه، دا مهمه نده، باید دی یوه مقام ته ورسېږي، او داسې ناوړه انسان چې د یوه مقام اهلیت ونلری نو هغه به د خپلې ټولنې او خلکو په وړاندې څه خدمت وکړی او د کوم درد به دوا شي؟

مسلمان ځوان باید د صدر اسلام، صحابه کرامو او تابعینو ځوانانو په نقش قدم باندې ولاړ شي، دهغوی اخلاق او آداب په ځان کې را پیدا کړي، د هغوی په څیر زیرکتیا، علم، پوهه، هوښیاری، فراست او صداقت ولری، دین ته وفادار وی. خپلې کورنۍ، ټولنې او هیواد ته ژمن او وفادار وي.

مسلمان ځوان باید ډیر زیرک وي، دهیچا په لمسون ونه غولېږي او د حدیث مصداق ځان عیار کړي چې رسول الله د مسلمان زیرکتیا او فراست داسې ستایلی:

ژباړه: (د مسلمان د زیرکتیا او فراست نه وویږېږه، ځکه هغه د الله په نور باندې لیدل کوي). دنن ورځې ځوانان باید خوب وری، بې پروا او بې تفاوته نه وي، دنن ورځې ټول علوم باید زده کړي او په مشروع لارو او دخپل هیواد او خلکو د سوکالۍ او پرمختیا په لاره کې ئې وکاروي. ورځنی تخنیک، تمدن، پیشرفت، تکنالوژي او اکتشافاتو ته لاس رسی ولری، ځکه دا دین دعلم او ترقی دین دي او څومره چې په اسلام کې دعلم په زده کړه تاکید شوي، بل چیرې ئې دومره تاکید ندی شوي.

دنن ورځې مسلمان ځوان باید په هرتولگی کې اول نمره، په هر میدان کې قهرمان، په هرتخنیک او اختراع کې مکتشف او مخترع، په هر جومات کې ملا امام مقتدا، پیشوا او دعوتگر، ددین او حق نه ددفاع په لاره کې ترټولو مخکې، د امانت، رښتیا، صداقت، اخلاص، جرئت په ډگر کې ترټولو مخکې، د سولې، ورورولۍ، یوېل سره د راشی درشی ټولنیزو اړیکو په لړۍ کې ترټولو نه لومړی او همدارنگه په ټولو برخو کې ترکاروان وروسته پاته نه وي.

د ځوانانو د مهمو آدابو او ټولنیزو اخلاقو له جملې نه دا ډیره مهمه ده چې ځوانان باید ډیر آزاد، پاک او له هر ډول تعصب څخه خوندي فکر ولری، که په هر تېر، قبیلې، ژبې او رنگ پورې تړلی وي، دا مهمه نده، یوازی دا مهمه ده چې ټول وگړی او خپل هیواد وال ورته گران وی، ورسره مینه ولری، خپل وروڼه ئې وبولی او هیڅ وخت ئې د حقوقو او امتیازاتو نه د محرومیت او یاکم لیدلو مفکوره ونلری او دخپلو نورو هیواد والو په څنګ کې د خپل هیواد او خلکو د هوسایي په موخه مخی راوښاری.

ځوانان باید د اوسنۍ فرهنګي، ثقافي او کلتوري بدمرغه یرغل ښکار نشی، هغه نامقدس فرهنګ چې افراد، کورنی او ټولنې ئې تباہ کړي او نړیوال ښکیلاکگر اوس غواړی افغانی ویاړلی او سرلوری ځوان په دا چټل بدیونه فرهنګ باندې اخته کړي لوڅ او برېښه فیلمونه، د تعصب او بیلاری ناوړه صحنی او دعوتونه او.... ورته په هره بڼه ښکاره کوي ترڅو زموږ د غریب او جنگ خپلې ځوان له دا پریشان حالت نه د خپل ځان په گټه استفاده وکړي، خپل ځوان او خپل بچی خپل کور او خپلې ټولنې ته دښمن وگرزوي.

زما ځوان د بیان د آزادۍ نه بیخایه گټه وا نخلی، د خپلو افتخاراتو، خپلو مخکښو باتورانو او ټولو مشرانو پوره درناوی وکړي او د دیموکراسۍ نه غلط تعبیر ونکړي چې هرڅه کوی هغه کوه هیڅ حد او مرز نشته، بلکه د نورو سپکاوی، هتک حرمت او بالاخره پخپلو ځانونو باندې باید اوربل نکړو، یو دبل ته د ورورولۍ، سولې او ټیکاو په موخه خوله په موسکا شو. هرځای او په هر موقف کې چې یو د سولې، وطن جوړولو او یو بل په غېږ کې نیولو مفکوره راسره وي، په خوله، په قلم، په اشاره، په کنایه، په صراحت، په پټه او په ښکاره دغه موخې ته د رسیدو لپاره کار وکړو او داسې مفکوره باید راسره وي چې موږ وروسته له دي باید پخپلو پښو ودربړو، بل چاته موزوروت نه وي چې زموږ سیاسي، اقتصادي او ټولنیزې ستونزې را حل کړي.

او بالاخره زموږ ځوانان هغه لاره تعقیب کړي چې د اسلام ویاړلی نازنین پیغمبر حضرت محمد مصطفی ﷺ موږ ته د نجات او خلاصون یوازی لار بللی او بس! (تاسې ته می دوه شیان پریښودل، که چیرې موږ باندې منگولی ولگولی او عمل مو ورباندې وکړ، لار موندونکي به شي او هیڅ به نه بې لارې کیږي، هغه دوه شیان: د الله تعالی معجز کتاب (قرآن کریم) او بل د هغه د استازی سنت او لاره ده). (د حدیث ژباړه)

اللهم اهدنا الی ارشاد الامور واجتبا و افضلها اللهم ادبنا بآداب و اخلاق نبینا محمد صلی الله علیه و آله و صحبه وسلم

نهل شانی

وفواید آن در جامعه

اقتباس از کتاب خطبه های جمعه: ارسالی: استاد محمد شریف رباطی

الحمد لله الذي جعل لكم الأرض فراشاً والسماء بناءً و أنزل من السماء ماءً فأخرج به من الثمرات رزقاً لكم، والصلاة والسلام على سيدنا محمد و على آله و أصحابه أجمعين.

اما بعد: قال الله الحكيم في قرآن الكريم: ﴿أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا ۗ أُولَٰئِكَ مَعَ اللَّهِ بِلَهُمْ قَوْمٌ يَعِدُّونَ﴾ النمل: ٦٠

ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (لَا يَغْرِسُ مُسْلِمٌ غَرْسًا، وَلَا يَزْرَعُ زَرْعًا، فَيَأْكُلُ مِنْهُ إِنْسَانٌ أَوْ طَيْرٌ أَوْ بَيْهَمَةٌ، إِلَّا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةٌ.)^١

به دست خود درختی می نشانم به پایش جوی آبی می کشانم کمی تخم چمن بر روی خاکش برای یادگاری می فشانم درختم کم کم آرد برگ و باری بسازد بر سر خود شاخساری چمن روید در آنجا سبز و خرم شود زیر درختم سبزه زاری به تابستان که گرما رو نماید درختم چتر خود را می گشاید خنک می سازد آنجا را زسایه دل هر رهگذر را می رباید به پایش خسته ای بی حال و بی تاب میان روز گرمی می رود خواب

شود بیدار و گوید: ای که اینجا درختی کاشتی روح تو شادادب حضار گرامی!

در آستانه فصل بهار قرار داریم. فصل گل، بلبل، و شگوفه ها و فصل زندگی، متناسب به این فصل سخنم را بادرخت و زندگی آغاز می کنم!

موضوع صحبت های امروز من درمورد نقش و جایگاه درخت و فواید آن در زندگی انسان است:

در آغاز چند لغت را که امروز بکارمی برم برای فهم بیشتر مطلب معنی می کنم.

لغت های کلیدی: حفاظت، غرس، محیط و محیط زیست.

غرس: غرس در لغت به معنی: کاشتن، درخت نشانیدن، نهال کاشتن، درخت نشانیدن، قلمه کردن. قلمه زدن است و در اصطلاح: درخت نشانده نهال و جمع آن اغراس غراس گفته می شود.

حفاظت: نگهداری، حراست " مصدر " نگاهداشتن " اسم " نگهداری مراقبت: از حفاظت امانت غفلت مکن توضیح مصدریست مجهول و در کتب عربی نیامده است. در اصطلاح: به معانی حراست، محافظت، مراقبت، مواظبت، نگهداری، وقایت، وقایه و پاسبانی.

محیط: محیط یعنی همه مکان هایی که در آنها زندگی جریان دارد، محیط نامیده می شود. به عنوان مثال استخر آب، یک شهر، اقیانوس و کویر همگی انواعی از محیط به حساب می آیند.

محیط زیست: در محیط زیست، عوامل غیر زنده مانند خاک، آب، گازها و غیره به همراه جانداران وجود دارند. موجودات زنده با هم و با محیط غیر زنده خود ارتباطی متقابل برقرار می سازند. این ارتباط ها برای بقای محیط زیست بسیار لازمند. کارشناسان محیط زیست هنگام بررسی، مناطق زیستی را مورد مطالعه قرار می دهند. هر منطقه زیستی شامل موجودات زنده ویژه (عوامل غیر

زنده) است که اکوسیستم نام دارد و دانشی که به بررسی اکوسیستم ها می پردازد. اکولوژی. یا محیط زیست نامیده می شود.

برای درک بهتر مطلب، سخنم را بااین سوال ها آغاز می کنم!

سوال: چرا نهال شانی و غرس نهال در اسلام از این همه اهمیت بالایی برخوردار است؟

و چرا پیامبر رحمت ﷺ و دیگر بزرگان دین به درخت کاری سفارشهای نموده اند؟ چرا در کلمات حکیمان و بزرگان علمی روی درختکاری تاکید شده است؟ اساساً درخت و جنگل در زندگی و حیات بشر چه فواید دارد؟

برای پاسخگویی به این پرسشها باید گفت:

از نظر علمی ثابت شده است که درختان نبض زمین هستند و مایه حیات انسان و حیوان و حتی بعضی از گیاهان و درختان با جذب گازهای سمی از جمله دی اکسید کربن و تولید اکسیژن که یکی از اساسی ترین نیازهای حیات انسان و حیوان است، باعث دوام حیات جان داران می شود، سلامت چرخه زندگی درگیر و درختان و گیاهان است، کمبود درختان و تخریب جنگل ها به ویژه در این عصر دود و زندگی ماشینی موجب انقراض نسل انسان و حیوان خواهد شد. لذا درخت یکی از زیباترین مظاهر خلقت و جلوه ای از تجلیات آفریدگار عالم است.

درخت نماد آبادانی و شاخص سرسبزی و خرمی و مظهر زندگی و باعث تلطیف هوا و موجب آسایش و رفاه مردم و صفا و پاکی طبیعت می باشد. حفظ و نگهداری درخت و جنگلات در آیین های زنده جهان از اهمیت فوق العاده ای برخوردار بوده است، بخصوص در دین مقدس اسلام، بنابر آیات و روایات و سیره بزرگان دین می توانیم به نقش و اهمیت این نعمت و موهبت عظیم پروردگار عالم پی برد، اینک در مورد اهمیت درخت، نهال شانی و جنگلات و تاثیرات شگرف آن در محیط زیست می پردازیم.

درخت در قرآن:

در قرآن کریم آیات متعدد

خداوند در تمام این آیات به انسان تذکر می دهد که از نعمتها و برکات درخت، باغ و بستان و زراعت و اینکه خداوند وسایل این نعمت را به آسانی در اختیارش قرار داده است غافل نباشد باید به فرهنگ نهال شانی و نگهداری آن و کشاورزی اهمیت دهد، زیرا که احیای فرهنگ نهال شانی در واقع به معنای سرمایه گذاری در طبیعت است چنان سرمایه گذاری ای که هیچ گاه زیان پذیر نیست و این سرمایه ای است که حتی نتیجه آن را انسان در دنیا و آخرت می بیند، یکی از زیباییهای دین مبین اسلام، کامل بودن آن است که در آن هیچ چیز ارزشمند نادیده گرفته نشده و هر چیز به میزان اهمیت آن مورد توجه قرار گرفته است. از آن جمله درختان و گیاهان است. و به عبارت دیگر، درختان و گیاهان نماد آبادانی، باعث سرسبزی، خرمی، طراوت زندگی، لطافت هوا و موجب آسایش و رفاه انسانی و صفا و پاکی طبیعت می باشد.

سوره مبارکه "الرحمن" سخن از سجده موجودات در برابر ذات اقدس پروردگار به میان آمده و در کنار آنها از "درخت" نیز به عنوان یکی از این ساجدان یاد شده است و سجده در لغت به معنای تذلل، خضوع و اظهار فروتنی است.

درخت علامت قدرت خداوند جل جلاله:

برگ درختان سبز در نظر هوشیار هر ورقش دفتری است معرفت کردگار نکته ای اساسی که درکار خلقت و آفرینش درختان، همواره مورد غفلت قرار می گیرد و تنها عده ای اندک که دانایان حقیقی و به قول قرآن کریم "أُولِی الْأَلْبَاب" اند بدان دست رسی پیدا می کنند، همانها "آفرینش حیات در دل بذر و نهالی است که به مرور ایام از آن درختی تنومند می سازد". همه ماهرگاه به درخت می نگریم، پیش از هرچیز دیگر شیفته جمال ظاهری و برگ و میوه و شکوفه آن می شویم و کمتر کسی از این حجاب ظاهری عبور کرده و به عمق و معنا و حقیقت مطلب پی می برد. شگفت انگیزتر از برگ درختان سبز، در نظر هوشیار همانا آن نیرویی است که باعث سرسبزی و حیات آن می شود و به همین دلیل، در آیه ۶۰ از سوره مبارکه نمل چنانچه در خطبه به شما ذکر شد، پس از اشاره به آفرینش

وجود دارد که در باره درخت و انواع فواید آن سخن گفته است، بر اساس آیات قرآن، یکی از مواهب و نعمت های خداوند در آخرت و یکی از ویژه گی های بهشت که در آیات کریمه و روایات شریفه بارها به آن اشاره شده است، درخت می باشد آنگاه که قرآن می فرماید: در بهشت باغ هایی وجود دارد که از زیر درختانش نهرها جاریست و... به عظمت این نعمت بزرگ الهی اشاره می شود.

در بسیاری از آیات این کتاب آسمانی به موقعیت خاص درختان اشارات ویژه ای ذکر شده است.

با دقت در آن دسته از آیاتی که از "درخت" یاد کرده است، در می یابیم که موارد استفاده از درخت در قرآن یاد شده است که عبارتند از:

درختان خداوند را سجده می کند.

خداوند تبارک و تعالی میفرماید: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَن فِي السَّمٰوٰتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ...﴾ ^{الحج: ۱۸}

ترجمه: آیا نمی بینی که سجده می کنند برای خداوند و هر آنچه در آسمانها و زمین است و خورشید و ماه و ستارگان و کوهها و درختان و جنبندگان و عده ای بی شماری از مردم و ...

در این آیه شریفه و همچنین آیه ۶ از

آسمانها و زمین و نزول باران از آسمان، به رویش بستان‌ها اشاره شده، سپس به این نکته مهم پرداخته می‌شود که ای انسان‌ها به کیفیت ایجاد حیات در درختان بنگرید که اگر آن نیروی حیات‌دهنده و آن دم عیسوی زندگی بخش، از جانب خداوند نبود، هرگز قادر نبودید که آنها را رویانیده و از محصول‌شان برخوردار شوید.

الله متعال می‌فرماید:

﴿أَمَّنْ خَلَقَ السَّكُونِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنبِتُوا شَجَرَهَا أُولَئِكَ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعِدُونَ﴾^{۶۰}

آری، در امر رویش درختان و رشد و نمو آنها کارما آدمیان تنها بذر افشانی و آبیاری است، اما کسی که حیات را در دل این بذر آفریده و به نور آفتاب و قطرات حیات بخش باران و ذرات خاک فرمان می‌دهد تا این دانه را برویانید، تنها خداست.

و بدین ترتیب این نتیجه حاصل می‌شود که تنها برگ و ساقه، شاخه و ریشه، میوه و شکوفه و قد و قامت، و شکل و شمایل درخت نیست که به انسان درس توحید و خداشناسی می‌دهد، بلکه انسان اندیشمند در ورای این ظواهر، قدرتی عظیم‌تر و نیرویی فوق‌العاده‌تر را مشاهده می‌کند؛ همان نیرویی حیاتی که از سوی خداوند در بذر و نهال درخت دمیده شده و قرار می‌گیرد و آن را تبدیل به مخلوقی زیبا و شگفت‌انگیز می‌نماید.

در قرآن از درخت تمثیل شده است:

خداوند در آیات متعددی از قرآن کریم، برای تفهیم بعضی از حقایق معنوی بهره‌جسته و برای این امر از گروهی از آفریده‌های قدرت خویش استفاده کرده که از جمله آنها می‌توان

به درخت اشاره نمود.

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ حَرَّبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ﴾^{۲۴}

در این آیه، کلمه طیبه را به درختی تنومند و پربرگ و بار تشبیه فرموده که دارای ریشه‌ای محکم و استوار می‌باشد و شاخه‌های انبوه و فراوانش پهنه آسمان را فراگرفته که چون فصل باردهی آن فرا می‌رسد، میوه‌های بسیارش توجه هربیننده‌ای را به خود جلب کرده و به شگفتی می‌آورد.

﴿وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ﴾^{۲۶}

سخن از "کلمه خبیثه" در میان است و شباهت آن با "شجره خبیثه". در این آیه نیز اختلاف نظر بین مفسران بسیار است. بنا به ارجاع قبلی، مرحوم علامه طباطبایی می‌گویند: کلمه خبیثه در مقابل کلمه طیبه است ... و مقصود از کلمه خبیثه، شرک به خداست، که به درختی خبیث تشبیه شده، از جای کنده شده باشد و در نتیجه، اصل ثابت و قرار و آرام و معینی نداشته، و چون خبیث است، جز شر و ضرر اثر دیگری ببار نیاورند.

نقش درخت در حیات انسان

در این بخش از این نوشتار با اشاره به آیه‌ای از قرآن کریم، به بیان تأثیر و نقش درخت در زندگی آدمیان از زاویه تأمین یکی از ضروریات حیات آدمی "یعنی آتش" می‌پردازیم:

الله متعال می‌فرماید: ﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ﴾^۸

اوست کسی که قرار داد برای شما از آن درخت برمی‌افروزد آتش را.

این آیه شریفه یکی از نشانه‌های قدرت خداوند را آفرینش آتشی می‌داند که از درخت سبز تولید می‌شود. زیرا بسی شگفت‌آور است که چگونه درختی سبز - که سایه خنک و روحبخش آن،

آدمی را از آسیب گرما و اشعه سوزان خورشید در امان نگه می‌دارد - در فرآیندی دیگر، تبدیل به آتشی افروخته می‌گردد که می‌تواند همه چیز را در کام مرگ و نیستی فرو برد. این نیست مگر به واسطه اعجاز و قدرت نهایی پروردگار توانا.

الله متعال می‌فرماید: ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَّكُم مِّنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ﴾^{۱۰}

اوست کسی که از آسمان، آبی گوارا نازل می‌کند که می‌آشامید، و از آن درختانی می‌رویاند که حیوانات خود را در آن به چرا می‌برید.

در این آیه به یکی از کارکردهای درخت که همانا تأمین غذای حیوانات اهلی و برخی حیوانات غیر اهلی می‌باشد، اشاره شده است.

خداوند در تمام این آیات به انسان تذکر می‌دهد که از نعمتها و برکات درخت، باغ و بستان و زراعت و اینکه خداوند وسایل این نعمت را به آسانی در اختیارش قرار داده است غافل نباشد باید به فرهنگ نهال شانی و نگهداری آن و کشاورزی اهمیت دهد، زیرا که احیای فرهنگ نهال شانی در واقع به معنای سرمایه‌گذاری در طبیعت است چنان سرمایه‌گذاری‌ای که هیچ‌گاه زیان‌پذیر نیست و این سرمایه‌ای است که حتی نتیجه آن را انسان در دنیا و آخرت

می‌بیند، یکی از زیباییهای

دین مبین اسلام، کامل بودن آن است که در آن هیچ چیز

ارزشمند نادیده گرفته نشده و

هر چیز به میزان اهمیت آن

مورد توجه قرار گرفته است. از

آن جمله درختان و گیاهان

است. و به عبارت دیگر،

درختان و گیاهان نماد آبادانی، باعث سرسبزی، خرمی، طراوت

زندگی، لطافت هوا و موجب آسایش و رفاه انسانی و صفا و پاکی طبیعت می باشد. به همین دلیل یکی از مواهب و نعمتهای خداوند در آخرت و یکی از ویژگیهای بهشت و رضوان حق تعالی که در آیات متعدد به آن اشاره شده است درخت می باشد مانند این آیه مبارک الله متعال می فرماید:

﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾^{۲۵}

آنان که ایمان آورده اند، کارهای شایسته انجام داده اند، بشارت ده که باغهای از بهشت برای آنها است که نهرها از زید درختانش جاری است، هر زمان که میوه ای از آن به آنها داده شود می گویند: این همان است که قبلاً به ما روزی داده شده بود " ولی اینها چقدر از آنها بهتر و عالی تر است"، و میوه هایی که برای آنها آورده می شود، همه از نظر خوبی و زیبایی یکسان اند. و برای آنان همسرانی پاک و پاکیزه است، و جاویدانه در آن خواهند بود.

نهال شانی و کشاورزی و بذر و کاشت نباتات و زراعت در این فصل بهار نقش مهم در حیات انسانها دارد و دارای فواید گوناگون اقتصادی، زیست محیطی و صحتی و غیره... می باشد، انسان های مسلمان فرض کفایی می باشد.

جملات پیامبر صلی الله علیه وسلم و بزرگان در مورد درخت و درخت کاری

وقتی به تاریخ درختان اسلام مراجعه می کنیم می بینیم از آغاز اسلام، بزرگان دین در کاشت درخت سفارش کرده و فضیلت بسیاری برای آن بیان داشته اند.

پیامبر اسلام ﷺ در اهمیت درخت و درختکاری، می فرماید:

(مَنْ غَرَسَ غَرْسًا فَأَكَلَ مِنْهُ إِنْسَانٌ أَوْ طَيْرٌ أَوْ سَبُعٌ أَوْ دَابَّةٌ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ) «۲»

هر کسی نهالی بکارد که از او انسان و پرند و چهار پایی استفاده کند، برای او صدقه است.

و همچنان فرمود: بهترین مال دسته های طولانی، زیبا و منظم خرما و درختان میوه دار است.

از مجموع سخنان پیامبر خدا چنین به دست می آید که درختکاری از شغل های بسیار ارزنده و مال های سودمند انسان است و خرما به عنوان نمونه ای از درختان، در روایت مطرح شده است و تأملی در تعبیر های به کار رفته در این حدیث شریف گواه این مدعاست.

برخی از روایات رسیده از پیامبر و بزرگان دین، درختان بی میوه و جنگلی را شامل می شود و اصولاً هر گونه بهره وری از درختان در این روایات می گنجد. به عنوان نمونه، پاداشی که خداوند بر پایه روایت اخیر به درختکار می دهد در برابر هر گونه استفاده ای است که مخلوق خدا از آن ببرد؛ چه از میوه آن باشد، چه از سایه آن و چه از منظر چشم نواز و یا از هوای لطیف و سالمی که از آن به وجود می آید و یا از شاخ و برگ آن.

در روایت دیگری پیامبر اسلام تأکید بر درختکاری را شدت می بخشد و با لحنی خاص بدان اهتمام می ورزد؛ برطبق حدیثی حضرت می فرماید: (إِنْ قَامَتِ السَّاعَةُ بَعْدَ أَحَدِكُمْ فِيهِ فَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا يَقُومَ يَغْرِسَهَا فليُفْعَلْ) «۳»

اگر عمر جهان پایان یابد و قیامت برسد و یکی از شما نهالی در دست داشته باشد، چنان که به قدر کاشتن آن فرصت باشد، باید فرصت را از دست ندهد و آن را بکارد.

علی الرغم تأکیدات اسلام در مورد

درختکاری، نهال شانی و حفظ و مراقبت از آنها، امروزه از لحاظ علمی و تجربه های بشری برای وجود درخت و جنگل ها در محیط زندگی فواید بیشتری را برشمرده اند که ذیلاً به بخشی آن می پردازیم:

حضار گرامی آیامی دانستید درختان چه فواید دارد؟

فواید درختان برای زندگی

۱- ثابت شده است که بیشتر بیماران بعد از عمل جراحی و یا بیماران قلبی، اگر در شفاخانه ها در اتاقی با منظره ای رو به طبیعت و درختان بستری شوند، بهبود آنها سریع تر می شود.

۲- وجود درختانی که در جاده های شهر کاشته می شوند نشان دهنده زیبایی سرکها و نشان پیوند قدیمی بین انسان و طبیعت است، به همین دلیل است که به منظور استحکام این رابطه، همگی سعی کنیم تا از درختان کهنسال قدیمی محافظت بیشتری به عمل آوریم.

۳- تفاوت در قد و ضخامت و استحکام این درختان زیبایی آنها را رقم می زند، گویی که همیشه زنده هستند و ما انسان ها گاهی اوقات با کاشت درختانی کوتاهی می کنیم این مناظر زیبا را از خود دریغ می ورزیم.

۴- یکی از فواید مهم درختان و فضای سبز در شهر ها و دیگر مناطق، نمای زیبایی و در فصل گرما ایجاد سایه است، به غیر از این موارد، منافعی دیگر اعم از فواید اجتماعی، استفاده ی همگانی، زیست محیطی و اقتصادی را نیز به همراه دارد.

۵- انسان ها از وجود طبیعت و درختان همواره لذت می برند، ما بانگاه به درختان، به آرامش، سبکبالی و حس زندگی می رسیم. تحقیقات نشان داده است ما انسانها درختان را بخشی از زندگی خود می دانیم.

۶- مناظر زیبا در خانه ایجاد می کند، البته درمورد کاشت درختان در محوطه ی خصوصی حولی "خانه" باید همواره توجه داشت که نوع و اندازه آن به شکلی باشد که به حریم خصوصی همسایه ها وارد نشود مگر اینکه همسایه شما نیز با توافق با شما علاقه مند به استفاده از نما و فواید آنها باشد. بنابر این در انتخاب دقیق و مناسب محل کاشت درختان می توانید فضا و نمای ساختمان های مجاور را اشغال نکنید.

۷- درختان همواره و در طول حیات خود با احاطه ی کوهها و ایجاد نمایی زیبا، پاکیزگی هوا، حفظ منابع آبی، پناهگاه حیات وحش در حفظ محیط زیست تأثیر به سزایی را دارند. چگونگی آب و هوا تحت تأثیر مقدار تابش نور خورشید، باد و میزان بارندگی است. در تابستان اشعه آفتاب بوسیله ی برگهای درختان تابستانی جذب می شود و در زمستان بصورت فیلتر شده به طبیعت برگردانده می شوند، در گرمای تابستان با وجود درختان و پناه گرفتن در زیر سایه آن از نسیم خنک آن لذت می بریم. به همین دلیل اکثر ما در محوطه حولی یا اطراف خانه، درختانی تابستانی، می کاریم.

۸- همچنین درختان با وجود شاخ و برگشان حکم بادشکن را هم ایفا می کنند، در موقع بارندگی های شدید با مقاومت در برابر باران و آبهای جاری مانع ایجاد سیل می شوند.

در علف ها و بوته های زیر درختان بلند، قطرات شبنم کمتری دیده می شود، چرا که در شب انرژی رادیات کمتری از سطح خاک آزاد می شود.

۹- به دلیل خنکی و درجه دمای کمتر ناشی از درختان، کاشت آنها در سطح شهر باعث تعادل دمای بیشتری با وجود موانعی چون ساختمان ها و...

میشود.

۱۰- ایجاد فضای سبز، درخت، درختچه و شمشاد ها به نوعی نقش فیلترکننده هوا را به عهده دارند.

آنها بامکانیزم خود، با جا به جایی گرد و غبار، جذب دی اکسید کربن و در مقابل آزاد سازی اکسیژن، جذب ذرات آلوده کننده ای چون منواکسیدکربن، دی اکسید گوگرد، هوای تصفیه شده و سالم تری را در اختیار ما قرار می دهند.

۱۱- با وجود درختان در سطح شهر، طبیعت زنده دوباره جریان پیدا می کند. پرندگان به سوی آنها برای سکونت و لانه سازی... می آیند، چرخه ی زندگی و سیر تکاملی آنها ادامه می یابد و به اینصورت، تعامل بین طبیعت و زندگی شهرنشینی شکل می گیرد. که متأسفانه شهرهای ما در خلال سالیان متمادی در اثر جنگهای خانمان سوز اکثراً از این نعمت محروم شده است. ما تلاش کنیم یک بار دیگر با کاشت نهال از گونه های متفاوت درختان در سطح شهر، کوچه ها و محوطه خانه های خود امید و زندگی سالم را احیا کنیم.

۱۲- استفاده فصلی از میوه های آن، استفاده از سایه با طراوت آنها در فصل بهار و... و استفاده از وجود درختان در کاهش بیماری ها و آلودگی بسیار مفید است.

نتیجه گیری:

بر اساس تعالیم اسلام و توجهات خاص قرآن، تأکیدات بزرگان دین و دانشمندان، انسان در برابر طبیعت مسئول بوده و در صورت کوتاهی و غفلت مورد سوال است، به گونه ای که حتی پیش از آغاز نبرد، مسلمانان علاوه بر توصیه به رعایت حقوق انسانی نسبت به درختان و محیط زیست نیز توصیه شده اند.

پس بر این اساس با فرا رسیدن فصل بهار هر یک از ما باید در جهت انجام این

امر خیر سهیم بوده و با غرس هر نهالی بر ذخیره حسنات اخروی خود بیافزاییم. و درعرصه زندگی دنیایی بتوانیم از تمام منافع درختان بهره مند شویم.

بازروره برای نگهداری و حفاظت مخارجی را که هم در بر دارند. بیشترین هزینه برای کاشت آنها، همان ابتدا است، یعنی خرید نهال ها، استفاده از محل مناسب، که بستگی به نوع نیاز و استفاده ی شما از درخت باید در خرید آن دقت کنید، مخارج بعدی شامل آبرسانی، هرس کردن شاخ و برگهای زائد است و در بعضی مواقع جابه جایی درختان و دوباره کاشتن آنها نیز هزینه های گزافی را به دنبال دارد، که در زمینه دقت لازم را می طلبد.

برای عملکرد بهتر درختان و فضای سبز، رسیدگی علمی و ترمیم آنها ضروری است. تقویت و سم پاشی خاک، حرث به موقع (تا حدی که خاصیت سایه دهی خود را از دست ندهد)، همواره سرعت رشد درخت را افزایش می دهد. با گذراندن دوره ی مراقبت های خانگی و علمی از گیاهان می تواند با نکات بیشتری در این مورد برای کیفیت بهتر فضای سبز خود استفاده کنید.

به امید روزی که بتوانیم کشور آباد

سرسبز، عاری از خشونت، جنگ و ویرانی داشته باشیم و من الله التوفیق

منابع و مآخذ:

- ۱- سنن الترمذی، حدیث رقم: ۱۳۸۲.
- ۲- اطراف المسند المعتلی بأطراف المسند الحنبلی للعسقلانی، حدیث رقم: ۱۲۷۳۱.
- ۳- اطراف المسند المعتلی للعسقلانی، حدیث رقم: ۱۰۴۰.

نوروز به روایت دیگر

استاد هدایت الله (مدظله العالی پور)

آدمی نیست که عاشق نشود فصل بهار
هر گیاهی که به نوروز فجنبد حطب است

از گذشته های دور پرسش های مطرح بوده اند که ذهن هر انسانی را در هر دوره ای از تاریخ بخود مشغول ساخته است. و آن اینکه: نوروز چیست؟ آیا نوروز یک روز مذهبی است یا ملی؟ جوامع اسلامی این روز را بر چه مبنای تجلیل می نمایند؟ آیا این روز عین روز های خوشی مسلمانان (عید فطر و قربان) است یا نه؛ از جایگاه عرف باید به آن نگریست؟ آیا تجلیل از این روز حرام است یا مباح؟ در مورد این روز حرف و سخن چه کسی را باید پذیرفت، علمای دینی را که (تجلیل از این روز را حرام می دانند) و یا حرف و سخن زعما و رهبران و سیاست مداران را (که این روز را یک روز ملی دانسته یعنی آن را جز زنده شدن دوباره طبیعت چیزی دیگری نمی دانند) و تجلیل از آن را مباح می دانند؟ این ها همه پرسش های اند که نیازمند پاسخ دینی، عرفی و منطقی است تا ذهن و خاطر هزار ها انسان پریشان خاطر را آرام سازد. نخستین پرسشی که مطرح گردید این است که نوروز چیست؟ بر مبنای این پرسش باید نوروز را تعریف نمود که نوروز روز نو،

جشن اول سال، روز اول فروردین که جشن ملی ایرانیان است و به آن نوروز سلطانی هم می گویند. (فرهنگ عمید، ج ۳، ص ۲۴۲۲) دومین پرسش این است که آیا نوروز یک روز مذهبی است یا ملی؟ در پاسخ به این پرسش می توان چنین از عان داشت که روز نوروز در هیچ یک از ادیان الهی جنبه شرعی نداشته و این روز یک روز ملی مربوط به ایرانیان است که از زمانه های بسیار قدیم روی او هام و خرافات به شکل رسم و عنعنه در آمده و با مرور زمان و گذار تاریخ افزایش های عقیدتی و عنعنوی در آن صورت گرفته است که بیشتر آن به زمانه های زردشت و جمشید بر می گردد. (لبیب بلخی، محمد اسماعیل، جشنواره نوروز از نظرگاه تاریخ و شریعت، ص ۱۵) همچنان دهخدا در باره جشن نوروز به ادامه نقل قول از اقوال و روایات می نویسد: جشن نوروز یا اول نوروز یا جشن فروردین یا جشن بهار، بزرگترین جشن ملی ایرانیان است. (بلخی، ص ۱۷) من را عقیده بر این است که برگزاری این جشن و تجلیل از آن از قدامت پنج هزار ساله برخوردار بوده و در حقیقت قدامت تاریخی این جشن ملی به آریایی ها بر می گردد که در طول تاریخ از آن تجلیل نموده و جشن گرفته اند ولی میتوان گفت که این روز یک روز مذهبی نیست، پس یک روز اول سال و جشن ملی و فرهنگی مربوط به آریایی ها است. سومین پرسش که مطرح است این است که جوامع اسلامی این روز را بر چه مبنای تجلیل می نمایند؟ تجلیل از این روز بر مبنای یک جشن ملی بوده که از طرف خلفای عباسی و پادشاهان ایران زمین برگزار می شده است. نوروز در زمانهای قدیم در اول بهار نبوده بلکه در فصول سال می گشت و گاهی به بهار، گاه به تابستان، و گاه به زمستان می افتاد در سال (۴۷۱ هـ ق) به فرمان جلال الدین ملک شاه سلجوقی، حکیم عمر خیام و چند منجم دیگر، تقویم جلالی را تنظیم کردند و نوروز را در روز اول بهار و با نخستین روز برج حمل قرار دادند، پنج روز اول از جشن نوروز که پادشاهان ایران با مردم عام می دادند و حاجت های مردم را روا می کردند بنام نوروز عامه، و روز ششم را که خاصان و ندیمان خود را می پذیرفتند و به عیش و عشرت می گذرانیدند را نوروز خاصه یا نوروز بزرگ می نامیدند. (فرهنگ عمید، ج ۳، ص ۲۴۲۴) چهارمین پرسش این است که آیا این روز مانند روز های خوشی مسلمانان (عید فطر و قربان) است یا نه؛ از جایگاه عرف باید به آن نگریست؟ در باره این پرسش می توان گفت که این روز مانند روز های خوشحالی مسلمانان که همانا هردو عید است نیست بلکه باید این روز و تجلیل از آن را به عرف و فرهنگ

ملت های آریایی و فارسی وابسته دانست نه به شریعت. حکایتی در باب نوروز در نزد حضرت علی^(ک) نقل می شود که حد خوشبینی خلیفه مسلمین را نسبت به این جشن مسلمانان شرقی در قلمرو خلافتش بخوبی بیان میدارد: دسته ای از دهگانان (سران محلات) ایرانی به حضور حضرت علی^(ک) جامهای سیمین خبیض (خرمایی آمیخته با روغن یا شربت نوروزی) بطور هدیه بردند. حضرت پرسید، این چیست؟ گفتند هدیه نوروزیست، خبیض را تناول نموده و گفت: (کل یومنا نوروز) یعنی (هرروز نوروز ماست، و یا کاش هرروز نوروز بودی) و جام ها در بین مسلمین تقسیم فرمود و آنها را بجای خراج دهندگان مزبور به حساب آورد. (مرادی، صاحب نظر، سلام برنوروز آریایی، ص ۴۵)

پس از این حکایت معلوم می گردد که این فرهنگ مربوط به آریایی ها بوده و در میان عرب ها معمول نبوده است اما نکته ای قابل توجه این است که حتی از دید خلیفه اسلام هم این فرهنگ که مربوط مسلمانان شرقی بوده مورد پذیرش قرار گرفته است. و من می گویم: همه شب قدر است اگر قدرش بدانیم و هرروز نوروز است اگر با تفکر و اندیشه همراه باشد. پنجمین پرسشی که مطرح است این است که آیا تجلیل از این روز حرام است یا مباح؟ از آغاز اسلام تا کنون چه شخصیت های بزرگی آمدند و رفتند که تاریخ اسلام به نامهای ایشان افتخار می کند، اما آنها نه تنها نوروز را تکفیر نکردند بلکه خود دوشادوش مردم در خوشی ها و شادمانی های نوروز بحیث جشن تمجید و تجلیل از آفریده های آفریدگار عالم، و جشن واقعی طبیعت در دگرگونی اقلیم (تغییر سردی به گوارایی بهار و گرمی تابستان) و سکوت و افسرده

گی در وجود طبیعت منجمد و یخ بسته به جهش و طپش در وجود کاینات اشتراک می کردند. سلطان محمود غزنوی دارای تعصب اسلامی بود، اما نوروز را تحریم نکرد. جشن گرفتن نوروز در واقع ادای شکرانه نعمت های الهی است. در مورد شکر نعمت خداوند این گونه می فرماید: اگر شکر نعمت های پروردگارت را بجای آوری، خداوند بزرگ نعماتش را برای تو ارزانی می دارد. و اگر در مقابل این نعمات خداوند بی همتا ناسپاسی نمایی، به تحقیق که عذاب خداوند شدید و درد دهنده است. (سوره ابراهیم آیه ۷)

و شاعری هم در این مورد چه زیبا سروده است: شکر نعمت نعمت افزون کند - کفر نعمت از کفت بیرون کند. نوروز نه جشن منحصر به مسلمانان است و نه عید ویژه مجوسیان. نوروز همان طوری که گفته شد، در اصل روز بیداری طبیعت از خواب و جشن بی ضرر کشت و کار است. نه مجوسیان می توانند آنرا نادیده انگارند، و نه هم مسلمانان می توانند تکفیرش کنند. علمای دینی به سنتهای ارزشمند و نفع رسان مردم و رسمهای هستی ساز زندگی احترام دارند. فرهنگ ستیزی در سنتهای نکوهیده را آنانی دنبال می کنند که به گفته شهید سید قطب یکی از بنیان گذاران نهضت اخوان المسلمین (قرآن را برای مغفرت مرده گان می خوانند، نه برای رهنمایی زنده گان، وای بر عالمانی که تنها محافل عزاداری را با آیات قرآن تزئین می نمایند. در حالیکه قرآن کتاب هدایت و رهنمای زندگی بشر است و باید در بیدار سازی و رهنمایی زندگی برای زنده گان از آن استفاده شود. (همان، مرادی، ص ۴۱-۴۲) اگر برمبنای پیدایش زردشت باشد که برخی گفته اند: این روز، روز پیدایش زردشت است از این لحاظ مجوسیان آن را به شکل روز عید جشن می گیرند؛ و اگر به عنوان روز آغاز آیین مجوسیت باشد که برخی دیگر گفته اند: مجوسیان این روز را به عنوان روز آغاز آیین مجوسیت تجلیل می

نمایند؛ و اگر به خاطر آغاز افروختن آتش بر آتشکده نوبهار بلخ به غرض عبادت باشد که عده ای آنرا به آغاز افروختن آتش به آتشکده نوبهار بلخ برای عبادت و سجده بردن به آن ارتباط داده اند که به نسبت احترام و بزرگداشت (نه روز یا نه و نیم روز) جشن می گرفتند؛ (لبیب بلخی، محمد اسماعیل، جشن واره نوروز از نظر گاه تاریخ و شریعت، ص ۱۵)

براین اساس برای مسلمان جواز نخواهد داشت که از غیر مسلمان در جشنهای شان اشتراک و یا با پیروی از آنان جشن ها و روزهای خوشی آنان را تجلیل نماید. اگر ما به زمان زندگی پیامبر اکرم ﷺ برگردیم و دقیق مطالعه نماییم در خواهیم یافت که تجلیل از نوروز در دوران حیات پر بار آن حضرت ﷺ وجود نداشته و ایشان هیچ روزی را به عنوان نوروز تجلیل نکرده اند و آنچه را که قبلاً یادآور شدیم در میان اعراب این جشن معمول نبوده و مربوط به مردم شرق یعنی آریایی ها می شده است و هم چنان در میان خلفای دوره اول وجود نداشته. جرجی زیدان به ارتباط پیشینه تاریخی جشن نوروز می نویسد: نخستین خلفای اسلامی به نوروز اعتنایی نداشتند ولی بعدها خلفای اموی برای افزودن درآمد خود هدایای نوروزی را از نو معمول داشتند. بنی امیه هدیه در عید نوروز را بر مردم ایران تحمیل می کردند.

دهخدا به نقل از بلوغ الارب می نویسد: نخستین کسی که در اسلام هدایای نوروز و مهرگان را پیرواج داد حجاج بن یوسف بود ولی بعدها این رسم از طرف عمر بن عبدالعزیز منسوخ گردید ولی در تمام این مدت ایرانیان مراسم جشن این روز را برپا می داشتند. (بلخی، ص ۲۰) پیامبر بزرگ اسلام تنها در مورد دو روزی که برای خوشی مسلمانان تعیین

شده است سخن گفته اند که همانا اعیاد (عید فطر و عید قربان) است. اگر به فلسفه این دو عید توجه ژرف صورت گیرد معلوم خواهد گردید که تعین خوشی این دو روز مربوط به پیروزی مسلمانان در دو آزمون بزرگ خداوند توانا است که همانا سپری نمودن یک ماه سخت و دشوار با اطاعت و فرمان برداری از ذات اقدس والا و قربانی دادن در مطابقت با امر خدای توانا که هردو از هردیدگاه آزمون سختی است که خداوند از بندگان اخذ می کند. بنا براین این دو روز و خوشی در آن و تجلیل از این دو روز مربوط به پیروزی است که بنده خدا در آزمون خالقش بدست می آورد. در حقیقت روزهای عیدین روزهای توزیع جوایز از جانب خالق توانا است برای بندگان مؤفّقش. اما از نگاه روایات و تاریخی که این روز اول سال و تجلیل از آنرا برای آریایی ها و ایرانیان مربوط می دانند این روایت است.

اما اگر بعد از دوران پیامبر گرامی اسلام ﷺ و خلفای راشدین توجه شود و اگر به ادوار تاریخ نگاه باندازیم در خواهیم یافت که نوروز و تجلیل از آن در میان حکام و فرمانروایان وجود داشته است و می توان آنرا از جایگاه عرف نگاه کرد و پسوند ملی را به آن اضافه نمود که در کشورهای مثل ایران، تاجکستان و افغانستان از گذشته های دور تجلیل می شده است. اما از هر بعدی که نگریسته شود این روز در عرف جوامع متذکره جاه افتاده است و بر مبنای عرف از آن تجلیل به عمل می آید. اما از نگاه حرام و مباح بودن باید به اسناد و دلایل قوی نگریست که بتواند قناعت پرسش گران را فراهم نماید، ولی ما نفس هیچ چیز را

حرام قرار داده نمی توانیم مگر اینکه از جانب شریعت حرام بودن آن تثبیت گردیده باشد و نص صریحی در موردش وجود داشته باشد. بنابر این ما نمی توانیم روزهای خدا را براساس حرام و حلال بودن تقسیم نماییم چرا که همه در ذات خودش مباح اند. برای مثال: اگر ما بیایم و بگوییم که روز نوروز حرام است اشتباه بزرگی کرده ایم ولی نیت و عملی که بر مبنای آن صورت می گیرد می تواند حرام و حلال باشد. برای مثال: اگر ما نوروز را به نیت عید و موازی با اعیاد شرعی تجلیل نماییم بدون تردید که برخلاف شریعت و دین خدا و حرف پیامبر بزرگ اسلام قدم برداشته ایم، و هم چنان اگر در هنگام تجلیل از نوروز و تفریح، اعمال خلاف شریعت مانند شراب نوشی، زنا، لواطت، سرقت، قتل و آزار و ازیت مسلمانان صورت بگیرد، همه این ها نه تنها که در نوروز حرام است بلکه در هر زمانی از جانب شریعت اسلام منع و حرام قرار داده شده اند. ولی اگر نوروز را تجلیل می نمایم به این نیت که خداوند روزها و ماه های سختی و مشقت و سردی زمستان را از ما دور گردانید و نعمت سرسبزی و هوای گوارا را به ما عطا فرموده و طبیعت را دوباره زنده ساخت، و ما را به تفکر واداشته است که در مورد دوباره زنده شدن بعد از مرگ متوجه شویم؛ نه تنها که هیچ مشکلی نخواهد داشت، بلکه نگاه انسان ها را به زنده شدن بعد از مرگ تجدید خواهد نمود. و پیامبر بزرگ اسلام ﷺ می فرماید: پشت هر سختی دو آسانی و سهولت است بدون تردید بهار و نوروز همان آسانی است که بعد از مشقت و سختی به انسان ها هدیه داده می شود. اما در نوروز های که در کشور های اسلامی برگزار می گردد دیده می شود که انواع خرافات و شرکیات در آن صورت می گیرد از جمله تبلیغات بیبا شدن کور در مزار شریف، اگر ما انسان ها عقل خود را بکار باندازیم درمی یابیم که

این تبلیغات دشمنان اسلام چیزی بیش نیست چرا که قدرت میراندن و زنده کردن، مریض ساختن و صحتمند ساختن و... را جز خداوند قادر و توانا هیچ کسی دیگری ندارد، و یا درخواست اولاد از مزار شریف یا گذشتن از زیر دیگ بزرگ به نیت صحتمندی و یا فرزند؛ هر چیزی که باشد همه از جمله شرکیات و خرافات است که از سوی بعضی مسلمانها بخصوص در افغانستان و دیگر کشور ها صورت می گیرد. پس در کل می توان گفت که همه ساز و کارها برمی گردد به نیت انسان، اگر نیت ما از تجلیل روز نوروز پیروی از نقش قدم زردشتیان، آتش پرستان و... بوده باشد بدون تردید که ما به مشکل عمده مواجه شده ایم و تحت حدیث پیامبر اسلام قرار خواهیم گرفت که می فرماید: هر کسی که خود را مشابه قومی بسازد همراه آنان برخواند خواست. (به روایت احمد، ابوداود و طبرانی) آیات و احادیث متعددی وجود دارد که در مورد همانند سازی و پیروی از عملکرد یهود، نصاری، آتش پرستان، مجوسیان و غیره بیان گردیده است ولی در این مقاله کوچک مجال بیان همه ای آنها نیست. در کل تجلیل از نوروز و یا هم تفریح کردن در این روز اگر بدون کدام خرافات و اعمال خاص باشد و دید و تفکر انسان را نسبت به معاد تجدید نماید انشا الله مشکلی نخواهد داشت. والله اعلم. پس زنده شدن طبیعت بعد از یک مدت طولانی برای همه ای انسان ها همراه با تغییر تفکر به زنده شدن بعد از مرگ مبارک باد.

منابع:

- ۱- قرآن: سوره ابراهیم آیه ۷
- ۲- لیبب بلخی، محمد اسماعیل، جشن واره نوروز از نظرگاه تاریخ و شریعت
- ۳- فرهنگ عمید، ج ۳
- ۴- مرادی، صاحب نظر، سلام بر نوروز آریایی

سڃاوت او مالي مسؤليت

محمد احمد «زوری»

﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾
الفرقان: ۶۷

ژباړه: او هغه خلک (د الله ښه بندگان) دي چې کله مال لگوي، نه اسراف کوي، نه بخيلي او لګښت ئې د دې ترمنځ درميانه وي.

د رَزَقْنِمْ توري په خبره کارونو کې مال لگولو ته مؤمن نور هم هڅوي: ځکه ذهن ئې دې ته جوړوي چې مال د الله دی، چې خپلو بندګانو ته ورکړی دی. الله تعالی فرمایي: ﴿وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ﴾
الحل: ۵۳

ژباړه: ستاسو سره چې څه نعمتونه دي، هغه د الله له خوا دي.

دا رنگه فرمایي:

﴿وَأَنْفَقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَحْلِفِينَ فِيهِ﴾
الحديد: ۷

ژباړه: د هغه شی څخه نفقه وکړئ چې ځای ناستي ئې په کې ګرځولي یاست. ﴿وَمَا تَوْهَمُ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْنَاكُمْ﴾
النور: ۳۳

ژباړه: او دوی ته د الله له هغه مال څخه (څه) ورکړئ چې تاسو ته ئې درکړی.

په دې سره قرآن کریم هغه د قارون غوندې فکر ردوي چې وايي:

د دې سره چې قرآن کریم د مال لگولو ته خپل پلویان تشویقي، خو په عین حال کې د دغه ښه صفت په هکله هم منځ لاریتوب ته دعوت ورکوي: په دې اړه ډېر آیتونه صراحت لري او په همدې پورته ذکر شوي آیت کې هم دغې مسألې ته اشاره کړې ده: ځکه په (مما) کې د مِّن لفظ د تبعیض لپاره (د بعض په معنی) دی، یعنې ځینې مال به لکوي: لکه راتلونکي آیت چې تأیید کوي:

﴿وَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَنْفَكُونَ﴾
البقرة: ۲۱۹

ژباړه: پوښتنه درڅخه کوي چې کوم څه د الله ﷻ په لاره کې ولکوي؟ ورته ووايه: هماغه زیات (تر حاجت اضافه) ئې، همدا راز الله ﷻ دا آیتونه درته بیانوي د دې لپاره چې په دنیا او آخرت کې فکر وکړئ.

یاد شوی آیت په مال لگولو کې منځلاري او میانه روي ښیي: لکه څرنګه چې راتلونکي آیتونه هم داسې وایي:

﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا﴾
الاسراء: ۲۹

ژباړه: مه داسې بخیل جوړېږه چې لاس دي د غاړې سره تړلی وي، مه داسې جوړېږه چې لاس دي پوره خلاص وي، که نه نو بیا به ملامت پېښمانه کېښې.

سڃاوت یو داسې صفت دی چې هم د ال له خوښ دی او هم یې د بندګانو خوښ دی.

قرآن کریم د جنتیانو په هکله ویلي دي:

﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ؕ آخِذِينَ مَا ءَانَهُمْ رَبُّهُمْ لَا يَمُوتُونَ ؕ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ ؕ كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ الَّذِينَ ؕ مَا يَهْجُرُونَ إِلَّا لَأَسْفَارَ ۖ هُمْ يَسْتَفْرِقُونَ ؕ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ﴾
الذاریات: ۱۵ - ۱۹

ژباړه: پرهیزګار خلک بې شکه په جنتونو کې دي په داسې حال کې چې هغه څه اخلي چې رب ئې ورکړي، دوی یقیناً د دې دمخه ښکې کوونکي وه د شې لږ ویده کېدل د پېشنې په وختونو کې ئې بېخښنه غوښتله او په مالونو کې ئې سوالګر او بې برخې ته حق منلی دی.

دلته الله تعالی د جنتیانو د صفاتو څخه یو دا هم بللی چې دوی په خپلو مالونو کې سوالګر او بې برخې انسان ته حق مني او هغوی ته دا حق ورکوي.

د قرآن کریم په ابتدا سورة البقرة: ۳ کې د قرآن څخه د ګټه اخیستونکو (متقیانو) په صفت کې الله پاک فرمایلي دي: ﴿الَّذِينَ يُؤْتُونَ بِالْعَاقِبَةِ وَيُؤْتُونَ الصَّالَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾
البقرة:

ژباړه: متقیان هغه کسان دي چې په غاښانه حالت کې ایمان لري، لمونځ سم ادا کوي او له هغې روزی څخه چې ما ورکړې لګښت کوي.

﴿ إِنَّمَا أُوتِيْتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي ﴾^ج القصص: ٧٨

تورجمه: (قاروون وويل): دا مال ماته صرف
زما د پوهي پربنسټ راکړ شوی دی (دا
یوازی زما د پوهي نتیجه ده).

پہ سخاوت کی دالہ رضا غوبتل:

دغه د (رزقناهم) قيد دا ڪٿه هم لري ڇي د
الله د لوري وركړه شوې روزي به د الله د
رضا لپاره نفقه ڪوي؛ څرنگه ڇي بل ځاي
الله فرم ـــــــاي: ﴿وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ حَبِيرٍ
فَلَا تُنْفِسْكُمْ ۖ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ
وَجْهِ اللَّهِ ۖ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ حَبِيرٍ يُوفَّ إِلَيْكُمْ
وَأَنْتُمْ لَا تظَلُمُونَ﴾
البقرة: ۲۷۲

ژباړه: او د مال څخه چې کومه برخه لکوئ نو دا خپله ستاسو لپاره ده او تاسو خود الله د رضا لټولو پرته د بل څه لپاره مال نه لکوئ او د مال څخه چې کومه برخه لکوئ د هغه اجر پوره درکول کېږي او پرتاسو ظلم نه کېږي.

نَفَقُونَ: د قيد پرته وېل شوی، فرض او مستحب دواړه رانغاړي: الله فرمايي: ﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ﴾ المؤمنون: ٤ ژباړه: هغه (مؤمنان بريالي دي) چې زکات ورکوي.

به دې کې د خپلوانو حقوق هم داخل دي
چي په هکله يې بل ځای قرآن کریم فرمايلي
دي:

﴿ فَاتِّبِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْغَنَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالسَّكِينِ وَيَأْتِ السَّبِيلَ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾

الروم: ۳۸

ژباړه: نو و قریب، مسکین او مسافرت ه د هغه حق ورکړه: دا کار د پهرکته ورځنۍ دی هغه خلکو ته چي د الله رضا غواړي او همدا خلک بريالي دي.

د هر څا سخاوت تر خپله وسه

﴿لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعِيْدِهِۦٓ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُۥ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا ءَاتٰهُ اللّٰهُ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَا ءَاتٰهَا سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا﴾

الطّاق : ٧

١٤ ژباړه: شتمن دي د خپلي شتمنۍ
څخه مال لکوي او د چا روزي چي
ورباندې تنگه شوې، نو هغه دی د

هغه قدر مال څخه لگښت کوي چي الله وركړي. الله پر هېچا د هغه تر توان پورته مسؤليت نه ږدي. الله به د سختۍ وروسته آساني راوړي.

يُغْمِرُ ۖ وَلِي: إِذَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ يَحْتَسِبُهَا
فَقَوْلُهُ لَهُ صَدَقَةٌ. وَأَيْضًا قَالَ: إِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي
بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أَجَرْتَ عَلَيْهَا حَتَّى مَا تَجْعَلَ فِي فَمِ
أَمْرُكَ. [صحيح البخاري ج ٥٣ ص ٥٤]

ژباړه: چې کله سړی پر خپلي کورنۍ د ثواب په نیت مال ولگوي، هغه ده ته صدقه ده. دارنگه پیغمبر ﷺ ویلي: بې شکه ته چې د الله د رضا په خاطر هره نفقه وکړې، پر هغه ثواب درکول کېږي؛ آن تردې چې هغه خواره هم (ثواب لري) چې د خپلې ښځې په خوله ئې ورکوي.

پاک ويلي دي:

﴿يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُ مِنْ خَيْرٍ
فَلِلَّهِ الدِّينُ وَالْأَقْرَبِينَ وَلِلسَّيِّئِ وَاللَّيْسَ وَالْبَنِ السَّيِّئِ
وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ﴾
البقرة: ٢١٥

ڏيکار: دوی پوښتنه درځه کوي چي کوم څه
(د الله په لاره کي) ولکوي ؟ ورته ووايه: د حلال
مال څه چي هرڅه لکوي، نوهغه دي د مور او
پلاز لپاره. د خپلوانو، مسکينانو، يتيمانو، او
بې وزلو مسافرانو لپاره وي او هر ښه کار چي
وکړئ نو الله ښه به پوهيږي.

د نورو په وړاندي د شتمنو مالي مسؤليت

قرآن كريم د شتمنو په مال كي نورو خلكو ته حق ثابتوي؛ په دې اړه يو شمېر آيتونه مخكي هم تېر شول؛ لكه: سورة البقرة: ۲۱۵ و الروم: ۳۸ و الذاريات: ۱۵ - ۱۹. او لكه دغه راتلونكي آيت چي فرمايي: ﴿وَمَاذَا أَلْفَرَفْنَ حَقَّهُ وَالْمُسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَلَا يُبْذَرُ تَبَذُّرًا﴾ (الاسراء: ۷۰) د قريب، مسكين او مسافر حق وركړه او اسراف مه كوه.

دلته دا حکم شوی چي پرسم خای مال لگوو. په حرام کې مه لگوو. تبذیر له «بَذْر» څخه اخیستل شوی دی. «بَذْر» د غنمو او نورو دانو تخم ته ویل کېږي. د تبذیر مطلب دا چي مال هر لوري ته د تخم په څېر وېشل شی. له تبذیر

څخه منع يو خو دا مطلب لري چي ټول مال
يو ځای مه لکوي، مه ئې ضائع کوي، بې
ضرورته يې مه مصرفوي. بل مطلب يې دا
چي مال پرسم ځای لکوي بې ځايه په ناروا
کي يې مه لکوي؛ ځکه شتمن انسان چي
مال پرسم ځای ونه لکوي، نو خامخا په
اسراف او ناروا لارو کي يې لکوي؛ په دې
خاطر قرآن کريم ډېرو ځايونه سخاوت او د
مال کتلو او لگولو ناروا لاري سره پرتله
کړي او يو د بل مقابل يې بللي دي؛

﴿يَمْحُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرِي الْمَصْدَقَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ
كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ
رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ يَتَذَكَّرُ
الَّذِينَ ءَامَنُوا أَمْثَلًا وَاللَّهُ وَذَرَا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنَّ
كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

البقرة: ۲۷۶ - ۲۷۸

ژباړه: الله تعالى سود تباہ کوي او صدقاتو ته وده ورکوي او الله هيڅ گناهکار کافر» ناشکړه « نه خوښوي. بې شکه هغه کسان چي ايمان ئې راوړی، نیک عملونه ئې کړي، لمونځ ئې سم کړی او زکات ئې ورکړی، دوی ته د خپل څښتن په خوا کي اجر دی ، نه پردوی څه وېره شته او نه به غمجن شي. اې مؤمنانو! د الله څخه وپېرئ او پاته سود پرېږدئ که ايمان لرئ.

خلاصه د خبري دا چي مال بنده ته د الله تعالى يو نعمت دی چي کوم بنده ته ورکړل شي هغه يې په اړه مسؤوليت لري چي په سمولارو کي يې ولگوي، له هغه جملې د خپلوانو، يتيمانو او نورو بې وزلو سره مرسته هم ده. که زمونږ وطن وال دغه مالي مسؤوليت په نظر کي ونيسي او په هوتلونو کي د دودونو او نورو ناروا مصارفو کي د سيالي پر ځای د مصارفو په لږوالي کي سيالي وکړي او د خپلو وطنوالو د ستونزو په لږولو کي کار وکړي هم به يې خپلي ستونزي حل شي او هم به يې د وطنوالو ستونزي حل شي.

د سمون په هیله

تاریخچه

سازمان ملل متحد و اهداف آن

مولوی غلام محمد "جويا"

ترين ارگان قضايی سازمان ملل متحد)
• شورای قيموميت (از اول
نوامبر ۱۹۹۴ فعاليت نميکند)
علاوه بر اين شش رکن اصلي،
سازمان ملل متحد نهادهای ديگری نيز
دارد از جمله گروه بانک جهانی،
سازمان بهداشت جهانی، برنامه جهانی
غذا، يونسکو و يونسف.

تاریخچه

پيش از تأسيس سازمان ملل،
کنفرانس ها و سازمان های بين المللی
متعددی برای سامان دادن به بحران ها
و پيشگيري از جنگ بين ملت ها
تشكيل شده بود؛ از جمله کميته ی
بين المللی صليب سرخ و کنوانيسون
های ۱۸۹۹ و ۱۹۰۷ لاهه.

به دنبال فجایع انسانی جنگ جهانی
اول، کنفرانس صلح پاریس،
جامعه ی ملل را به منظور ايجاد
ثبات ميان کشور ها پايه گذاری
کرد. اين سازمان، توانست
برخی از اختلافات ارضی را رفع
کند و ساختار هایی بين المللی
از جمله پست، هواپيمایی و
کنترل مواد مخدر ايجاد کرد که
برخی از آنها امروزه در سازمان
ملل متحد ادغام شده اند.

با اين حال، اين سازمان

هنگام بروز قحطی، آفات طبيعی و
جنگ را ميتوان بر شمرد.

پيش نويس منشور سازمان
ملل متحد در طی کنفرانسی در
سال ۱۹۴۵، آماده شد و در ۲۴
اکتوبر ۱۹۴۵، به نتيجه رسيد و سازمان
ملل آغاز به کار کرد. مأموريت سازمان
ملل در حفظ صلح جهانی، درهمان
دهه های ابتدایي تأسيس آن با وقوع
جنگ سرد بين ايالات متحده امريکا و
اتحاد جماهير شوروی سابق و
متحاندانشان، با مشکلاتی مواجه شد.
پس از پايان جنگ سرد نيز، سازمان
ملل متحد، اقدامات مهمی در حفظ
صلح در سراسر دنيا انجام داد که
برخی از آنها موفقيت آميز بود.

سازمان ملل متحد شش رکن اصلی دارد:

- مجمع عمومي (رکن اصلی، جهانی و مشورتی سازمان ملل متحد)
- شورای امنيت (مرجع اصلی تصميم گيري برای صلح و امنيت بين المللی)
- شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ترويج توسعه و همکاری های اقتصادی و اجتماعی بين المللی.
- دبیر خانه سازمان ملل متحد (فراهم کردن مطالعات، اطلاعات و امکانات مورد نیاز سازمان)
- ديوان بين المللی دادگستری (مهم

سازمان ملل متحد یک سازمان
بين المللی است که در جهت ارتقای
همکاری های بين المللی فعاليت ميکند.
بيست و چهارم اکتوبر سال ۱۹۴۵
ميلادی، به اجرا در آمدن «منشور
ملل متحد» و آغاز به کار سازمان ملل
متحد است. در اين مقاله با سازمان ملل،
اهداف و تاريخچه ی آن قسماً آشنا
ميشويم.

سازمان ملل متحد، در حقيقت
جاگزين جامعه ی ملل است که پس از
جنگ جهانی دوم در ۲۴ اکتوبر
سال ۱۹۴۵ برای پيشگيري از وقوع
جنگ ها بين ملت ها، پايه گذاری شد.
اين سازمان در ابتدای تأسيس، ۵۱
نفر عضو داشت که امروزه اين تعداد
به ۱۹۳ نفر عضو رسيده است. مقر اين
سازمان در شهر نيويورک قرار دارد.
دفاتر اصلی ديگر آن در ژنو، نايروبی و
وين، فعال هستند.

بودجه اين سازمان از طريق پرداخت
حق عضويت اعضا و کمک های
داوطلبانه تأمين ميشود. از ميان اهداف
اصلي تشکيل اين سازمان، حفظ صلح
و امنيت بين المللی، بهبود حقوق بشر،
گسترش توسعه ی اجتماعی و
اقتصادی، حفظ محيط زيست و فراهم
کردن کمک های بشر دوستانه در

حضور ساکنان کشور های مستعمره (یعنی نیمی از جمعیت دنیا) را کم داشت علاوه بر اینکه قدرت های بزرگی نظیر ایالات متحده امریکا، اتحاد جماهیر شوروی، آلمان و جاپان، حضور و نفوذ گسترده ای در آن داشتند. این سازمان در برابر حمله ی جاپان به منچوری در سال ۱۹۳۱، جنگ دوم ایتالیا و ایتوپی در سال ۱۹۳۵، جنگ دوم چین و جاپان در سال ۱۹۳۷ و پیشروی آلمان تحت سلطه ی آدولف هیتلر که در جنگ جهانی دوم به اوج خود رسید، نتوانست کاری انجام دهد. ثراکتین روزولت، رئیس جمهور امریکا، اصطلاح «ملل متحد» را برای اولین بار در بیانیه ی اول ژانویه ۱۹۴۲ ملل متحد استفاده کرد.

در سال ۱۹۴۵، نمایندگان ۵۰ کشور در سانفرانسیسکو گرد هم آمدند تا منشور ملل متحد را تنظیم کنند. از اگست تا اکتوبر ۱۹۴۴ نمایندگان آمریکا، شوروی، انگلیس، فرانسه و جمهوری چین در کنفرانس دامبارتن اوکس واشنگتن دی سی روی برنامه های تشکیل سازمان ملل متحد کار کردند. بیشتر بحث های این کنفرانس در مورد نقش اعضای سازمان و شرایط دعوت از آن ها بود.

سپس در اپریل ۱۹۴۵ در کنفرانس سانفرانسیسکو تکلیف حق و یتو برای پنج عضو شورای امنیت تعیین شد. در نهایت در ۲۴ اکتوبر ۱۹۴۵ منشور ملل متحد به امضای ۵۰ کشور رسید و سازمان ملل متحد رسماً تشکیل شد. این روز هر سال به عنوان روز ملل متحد، گرامی داشته میشود.

اولین جلسه ی مجمع عمومی سازمان با حضور ۵۱ عضو برگزار شد و اولین جلسه ی شورای امنیت در ۱۷ جنوری ۱۹۴۶ در کلیسای وست مینستر لندن

برگزار شد. مجمع عمومی، شهر نیویورک را به عنوان میزبان مقر سازمان ملل متحد انتخاب کرد. اماکن مرتبط با سازمان ملل از جمله ساختمان های مقر سازمان ملل در ژنو، وین و نایروبی به عنوان قلمرو های بین المللی در نظر گرفته میشوند. تریگوهرلی، وزیر امور خارجه ناروی، به عنوان اولین دبیرکل سازمان ملل متحد انتخاب شد.

بودجه، برنامه ها و سازمان های تخصصی سازمان ملل متحد

خانواده ای سازمان ملل متحد علاوه بر این سازمان، از بنیادها، صندوق ها و برنامه های وابسته ای تشکیل شده که هر کدام دارای اعضاء، مدیریت و بودجه ی منحصر هستند. بودجه ی این بنیادها و برنامه ها بیشتر از طریق کمک های داوطلبانه، تأمین میشود تا حق عضویت اعضا. سازمان های تخصصی این مجموعه نیز، سازمان های بین المللی مستقلی هستند که بودجه ی آنها هم از مشارکت های ارزیابی شده و هم کمک های داوطلبانه، تأمین میشود.

سازمان های تخصصی سازمان ملل متحد

سازمان های تخصصی سازمان ملل متحد، سازمان های مستقلی هستند که با این سازمان کار میکنند. برخی از آنها پیش از جنگ جهانی اول نیز وجود داشتند. برخی از آنها به جامعه ی ملل متحد مرتبط هستند و بقیه تقریباً هم زمان با تشکیل سازمان ملل متحد، ایجاد شده اند. این سازمان ها فعالیت های گسترده ای در زمینه های گوناگون دارند که در ادامه به چند مورد از آنها اشاره میکنیم.

• برنامه پیشرفت و توسعه ملل متحد در نزدیک به ۱۷۰ کشور و قلمرو به منظور ریشه کن کردن فقر، مبارزه با نابرابری و ایجاد شرایطی برای پیشرفت کشور ها اجرا میشود. این برنامه نقشی حیاتی در کمک به کشورها برای دستیابی اهداف توسعه ی پایدار دارد.

• یونیسیف یا صندوق کودکان ملل متحد در جهت کمک رسانی به کودکان و مادران کشور های در حال توسعه فعالیت میکند.

• سازمان تجارت جهانی یک سازمان بین المللی است که قوانین جهانی تجارت را تنظیم و اختلافات بین اعضا را حل و فصل میکند.

• کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد که در ژنو سوئیس واقع شده است در ۱۴ دسامبر سال ۱۹۵۰ برای محافظت و حمایت از پناهندگان و یاری رساندن برای بازگشت یا اسکان مجدد آنها تأسیس شد.

• برنامه جهانی غذا سازمانی برای کمک به مبارزه با گرسنگی و سوء تغذیه و بزرگترین نهاد انسانی جهان است. همه ساله این نهاد، غذای مورد نیاز حدود ۸۰ میلیون نفر را در ۷۵ کشور دنیا تأمین می کند.

• صندوق جمعیت سازمان ملل متحد بزرگترین منبع ذخیره ی مالی بین المللی برای برنامه های جمعیت، تنظیم خانواده و بهداشت تولید مثل است.

• برنامه ی محیط زیست ملل متحد در سال ۱۹۷۲ با هدف تلاش برای ترویج استفاده ی عاقلانه و توسعه ی پایدار محیط زیست جهانی تأسیس شد.

• نهاد سازمان ملل متحد برای برابری جنسیتی و قدرت بخشییدن به زنان یا به اختصار زنان سازمان ملل متحد در رابطه با حقوق زنان فعالیت میکند.

• بانک جهانی با هدف کاهش فقر و بهبود استانداردهای زندگی در سراسر دنیا از طریق ارائه ی وام های کم بهره، کمک های مالی برای ارتقاء زیر ساخت ها، سلامتی و تحصیل در کشور های در حال توسعه، تأسیس شده است. بیش از ۱۰۰ کشور عضو بانک جهانی هستند.

• صندوق بین المللی پول بر اجرای سامانه ی پولی بین المللی نظارت دارد و یکی از معتبر ترین منابع ارزیابی و پیش

بینی وضعیت اقتصادی جهان است.

• سازمان بهداشت جهانی بر دستیابی مردم به بیشترین سطح از سلامت ممکن تمرکز دارد. وظیفه اصلی این سازمان، مبارزه با بیماری‌ها مخصوصاً بیماری‌های مسری شایع و ارتقاء سلامت عمومی مردم جهان است. تعریف سلامتی طبق اساسنامه ی سازمان بهداشت جهانی عبارت است از سلامت کامل اجتماعی، روانی و فیزیکی.

• سازمان علمی، فرهنگی و تربیتی ملل متحد که به اختصار، یونسکو نامیده میشود، در سال ۱۹۴۵ تشکیل شد. این سازمان بر بخش‌های مختلفی از تربیت معلمان و کمک به بهبود تحصیل در سراسر جهان گرفته تا حفاظت از بناهای فرهنگی و تاریخی جهان، تمرکز دارد. یونسکو امسال ۲۸ میراث جهانی دیگر را به فهرست خود افزوده است که گردشگران امروزی و نسل آینده باید در حفظ و نگهداری آن کوشا باشند.

• فائو یا سازمان خواروبار و کشاورزی ملل متحد برای مبارزه با گرسنگی تلاش میکند و مرجعی برای مذاکره و توافقات بین کشور های در حال توسعه و توسعه یافته و منبعی برای دانش و اطلاعات فنی برای کمک به توسعه ی کشور ها است.

• ایکائو یا سازمان بین المللی هوانوردی کشوری یک نهاد تخصصی سازمان ملل متحد است که مأموریت آن هماهنگ کردن استانداردهای بین المللی پروازی، مدیریت خطوط هوایی در سطح جهان و بررسی سوانح هوایی است.

• یونیدو یا سازمان توسعه ی صنعتی ملل متحد که مقر آن در وین است با هدف ارتقاء و تسریع توسعه ی صنعتی در کشور های در حال توسعه و یا اقتصاد های در حال گذار و توسعه ی روابط صنعتی بین المللی تشکیل شده است.

• سازمان جهانی گردشگری در شهر مادرید اسپانیا مستقر است و در

رابطه با امور جهان گردی تحقیق می کند و سالانه گزارشی نیز ارائه میکند.

اهداف و فعالیت ها

حفظ امنیت و صلح بین المللی

این سازمان با هدف اصلی حفظ صلح و امنیت جهانی تاسیس شده است. شورای امنیت سازمان ملل متحد مسئولیت اصلی حفظ صلح و امنیت جهانی را بر عهده دارد. مجمع عمومی، دبیرکل و سایر اعضا و بخش های سازمان ملل، نقش کامل کننده در این زمینه دارند.

ارتقای توسعه ی پایدار

از آغاز تاسیس این سازمان، یکی از اهداف اصلی، دستیابی به همکاری بین المللی برای حل مشکلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و بشری در سطح بین المللی است و همچنین احترام به حقوق بشر فارغ از رنگ و نژاد، جنسیت، زبان و ..... بهبود وضعیت سلامت انسان ها نیز همواره یکی از دغدغه های اصلی سازمان ملل متحد بوده است.

دفاع از حقوق بشر

عبارت «حقوق بشر» هفت بار در منشور سازمان ملل تکرار شده است و یکی از اصول سازمان به شمار می رود. در سال ۱۹۴۸، اعلامیه ی جهانی حقوق بشر، در پاریس به تصویب رسید. مفاد این اعلامیه، حقوق بنیادی مدنی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی را که تمامی ابنای بشر در هر کشور باید از آن برخوردار باشند مشخص کرده است.

حمایت از حقوق بین الملل

توسعه و احترام به حقوق بین المللی یکی از بخش های کلیدی اهداف این سازمان است. این مأموریت توسعه شورای امنیت در قالب دادگاه ها و معاهدات چند جانبه از طریق مأموریت های حفظ صلح، اعمال تحریم ها، استفاده از اجبار زمانی که تهدیدی برای امنیت بین الملل وجود دارد و .... انجام میشود.

ارسال کمک های بشر دوستانه

یکی از اهداف تشکیل سازمان ملل

متحد همان طور که در منشور این سازمان نیز ذکر شده، رسیدن به همکاری های بین المللی برای حل مشکلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و بشری در سراسر جهان است. این سازمان این مأموریت را اولین بار پس از جنگ جهانی دوم انجام داد و به باز سازی قاره ی ویران اروپا کمک کرد. اکنون این سازمان مرجعی برای دریافت و انتقال کمک های بشر دوستانه در آفات طبیعی و انسانی است که خسارات آن فراتر از توانایی مقامات ملی برای جبران است.

امور سازمان ملل متحد تقریباً در سراسر جهان توسط شش رکن اصلی انجام می پذیرد که قبلاً از آن تذکر بعمل آمد.

همه این ارکان درمقر سازمان ملل متحد در نیویورک واقع اند، به جز دیوان بین المللی دادگستری، که در شهر لاهه هالند قرار دارد.

۱۹ کارگزاری تخصصی وجود دارد که کار خود را با سازمان ملل متحد هماهنگ می کنند. علاوه بر این، ۱۱ برنامه ملل متحد، صندوق، موسسه و نهادهای دیگری وجود دارد که در زمینه های خاص به آنها مسئولیت داده شده است. در مجموع، خانواده سازمان های ملل متحد در حوزه های متنوعی چون بهداشت، غذا و هواپیمایی غیر نظامی، کودکان، انرژی، کار، خدمات پستی، محیط زیست،

مخابرات، گردشگری، کشاورزی، برابری جنسیتی، مواد مخدر، جرایم و تروریسم، علوم، پناهندگان، مالکیت فکری، اتمی، حفاظت از فرهنگ اسکان بشر، حمل و نقل دریایی و آب و هوا تمرکز یافته است. همه این نهادها متفقاً با دبیر خانه ملل متحد کار میکنند و نظام سازمان ملل متحد را تشکیل داده اند.

از دیدگاه شریعت اسلامی

مولوی عبدالعزیز

یعنی انکار آنچه لزوماً جزء دین
حضرت محمد ﷺ شمرده می شود؛ مانند

ارتداد صادر نموده و داعیه قیام
مسلحانه علیه نظام ها و دولت را
عهده دارند، و بنابر اجتهادات
شخصی خود در حالیکه اهلیت
اجتهاد را هرگز ندارند، به خود
حق می دهند که بر علیه هر کس
و جماعه اتهام بسته و به هر که
مخالف نظر شان بوده باشد، کافر،
مرتد، ملحد و فاسق حکم نموده
و جزا تعیین کنند، مثلیکه به
خود حق می دهند که اموال
دیگران را به نام غنیمت حلال

انکار وجود خالق، نبوت پیامبر، حرام بودن زنا و غیره، به عبارت دیگر ایمان نداشتن به الله و رسول اوست صرف نظر از اینکه این کفر همراه با تکذیب باشد یا بدون تکذیب، بلکه به مجرد شرک و گمان، یا روی گردانی، یا حسد و خود پسندی، یا پیروی کردن از هوا و هوس که مانع تابعیت و اطاعت از دین خدا شود، کافر می شود: اگرچه کفر تکذیب کننده بزرگتر است. (ر.ک: المنثور فی القواعد الفقهیه: ۸۴/۳ - اکتار الملحدین: ۱۵ - عقیده المسلم فی ضوء الکتاب والسنة: ۲/۲۲۲ -

ب- کفر گوی در آیات قرآن کریم تقبیح شده است که از آنجمله این نصوص را به طور مثال پیش کش مینمایم:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّا صَرَّفْنَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْبُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْفَىٰ إِلَيْكُمْ أَلْسَلِكُمْ لَسْتُمْ مَوْلَانَا تُبْعَثُونَ عَرْضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا...﴾ النساء: ۹۴

«ای کسانی که ایمان آورده اید! هنگامی که (برای جهاد) در راه خدا به مسافرت رفتید تحقیق کنید (که با چه کسانی می جنگید. آیا مسلمانند یا کافر) و به کسی که به شما سلام کرد (و سلام نشانه پذیرش اسلام است) مگویید تو مؤمن نیستی و جویای مال دنیای (او) باشی»

-الله ﷻ مسلمانان را در این آیه امر می کند که دقت نموده و هرکس را بدون تحقیق کافر نگویند.

الله ﷻ در آیه دیگر عدم دقت در فهم دینی را نکوهش نموده و بیان می دارد که مسلمان نباید مثل کفار و منافقین عمل نموده و بدون دقت و فهم صحیح هر آنچه را که در مورد آیات الله ﷻ به نظرش آمد بگوید:

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا وَرَسُولِي كُنْتُمْ سَاهُونَ لَا تَعْدُوا مَا كُنْتُمْ بِعَدِيٍّ كُنْتُمْ سَاهُونَ﴾ النوبة: ۶۵ - ۶۶

«بگو: آیا به خدا و آیات او و رسولش تمسخر می کردید؟ عذر نیاورید، به راستی که پس از ایمانتان کفر پیشه کردید»

ج- احادیث رسول الله در نکوهش کفر گوی:

- (ایما رجل قال لأخيه یا کافر فقد باء بها

أحدهما إن كان كما قال وإلا رجعت عليه) بخاری: ۲۶/۸، شماره: ۶۱۰۴ - مسلم: ۷۹/۱، شماره: ۶۰.

«هر کس که برادر مسلمانش را کافر خطاب کند، آن کلام بر یکی از آن دو قرار می گیرد. یا گفته او درست است - در آن صورت مشکل به گوینده راجع نمی شود - یا سخن به خود گوینده باز می گردد - در صورت که گفته او صحیح نباشد -».

و سلف امت نیز از اطلاق کفر بدون دلیل اجتناب نموده و دیگران را از آن بر حذر داشته اند:

(عَنْ أَبِي سَفْيَانَ قَالَ قُلْتُ لِجَابِرٍ أَكُنْتُمْ تَقُولُونَ لِأَخِي مِنْ أَهْلِ الْقَبِيلَةِ كَافِرًا قَالَ لَا قُلْتُ فَمُشْرِكًا قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ وَفَرَعَ) المصنف: ۲۱/۱۷

ابن عبدالبر از ابو سفیان روایت می کند که برای جابر بن عبدالله ﷺ گفتیم: آیا شما کسی از اهل قبله را کافر می گفتید؟ گفت: نه، گفتیم: مشرک می گفتید؟ -

گفت - معاذ الله - به الله ﷻ پناه می برم از چنین سخن - و بسیار غمگین شد. - بعداً ابن عبد البر اضافه می کند - یک جماعه از اهل علم در مورد تفسیر این قول الله ﷻ که فرموده اند: ﴿وَلَا تَابِرُوا بِالْأَلْقَابِ يَسْأَلُكُمْ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ...﴾ الحجرات: ۱۱

«و یکدیگر را با القاب زشت و ناپسند خوانید و نه نامید. (برای مسلمان) چه بد است، بعد از ایمان آوردن، سخنان ناگوار و گناه آلود (دال بر تمسخر، و طعنه زدن و عیبجویی کردن و به القاب بد خواندن) گفتن و بر زبان راندن «یعنی به برادر خود بگوید: فاسق و یا کافر و این تفسیر موافق حدیث فوق و سنت نبوی ﷺ است که مسلمان را از استعمال کلمات فاسق و کافر در مورد مسلمان به طور واضح منع می کنند».

۱/۲ - انواع کفر: کفر دو نوع است:

نوع اول: کفر اکبر که انسان را از دایره ای اسلام خارج می کند، و خود به پنج نوع تقسیم می شود:

نوع «الف» - کفر تکذیب: خداوند می فرماید: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ﴾ العنکبوت: ۶۸

«چه کسی ستمگرتر از آن کسی است که بر الله دروغ بندد و یا دین حق را چون به او رسد تکذیب کند؟! آیا جهنم جای کافران نیست؟»

نوع «ب»: کفر عناد و تکبر همراه با تصدیق خداوند می فرماید: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ البقرة: ۳۴ «و وقتی که به ملائکه گفتیم برای آدم سجده برید، همه سجده بردند به جز ابلیس، که سرباز زد و تکبر ورزید و در زمره ی کافران قرار گرفت».

نوع «ج»: کفر شرک و گمان

خداوند می فرماید: ﴿وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَٰذِهِ أَبَدًا وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّودْتُ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاهُ رَجُلًا لَّيْسَ هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا﴾ الكهف: ۳۵ - ۳۸

«در حالی که بر خویشتن ستمگر بود، وارد باغش شد و گفت: گمان نمی کنم که این باغ تا ابد از بین برود و گمان نمی کنم که قیامت بر پا شود و اگر مرا به سوی پرورد گارم برگردانند - در صورت برپایی قیامت - بهتر از این باغ را خواهم داشت، در حالی که دوست ایماندارش با او صحبت می کرد به او گفت: آیا تو به پرورد گاری کافر می شوی که ترا از خاک سپس از نطفه ای خلق کرده و سپس ترا به مردی تبدیل کرده، اما من کسی هستم که خدا پرورد گارم است و هیچ کس را شریک پرورد گارم قرار نمی دهم».

نوع «د»: کفر اعراض و روی گردانی خداوند می فرماید: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُتُوا مُعْضُونًا﴾ الأحقاف: ۳ «و کسانی که کفر ورزیده اند، از آنچه که بیم داده شده اند، روی گردانند».

نوع «ه»: کفر نفاق

خداوند می فرماید: ﴿ذَٰلِكَ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٤﴾

المنافقون: ٣ اكفار الملحدين: ١٢٤-

« این به دلیل آن است، که آنان ایمان آوردند سپس کافر شدند و به قلبهایشان مهر زده شد و آنان نمی فهمند و درک نمی کنند».

نوع دوم کفر اصغر: این نوع کفر انسان را از دایره ای اسلام خارج نمی کند. این همان کفر عملی است. گناهایی که در قرآن و سنت کلمه کفر به آن ها اطلاق شده است و به حد کفر اکبر نمی رسد مانند کفران نعمت و غیره از این جمله اند. خداوند در قرآن می فرماید:

﴿وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ ءَامِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ﴾

النحل: ١١٢

« خداوند مثال شهری را آورد که در امن و امان بودند از هر طرف رزق و روزی به آن می رسید و اهل آن به نعمت خدا کافر شدند».

و مانند کشستن مسلمان، پیامبر ﷺ می فرماید:

عن عبد الله، قال: قال رسول الله - ص: (سباب المسلم فسوق، وقته كفر). بخاری: ١٥/٨، رقم: ٦٠٤٤ - مسلم: ٦٤.

عبدالله ابن مسعود ؓ روایت می کند رسول الله فرمود: «دشنام مسلمان فسق و کشتنش کفر است».

و می فرماید: (لا ترجعوا بعدي كفارا يضرب بعضكم رقاب بعض). بخاری: ٤٠٥٠ - مسلم: ٥٦.

جریر بن عبدالله ؓ روایت می کند که رسول الله در خطبه حجة الوداع فرمود: « پس از من به کفر برنگردید، که برخی از شما گردن برخی دیگر تان را بزنند».

و مانند سوگند به غیر الله ﷻ. پیامبر ﷺ می فرماید: (من حلف بغير الله كفر أو أشرك).

ابوداود: ٣٢٥٣ - ترمذی: ١٥٣٥ - مسند احمد: ٥٣٧٥. شیخ البانی حدیث را صحیح گفته است.

« هر کس به غیر خدا سوگند یاد کند، کفر یا شرک ورزیده است».

خداوند مرتکب گناه کبیره را مؤمن نامیده و فرمود: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ﴾

البقرة: ١٧٨

« ای کسانی که ایمان آورده اید قصاص کشته شدگان بر شما واجب شده».

در این جا قاتل را از مؤمنان بر شمرده و او را برادر ولی دم ذکر کرده و در ادامه می فرماید: ﴿فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَأُولَئِكَ بِالْمَعْرُوفِ وَأُولَئِكَ بِالْإِحْسَنِ﴾

البقرة: ١٧٨

« پس هر کس از جانب برادر خود از قصاص او صرفنظر شد و به دیه راضی شد باید اطرافیانش به بهترین نحو از این کار پیروی و دیه را به بهترین صورت پرداخت کنند».

بدون شک منظور خداوند برادری دینی است و می فرماید: ﴿وَلَا تَقْبَلُوا لَهُ مِثْرًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ أَفْتَنُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا﴾

الحجرات: ٩

« و اگر دو دسته از مؤمنین با هم جنگیدند، در بین آنان صلح برقرار کنید».

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ﴾

الحجرات: ١٠

« به تحقیق مؤمنان با هم برادر اند لذا بین برادران نتان صلح برقرار کنید».

این نصوص صراحتاً بیان می دارد که کفر گویی شنیع و گناه است و هر که بدون دقت و تحقیق مسلمانی را کافر و یافاسق بگوید مرتکب گناه و معصیت گردیده است.

برای مزید وضاحت به کتاب های ذیل مراجعه نمایید. شرح النووی علی مسلم: ٤٩/٢ - التوضیح لشرح الجامع الصحیح: ١٦٤/٣ - تحفة الأحوذی: ١٠٠/٦ - فیض الباری: ١٩١/١ - الإیمان حقیقه، خوارمه، نواقضه عند أهل السنة والجماعة: ٢٤٦/١ (مکتبه الشاملة قسم العقیده) - عقیده المسلم فی ضوء الكتاب والسنة: ٢/٦٢٣-

١/٣ - فرق میان کفر اکبر و کفر اصغر

١- کفر اکبر انسان را از دایره اسلام خارج کرده و اعمال را از بین می برد. اما کفر اصغر انسان را از دایره اسلام خارج نکرده و اعمال را نابود نمی کند. البته به اندازه کفری که داشته از عمل او کاسته می شود و انجام دهنده آن در معرض عذاب قرار می گیرد.

٢- صاحب کفر اکبر تا ابد در آتش جهنم می ماند اما صاحب کفر اصغر اگر داخل دوزخ شود تا ابد در آن نمی ماند یا امکان دارد، الله ﷻ او را ببخشد و اصلاً داخل دوزخ نشود.

٣- کفر اکبر، خون و مال انسان را حلال می کند ولی کفر اصغر خون و مال انسان را حلال نمی کند.

٤- بر مؤمنان واجب است که با کسی که مرتکب کفر اکبر شده، عداوت و دشمنی کنند و رابطه، محبت و دوستی با آنها حرام است، هر چند نزدیکترین خویشاوندانشان باشند. اما کفر اصغر، بطور کلی رابطه ای محبت و دوستی را قطع نمی کند، بلکه با کسی که مرتکب کفر اصغر شده، به اندازه ایمانش رابطه ای محبت و دوستی برقرار شود و به میزان نافرمانیش با او دشمنی شود.

فیض الباری: ١/ ١٨٨ - عقیده المسلم فی ضوء الكتاب والسنة: ٢/ ٦٢٥ - التکفیر وضوابطه: ١/ ٣٣ - کتاب أصول الإیمان فی ضوء الكتاب والسنة: ١/ ٦٥

١/٤ - شرایط تکفیر کردن:

دانشمندان اسلامی بیان داشته اند که یک شخص، زمانی کافر و خون و مالش حلال می شود که شروط متعدد تکفیر، در او جمع گردد و موانع تکفیر از او منتفی باشد؛ در صورت وجود دو امر فوق، اطلاق حکم کفر بر او جایز است؛ اما اگر هر شرطی از شرایط فوق تحقق پیدا نکند یا هر مانعی که وجود داشته باشد، جایز نیست که حکم کفر بر او اطلاق شود؛ البته این، بدان معنا نیست که او به کلی از عقوبت و مجازات، بخشوده می شود؛ بلکه به تناسب حال و وضعیتش که تا چه حد گناه یا گفتار و کردار کفر آمیزی که انجام داده است، مجازات می گردد و فقط اطلاق حکم کفر بر او ممنوع است؛ نه اطلاق عقوبت و مجازاتش.

اینک به بیان شروط تکفیر می پردازیم: سه شرط وجود دارد که حتماً باید هر سه شرط با هم باشند تا اگر کسی عمل کفر آمیزی انجام دهد، لعنت و کفر بر او اطلاق شود. چنانچه یکی از این سه شرط ساقط گردد، لعنت کردن فرد و تکفیر او جایز نیست. این سه شرط عبارتند از: ادامه دارد...

نیک و پاپه داری در دین

مولوی عبدالرحیم نیازی

قال تعالى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ [الأحقاف: ۱۳ - ۱۴]

ترجمه: محققاً کسانی که گفتند پروردگار ما خداست سپس ایستادگی کردند بیمی بر آنان نیست و غمگین نخواهند شد (۱۳) ایشان اهل بهشت اند که به پاداش آنچه انجام می دادند جاودانه در آن می مانند.

و قال تعالى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبَشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ نَحْنُ أَوْلَىٰ أَوْلَاكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُونَ أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ نَزَّلَا مِنْ عَفْوَيرَ رَحِيمٍ﴾ [فصلت: ۳۰ - ۳۲]

ترجمه: در حقیقت کسانی که گفتند پروردگار ما خداست سپس ایستادگی کردند فرشتگان بر آنان فرود می آیند او می گویند! هان بیم مدارید و غمین مباشید و به بهشتی که وعده یافته بودید شاد باشید (۳۰) در زندگی دنیا و آخرت دوستانتان ماییم و هر چه دلهایتان بخواهد در [بهشت] برای شماست و هر چه خواستار باشید در آنجا خواهید داشت (۳۱) روزی آماده‌ای از سوی آمرزنده مهربان است.

و قال تعالى: ﴿قُلْ إِيْمَا اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَحْدَهُ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ

وَاسْتَغْفِرُوهُ ۖ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ﴾ [فصلت: ۶ - ۸]

ترجمه: بگو من بشری چون شمایم جز اینکه به من وحی می شود که خدای شما خدایی یگانه است پس مستقیماً به سوی او بشتابید و از او آموزش بخواهید و وای بر مشرکان (۶) همان کسانی که زکات نمی دهند و آنان که به آخرت ناپاورند (۷) کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند آنان را پاداشی بی پایان است.

و عن سفیان بن عبد الله الثقفي قال قلت لرسول الله قل لي في الاسلام قولاً لا اسال عنه احداً غيرك، قال: (قل آمنت بالله ثم استقم). (۱)

ترجمه: از سفیان بن عبد الله ثقفی روایت است که میگوید گفتم ای رسول خدا یک چیزی و یا سخن از اسلام برایم بگو که بغیر از دیگر از کس سوال نکنم فرمود ای سفیان اول به خداوند ایمان داشته باش پس در آن استقامت کن. و عن ثوبان قال قال رسول الله (صلى الله عليه وسلم):

(استقيموا و لن تحصوا واعلموا ان خيرا عملكم الصلاة و لا يحافظ على الوضوء المؤمن). (۲)

ترجمه: از ثوبان روایت شده است که میگوید رسول الله فرمودند: در دین خدا مستقم باشید و خود را از آن منع نسازید و باید بدانید که بهترین اعمال در نزد خداوند نماز است و مداومت همیشگی نمی داشته باشد به وضوء مگرمومن و مسلمان.

فرمانبرداری از الله و از رسول الله قال تعالى: ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمَطْهُرُ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾ [النساء: ۱۳ - ۱۴]

ترجمه: اینها احکام الهی است و هر کس از خدا و پیامبر او اطاعت کند وی را به باغهایی در آورد که از زیر [درختان] آن نهرها روان است در آن جاودانه اند و این همان کامیابی بزرگ است (۱۳) و هر کس از خدا و پیامبر او نافرمانی کند و از حدود مقرر او تجاوز نماید وی را در آتشی در آورد که همواره در آن خواهد بود و برای او عذابی خفت آور است.

و قال تعالى: ﴿لَيْسَ عَلَى الْاَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَنِصْحِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمِنْ يَمْوَلٍ يُعَذِّبُهُ عَذَابًا أَلِيْمًا﴾ [الفتح: ۱۷]

ترجمه: بر نابینا گناهی نیست و بر لنگ گناهی نیست و بر بیمار گناهی نیست [که در جهاد شرکت نکنند] و هر کس خدا و پیامبر او را فرمان برد وی را در باغهایی که از زیر [درختان] آن نهرهایی روان است. در می آورد و هر کس روی برتابد به عذابی دردناک معذبش می دارد.

چون سال ۱۴۰۱

و قال تعالى: ﴿ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيُحِشْ إِلَى اللَّهِ وَرِيقَهُ فَاُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴾ النور: ٥١-٥٢

ترجمه: گفتار مؤمنان وقتی به سوی خدا و پیامبرش خوانده شوند تا میانشان داوری کند تنها این است که می گویند شنیدیم و اطاعت کردیم اینان اند که رستگار اند^(۵۱) و کسی که خدا و فرستاده او را فرمان برد و از خدا بترسد و از او پروا کند آنانند که خود کامیاب اند.

و عن ابی هريرة ان رسول الله (صلى الله عليه وسلم) قال: (كل امتی یدخلون الجنة، الا من ابی). قالوا یارسول الله ومن یابی قال: (من اطاعنی دخل الجنة، من عصانی فقد ابی).^{«۳»}

ترجمه: از ابوهریره^{رضی الله عنه} روایت شده است که رسول الله فرمودند: تمام امت من داخل جنت میشود مگر شخصی که انکار کند از من. گفته شد ای رسول خدا او شخص کیست که انکار میکند فرمودند: شخصی که از من اطاعت کند در جنت داخل میشود و شخصی که از من نافرمانی کند به تحقیق انکار کرده است از من.

و عن الزهري اخبرني ابوسلمة بن عبد الرحمن انه سمع ابا هريرة (رضی الله عنه) ان رسول الله (صلى الله عليه وسلم) قال: (من اطاعنی فقد اطاع الله، و من عصانی فقد عصی الله، و من اطاع امیری فقد اطاع عنی، و من عصی امیری فقد عصانی).^{«۴»}

ترجمه: از زهري روایت است که ابوسلمة بن عبد الرحمن^{رحمته الله} از ابوهریره^{رضی الله عنه} شنیده است که رسول الله^{صلی الله علیه و آله} فرمودند: کسی که از من پیروی کند گویا که از الله^{صلی الله علیه و آله} اطاعت کرده باشد و کسی که از من نافرمانی کرد گویا که نافرمانی از الله کرده باشد و کسی که اطاعت از امر من کرد پس از من فرمان برداری کرد و کسی که فرمان برداری از امری نکرد پس گویا که نافرمانی

از من کرده باشد.

و عن ابی هريرة، قال: قال رسول الله (صلى الله عليه وسلم): (لیدخلن الجنة الا من ابی و شرد علی الله کشراد البعیر).^{«۵»}

ترجمه: از ابو هریره^{رضی الله عنه} روایت شده است که میگوید رسول الله فرمودند: در جنت داخل میشود مگر کسی که انکار کرده است و فرار از رحمت الله میکند مثل گریز شتر که از صاحب خود بگریزد.

و عن ابی خالد، قال: مرابو امامة الباهلی، علی بن یزید بن معاوية فساله عن الین کلمة سمعها من رسول الله (صلى الله عليه وسلم)، فقال: سمعت رسول الله (صلى الله عليه وسلم)، يقول: (کلکم یدخل الجنة الا من شرد علی الله شراد البعیر علی اهله).^{«۶»}

ترجمه: از ابو خالد روایت شده است که میگوید تیرشد ابو امامة باهلی برخالد بن یزید بن معاویه پرسان کرد از او سخن که شنیده است گفت رسول الله، فرمودند: کل امت من داخل جنت میشوند الا مگر کس که فرار میکند از خداوند قسمی که فرار میکند شتر از صاحب خود.

پیروی خداوند ﷻ و رسول ﷺ

قال تعالى: ﴿ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ مِنْ الْمُهِجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾ التوبة: ١٠٠

ترجمه: و پیشگامان نخستین از مهاجران و انصار و کسانی که با نیکوکاری از آنان پیروی کردند خدا از ایشان خشنود و آنان نیز از او خشنودند و برای آنان باغهایی آماده کرده که از زیر درختان آن نهرها روان است همیشه در آن جاودانه اند این است همان کامیابی بزرگ.

و قال تعالى: ﴿ لِّلْفُقَرَاءِ الْمُهِجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالُهُمْ يُنْفِقُونَ فَضَلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَبِضْرُونِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴾

وَالَّذِينَ... الحشر: ٨ - ١٠

ترجمه: [این غنایم نخست] اختصاص به بینوایان مهاجری دارد که از دیارشان و اموالشان رانده شدند خواستار فضل خدا و خشنودی [او] می باشند و خدا و پیامبرش را یاری می کنند اینان همان مردم درست کردار اند^(۸) [نیز] کسانی که قبل از [مهاجران] در [مدینه] جای گرفته و ایمان آورده اند هر کس را که به سوی آنان کوچ کرده دوست دارند و نسبت به آنچه به ایشان داده شده است در دلهایشان حسدی نمی یابند و هر چند در خودشان احتیاجی [مبرم] باشد آنها را بر خودشان مقدم می دارند و هر کس از خست نفس خود مصون ماند ایشانند که رستگار اند^(۹) و [نیز] کسانی که بعد از آنان [=مهاجران و انصار] آمده اند [و] می گویند پروردگارا بر ما و بر آن برادران ما که در ایمان آوردن بر ما پیشی گرفتند ببخشای و در دلهای ما نسبت به کسانی که ایمان آورده اند [هیچ گونه] کینه ای مگذار پروردگارا راستی که تو رؤف و مهربانی. و عن عمران بن حصین (رضی الله عنه) قال: قال النبی (صلى الله عليه وسلم): (خيرکم قرنی، ثم الذین یلونهم، ثم الذین یلونهم). قال عمران: لا ادری اذکر انی (صلى الله عليه وسلم) بعد قرین او ثلاثة. قال النبی (صلى الله عليه وسلم): (ان بعدکم قوما یخونون ولا یؤتمنون، و یشهدون، و لا یشهدون و ینذرون و لا یفون، و ینظرفهم السمن).^{«۷»}

ترجمه: از عمران بن حصین^{رضی الله عنه} روایت شده است که میگوید پیامبر^{صلی الله علیه و آله} فرمودند: بهترین زمان زمان ما است و بعد از ما هم خوب است حضرت عمران میگوید یادم رفته است که رسول گرامی^{صلی الله علیه و آله} قرنین گفت و یا سه قرن و فرمود بعد از این مردم می آید خیانت میکنند و امانت داری نمیکنند و شاهد میشوند شهادت درست نمیدهند و نزروفاء به نزرخود نمی کنند ظاهر میشود در میانشان داد گرفت پول و پیسه.

سلام راعام بسازید:

عن ابی هريرة قال قال رسول الله (صلى الله عليه وسلم): (لا تدخلون الجنة حتى تؤمنوا و لا تؤمنوا حتى تحابوا، أولا ادلكم على شيء اذا فعلتموه تحاببتم افشوا السلام بينكم).^۸

ترجمه: از ابو هريرة رضی الله عنه روایت شده است که میگوید پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: در جنت داخل نمیشود شخصی که ایمان نداشته باشد و مؤمن گفته نمی شود تا که محبت در میان یک دیگر نداشته باشد و دوباره پیامبر خدا فرمودند: آیا شما را نشان بدهم به یک عمل که آن را انجام بدهید که محبت در میان تان پیدا شود پیامبر صلی الله علیه و آله گفتن سلام دادن را در میان تان رواج بسازید.

وعن ابی هريرة، قال: قال رسول الله (صلى الله عليه وسلم): (والذى نفسى بيده لا تدخلوا الجنة حتى تؤمنوا، ولا تؤمنوا حتى تحابوا، الا ادلكم على امر اذا فعلتموه تحاببتم ؟ افشوا السلام بينكم).^۹

ترجمه: از ابو هريرة رضی الله عنه روایت است که میگوید پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: قسم است مرا به آن ذاتی که نفس من بدست بلاکیف اوست داخل جنت نمی شود یک شخص تا که ایمان نداشته باشد و ایمان ندارد تا که محبت در میان شان نداشته باشند و بار دوم فرمودند: آیا دلالت نکنم شما را به چیزی که آن را انجام بدهید تا محبت در میان تان بیاید و آن است رواج ساختن سلام در بین تان. و عن عبدالله، قال: قال رسول الله (صلى الله عليه وسلم): (لا تدخلوا الجنة حتى تؤمنوا، و لا تؤمنوا حتى تحابوا، الا ادلكم على شيء اذا فعلتموه تحاببتم ؟ افشوا السلام بينكم).^{۱۰}

ترجمه: از عبدالله رضی الله عنه روایت است که میگوید رسول الله فرمودند: در جنت داخل نمیشود هیچ شخص تا زمانی که ایمان نداشته باشد و ایمان نمیداشته باشد تا که محبت در میان شان نباشد پس پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: من شما را نشان بدهم چیزی را که به آن عمل کنید و محبت را در میان شما بیاورد که آن رواج

ساختن سلام است در میان تان.

عن المقدام بن شريح، عن ابيه، عن جده، قال: قلت: يا رسول الله، دلتى على عمل يدخلنى الجنة، قال: (ان من موجبات المغفرة بذل السلام، و حسن الكلام).^{۱۱}

ترجمه: مقدام بن شريح رضی الله عنه از پدر و جد خود روایت میکند که گفتم ای رسول خدا نشان بده مرا یگ عمل که آن را انجام دهم داخل جنت شوم رسول الله فرمودند: به تحقیق از موجبات مغفرت پروردگارتیزی و کوشش زیاد در سلام دادن است و در زیبایی سخن است.

و عن ابن هاني: ان هانئا لما وفد الى رسول الله (صلى الله عليه وسلم) مع قومه فسمعهم يكتون هانئا ابا الحكم، فدعا رسول الله (صلى الله عليه وسلم)، فقال: (ان الله هو الحكم واليه الحكم، فلم تكن ابا الحكم؟ قال: قومي اذا اختلفوا في شيء رضوا بي حكما فاحكم بينهم، فقال: ان ذلك لحسن، فما لك من الولد؟ قال شريح، و عبدالله، و مسلم)، قال: فايهم اكبر؟ قال: شريح، قال: فانت ابو شريح فدعا له ولولده، فلما اراد القوم الرجوع الى بلادهم، اعطى كل رجل منهم ارضا حيث احب في بلاده، قال ابو شريح: يا رسول الله، اخبرني بشيء يوجب لى الجنة، قال طيب الكلام، و بذل السلام، و اطعام الطعام).^{۱۲}

ترجمه: از ابن هانی روایت شده است که میگوید وقتی که هانئا بایک جمعی از قوم خود آمد به پیش رسول الله پس پیامبر خدا از زبان مردم شنید که هانئا را ابوالحکم میگویند و پیامبر صلی الله علیه و آله این مرد را پیش خود طلب کرد برایش گفت خداوند تعالی حکم است و تو حکم هستی آیا کنی تو حکم است آن مرد گفت هر وقت در بین قوم من اختلاف پیدا شد در یگ چیزی پس آنها مرا میخواهند در میان شان فیصله میکنم آن ها راضی میشوند به فیصله من در میان شان، از این جهت مرا ابالحکم میگویند و پیامبر خدا فرمود این کاری را که تو میکنی بهتر است و چند پسر داری و آن مرد گفت شريح عبدالله و مسلم رسول خدا فرمود

کدام آنها کلان است گفت شريح، رسول خدا فرمودند: بعد از این کنیه تو ابو شريح گذاشته شد و زمانی که این مرد باز گشت کرد بسوی وطن شان جمع کرد کل قوم خود را برایشان گفت من بعد کنیه من از طرف پیامبر صلی الله علیه و آله ابو شريح گذاشته شد باید شما بعد از این ابو شريح بگویند و دوست داشتند که باشند در خانه های شان و ابو شريح گفت ای رسول خدا نشان بده مرا بریک عمل که آن را انجام بدهم در جنت داخل شوم و پیامبر خدا فرمودند: گفتار خوب در کلام خود کن تیزی و کوشش کن در سلام دادن پیش از مردم و طعام بده بر فقرا.

چنانچه بزرگان دین فرمودند: هر سخن که میگویی اول باید آن را در میان عقل بیندازی و باز بگویی و سخن زیاد نگویند هر چند که زیبا هم باشد و آن سخن را نگویند که حرکت نفس در آن باشد. حضرت علی (کرم الله وجهه) فرمودند غرس کردن کلام در قلب برابر میسازد فکر را و تقویه از برای خود قلب است و سرچشمه برای زبان و جسم میباشد و انسان سخن را بگوید که ضرورت و یا حاجت داشته باشد و در سخن خود کلام فاحش نگوید و اگر که حکایت هم باشد.^{۱۳}

مؤمنان دوستی نکنند با کسانی که دشمنی

بالله و رسول دارد: قال تعالى: ﴿لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رِضْوَانٌ مِنْ اللَّهِ عَلَيْهِمْ وَرِضْوَانٌ مِنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ = المجادلة: ۲۲

ترجمه: قومی را نیایی که به خدا و روز بازپسین ایمان داشته

باشند [و] کسانی را که با خدا و رسولش مخالفت کرده‌اند هر چند پدرانشان یا پسرانشان یا برادرانشان یا عشیره آنان باشند دوست بدانند در دل اینهاست که [خدا] ایمان را نوشته و آنها را با روحی از جانب خود تایید کرده است و آنان را به بهشت هایی که از زیر [درختان] آن جویهایی روان است در می آورد همیشه در آنجا ماندگارند خدا از ایشان خشنود و آنها از او خشنودند اینان اند حزب خدا آری حزب خداست که رستگاران اند.

و قال تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ ذَاكِرُونَ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾ المائدة: ۵۴-۵۶

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده‌اید هر کس از شما از دین خود برگردد به زودی خدا گروهی [دیگر] را می آورد که آنان را دوست می دارد و آنان [نیز] او را دوست دارند [اینان] با مؤمنان فروتن [و] برکافران سرفراز اند و در راه خدا جهاد می کنند و از سرزنش هیچ ملامتگری نمی ترسند این فضل خداست آن را به هر که بخواهد می دهد و خدا گشایشگر داناست (۵۴) ولی شما تنها خدا و پیامبر اوست و کسانی که ایمان آورده‌اند همان کسانی که نماز برپا می دارند و در حال رکوع زکات می دهند (۵۵) و هر کس خدا و پیامبر او و کسانی را که ایمان آورده‌اند ولی خود بداند [پیروز] اند چرا که [در حزب خدا همان پیروزمندان اند.

و عن عبادة بن الوليد بن عبادة بن الصامت، قال لما حاربت بنو قينقاع رسول الله (صلى الله عليه وسلم) تشبث بامرهم عبدالله بن ابي بن سلول و قام دونهم

قال و مشى عبادة بن الصامت الى رسول الله (صلى الله عليه وسلم) و كان احد بنى عوف لهم من خلفه مثل الذى لهم من عبدالله بن ابي، فخلعهم الى رسول الله (صلى الله عليه وسلم) و تبرا الى الله عزوجل و الى رسول الله (صلى الله عليه وسلم) من حلفهم و قال: يارسول الله اتولى الله و رسوله (صلى الله عليه وسلم) والمؤمنين و ابرا من حلف هؤلاء الكفار و ولايتهم. قال ففيه و فى عبدالله بن ابي نزلت هذه القصة من المائدة: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ يَتَوَلَّكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ المائدة: ۵۰-۵۲ ای لعبدالله بن

ابی و قوله انى خشى الدوائر ﴿يُسْرِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَحْشِ أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُضْبِحُوا عَلَى مَا أَسْرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ تَدْرِمُونَ وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا أَهْلُؤَلَاءَ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ﴾ المائدة: ۵۲-۵۳ ثم القصة الى قوله تعالى: ﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ ذَاكِرُونَ﴾ المائدة: ۵۵

و ذکر لتولى عبادة بن الصامت الله و رسوله والذين آمنوا، و تبرئه من بنى قينقاع (و من يتول الله و رسوله والذين آمنوا فان حزب الله هم الغالبون). «۱۴»

ترجمه: از عبادة بن الوليد بن عبادة بن صامت روایت است که میگوید در وقت جنگ با بنو قینقاع عبدالله بن ابی ابن سلول تشبث یعنی نافرمانی از امری رسول الله کرد یک نفر استاد شد در مقابل او و عبادة پیش رسول الله رفت در حالی که یکی از نفرهای بنو عوف در نزد پیامبر نشسته بود از جمله کسانی بود که مثل عبدالله بن ابی عهد پیمان کرده بود با پیامبرگرمی و تبری داد خود را به خداوند متعال و رسول خدا از قسم و عهد پیمان شان و گفت ای رسول خدا آنها از الله و رسول الله روی گردانند و از مؤمنین و عهد و پیمانشان میگوید پس نازل شد این آیت. ای کسانی که ایمان آورده اید یهود و نصاری را دوستان [خود] مگیرید [که] بعضی از آنان دوستان

بعضی دیگر اند و هر کس از شما آنها را به دوستی گیرد از آنان خواهد بود آری خدا گروه ستمگران را راه نمی نماید (۵۱) می بینی کسانی که در دلها پیمان بیماری است در [دوستی] با آنان شتاب می ورزند می گویند می ترسیم به ما حادثه ناگواری برسد امید است خدا از جانب خود فتح [منظور] یا امر دیگری را پیش آورد تا [در نتیجه آنان] از آنچه در دل خود نهفته داشته اند پشیمان گردند (۵۲) و کسانی که ایمان آورده اند می گویند آیا اینان بودند که به خداوند تعالی سوگندهای سخت می خوردند که جدا با شما هستند اعمالشان تباه شد و زیانکار گردیدند (۵۳) ولی شما تنها خدا و پیامبر اوست و کسانی که ایمان آورده اند همان کسانی که نماز برپا می دارند و در حال رکوع زکات می دهند (۵۴) و هر کس خدا و پیامبر او و کسانی را که ایمان آورده اند ولی خود بداند [پیروز است چرا که] حزب خدا همان پیروزمندان اند.

مأخذ:

- ۱- مسند احمد (۱۵۸۱۴) صحیح.
- ۲- سنن ابن ماجه (۲۹۰) صحیح لغیره.
- ۳- رواه البخاری (۷۲۸۰).
- ۴- صحیح البخاری (۷۱۳۷).
- ۵- المستدرک للحاکم (۱۸۴) صحیح.
- ۶- المستدرک للحاکم (۱۸۵) صحیح.
۷. صحیح البخاری (۲۶۵۱).
۸. رواه مسلم (۵۴).
۹. مسند ابی عوانه (۶۶) صحیح.
۱۰. سنن الترمذی (۲۶۹۹) و صحیح الجامع (۳۳۶۱) صحیح لغیره.
۱۱. المعجم الكبير للطبرانی (ج- ۱۶- ص ۵۲- ۱۰۳۵) و (۱۷۹۲۰).
۱۲. صحیح ابن حبان- (۲- ۲۵۷- ۵۰۴) حسن.
۱۳. فیض القدير شرح الجامع الصغير (۹- ۴۰۷) (۵۴۹۹).
۱۴. سيرة ابن هشام (۲- ۴۹) صحیح.

چاپريال سائنه

دلغمان ولايت د اطلاعاتو او ارتباط عامه مديريت

مه کوی چی الله تعالی له حده تیریدونکی نه خوښوی.

پورته کوم آیاتونه چی دهنال شانی یاسرسبزی د فضیلت په هکله دنمونی په ډول بیان شول په قرآن پاک کی زیات آیاتونه شته چی د ونو او بوتو کیښنولو فضیلت ورڅخه معلومیږی.

د ونو او بوتو اهمیت او ارزشت په هکله نبوی ارشادات، لکه څرنگه چی قرآن پاک کی دونو اهمیت او ارزشت بیان شو همدا رنگه دنی کریم ﷺ څخه په زیاته پیمانه احادیث راغلی چی مونږ به یی دنمونی په ډول یو څو احادیث ذکر کړو.

روی عن جابر قال قال رسول الله (ص) ما من مسلم يغرس غرساً الا كان ما اكل منه له صدقه و ما سرق منه له صدقة و لا يزرعه احد الا كان له صدقة و فی رواية فلا يغرس المسلم غرساً فیاكل منه انسان و لا دابة

والاطير الا كان له صدقة الى يوم القيمة
و فی رواية لا يغرس مسلم غرساً و لا یزرع زرعاً فیاكل منه انسان و لا دابة و لا شیء الا كانت له صدقة (بخاری)

ژباړه: د جابر ﷺ څخه روایت دی چی رسول الله فرمایلی: هیڅ مسلمان نشته چی یو نهال یا ونه کیښنوی مگردا چی که چاله دی ونی څخه څه وخورل ددی لپاره صدقه ده او

د ونو زرغونول ستاسی له وسی پوره نه ول؟ آیا له الله سره کوم بل خدای هم (په دغو چارو کی شریک) دی؟ نه بلکی همدوی له سمی لاری څخه او وښتی دی.

همدا رنگه الله تعالی بل ځای فرمایي: ﴿وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ أَخْضَرَّتْ وَرَبَتْ وَآكَبَتَتْ مِنْ كُلِّ نَوْعٍ بِهَيْجٍ﴾^{الحج: ٥}

ژباړه: او ته به او وینی ځمکه وچه کلکه پرته ده بیا چی په کوم ځای کی موږ پر هغی باران وروو په ناڅاپی ډول و خوځیږی او ډډه شی او راز ښایسته او ښیرازه نباتات راوتوکوی.

دغه رنگه الله تعالی فرمایي: ﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَّعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْثَرُهُمُ وَالزَّيْتُونَ وَالرَّهْمَاتِ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآمِنُوا بِحَقِّهِ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾^{الأنعام: ١٤١}

ژباړه: او الله تعالی هغه ذات دی چی د ونو مخ پورته (هسک) او پرځمکه پراته خپاره د انګورو باغونه یی پیدا کړی او کجوری او کښتونه یی زرغون کړی دی چی له هغو څخه راز راز خواړه ترلاسه کیږی او د زیتون او انارو ونی پیدا کړی دی چی دهغو میوی په رنگ سره ورته او په خوند کی بیل وی دهغو له پیدا وارو څخه وخوری چی کله میوه ونیسی او د الله تعالی حق ادا کړی چی کله یی فصل وربی او له حده تیری

دنهال کیښنولو په هکله د اسلام مقدس دین حکم:

درنو حضارو قدرمنو مومن مسلمانانو ورونو د اسلام مقدس دین د انسانیت ټولو برخو لپاره شامل او کامل دین دی په نړی کی هیڅ داسی شی نشته چی دانسانیت خیر یا شریکی وی مګر خامخا یی دهغی لپاره حکم رالپړلی دا چی نهالونه او سرسبزی انسانی طبیعی یی ډیر زیات خوښووی او دا هوا په صفایی او پاکی کی ډیر رول لری نو دهمدی په خاطر داسلام مقدس دین خپل پیروانو ته دهنال کیښنولو اهمیت او ارزښت بیان کړی او دابی دخدای تعالی له نعمتونو څخه شمارلی:

دونو او بوتو اهمیت او ارزشت په هکله د قرآن پاک آیاتونه.

دونو کیښنول او سرسبزی دځمکی لپاره ښکلا ده او دخدای تعالی دلویو قدرتونو څخه شمیرل کیږی خدای تعالی فرمایي: ﴿إِنَّمَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا أُولَئِكَ مَعَ اللَّهِ بِلَهُمْ قَوْمٌ يَعْتَدُونَ﴾^{النمل: ٦٠}

ژباړه: ښه نوهغه دی چی آسمانونه اوځمکه یی پیدا کړل او ستای لپاره یی له آسمانه او به واورولی بیامو دهغو په وسیله هغه ښایسته باغونه زرغون کړل چی دهغو

که چا ورځه غلا وکړه دده لپاره صدقه ده او له دی څخه هیڅوک شی کمولی مگر دده لپاره صدقه ده.

په بل روایت کی دی مسلمان نهال کیښنولو نه کوی مگر دا چی له دی څخه یی یو انسان و خوری او یا یو حیوان یی و خوری او یا یو مارغه یی و خوری مگر دا چی ددی لپاره صدقه ده او بل روایت کی دی مسلمان نهال نکیشنوی او کشت نه کری چی له هغی څخه انسان او نه حیوان او نه بل شی خوری مگر دا دده لپاره صدقه ده.

همدا رنگه بل حدیث حضرت انس رضی الله عنه د نبی کریم صلی الله علیه و آله څخه روایت کړی فرمایي: ان قامت الساعة و فی یداحدکم فسیله فان استطاع ان لا تقوم حتی یغرسها فلیغرسها (بخاری).

ژباړه: که چیرته قیامت قایمیری او ستاسی په لاس کی یو نهالگوټی یا نهالچه وی او دنهالو وخت او قدرت ولری نو نهال یی وکړی.

همدارنگه بل روایت دی: عن ابی ایوب الانصاری رضی الله عنه قال قال النبی صلی الله علیه و آله قال مامن رجل یغرس غرساً الا کتب الله له قدرماً ما یخرج من ثمر ذلک (جامع الاحادیث لامام جلال الدین سیوطی رح) الغرس

ژباړه: حضرت ابو ایوب انصاری رضی الله عنه د نبی کریم صلی الله علیه و آله څخه روایت کړی فرمایلی دی: هیڅ فرد نهال نکیشنوی مگر دا چی د ونی څخه څومره فایده را وځی الله تعالی ورته دهغی په اندازه اجر او ثواب ورکوی.

بل حدیث کی راځی:

عن انس رض عن النبی (ص) قال سبع یجری للعبد اجرهن و هو فی قبره بعد الموت من علم علماً او اجری نهراً او حفر بئراً او غرس نخلاً او بنی مسجداً او ورث مصحفاً او ترک ولداً یتستغفر له بعد موته. (تفسیر روح البیان)

ژباړه: حضرت انس رضی الله عنه د نبی کریم صلی الله علیه و آله څخه روایت کړی فرمایلی دی اوه شیان دی چی بنده ته دمرګ څخه وروسته اجر وونه جاری وی یو چی څوک علم وکړی، دوهم چی نهر

دین سال ۱۴۳۹

۲۶

او الله تعالی هغه ذات دی چی د ونو مخ پورته (هسک) او پر ځمکه پراته
خپاره د انگورو باغونه یی پیدا کړی او کجوری او کښتونه یی زرغون کړی دی
اچی له هغو څخه راز راز خواړه ترلاسه کړی او د زیتون او انارو ونی پیدا کړی
دی چی د هغو میوی په رنگ سره ورته او په خوند کی ییل وی د هغو له پیدا
اوارو څخه و خوری چی کله میوه ونیسی او د الله تعالی حق ادا کړی چی کله
یی فصل ورپیی او له حده تیری مه کوی چی الله تعالی له حده تیریدونکی نه
ا خوښوی.

ژباړه: څوک چی یوه ونه وکړی او بیا د هغی په حفاظت صبر وکړی ترڅو میوه ونیسی د میوی هری برخه په بدله کی به خدای تعالی دی ته اجر ورکوی او د الله په نزد صدقه ده. بناءً د دی حدیث له مخی مونږ باید یواځی د نهال په کیښنولو اکتفا ونکړو بلکی د هغی په حفاظت او ساتنه کی هم پاملرنه وکړو بلکی د دی حدیث مصداق وگرځو خیرالناس من ینفع الناس بهترین په تاسو کی هغه څوک دی چی نورو ته یی فایده رسیږی د علماو له نظره د نهال شانی او کشت ارزښت او حکم دنړی معروف عالم محمد بن عبدالله قرطبی رحمه الله فرمایي: والزراعة من فروض الکفاية فیجب علی الامام ان یجری الناس علیها و ماکان فی معناها من غرس الاشجار (الجامع الاحکام القرآن ۶۷۱)

د رنوحضارو داچی دنهال کیښنولو موسم په را رسیدو دی دیو نهال په کیښنولو خپل د اعمالو ذخیره آباده کړی دپورته روایاتو ته په پام ترکوم وخته پوری چی ستا په لاس کیښنول شوی نهال په دنیا کی موجود وی دهغی اجر به تاته ضرور پیدا کړی برابر خبره ده چی د ونی یابوتی ملکیت له تاسره پاتی وی او که پاتی نه وی برابر خبره ده که ته ژوندی وسی او یا مړ شی ددی ونی اجر به تاته خدای تعالی درکوی.

یو حکایت دی چی یو شخص حضرت ابو درداء رضی الله عنه یی ولیده چی نهالکی کیښنوی ورته یی وویل چی ای ابودرداء تاسی خو بوډا یی تاسی خوداسی یوه ونه کیښنوی چی ترڅو کلونه پوری هغه میوه نکوی ابو درداء رضی الله عنه ورته و ویل چی ما خوڅه تاوان ندی کړی که ماددی میوه ونه خوره نورخو به یی و خوری .

دنهالونه دساتلو او پاملرنی حکم.

یو صحابی روایت کوی چی ما په خپل دوه غوړنو د نبی کریم صلی الله علیه و آله څخه واوریدل چی فرمایلی: من نصب شجرة فصبر علی حفظها والقیام علیها حتی یشمر کان له فی کل شیء یصاب من ثمرها صدقة عند الله (شعب الایمان رقم الدیث ۲۳۲۳)

ژباړه: کشت او زراعت د فرض کفایي له جملی څخه دی نو د وخت په امام واجب دی چی خلک په دی مامور کړی او ددی په مثل د ونو کیښنولو حکم هم دی. همدا رنگه علماء فرمایي: هر هغه کشت چی حلال وی کرونکی ته هم په نړی او هم په آخرت کی فایده وي همدا رنگه که چیرته حرام بوتی کیښنوی د هغی وبال او گناه هم په دنیا شته او هم په آخرت کی.

ساختار اداری

قسمت سوم:

ناصرالدین دریز

مدیران عملیاتی بر جنبه های عملیاتی پروژه تمرکز داشته و مسوولیت های زیر را به عهده دارند:

۱. ارایه رهنمایی های فنی برای پروژه.

۲. اکمال کارکنان عملیاتی ماهر و متخصص.

۳. تکمیل پروژه در قالب خصوصیات فنی مقرر شده.

مودل های نوین

محققان با مطالعه ساختار اداره های مختلف به این نتیجه رسیده اند، موضوعاتی نظیر: سرعت، انعطاف پذیری و انسجام با عملکرد موفق اداره ها ارتباط تنگاتنگ داشته و سازگاری با محیط بیرونی شرط بقاء و موفقیت اداره است.

مدیران در فرایند حرکت به سمت ساختارهای سازگار و خلاق دریافته اند که برای دستیابی به اهداف شرکت ها باید بخش هایی از ساختارهای سنتی، تغییر پیدا کند.

در ساختارهای غیرسنتی نقش های کاری و شیوه های اجراات از رسمیت کمتری برخوردار اند. در نتیجه ساختارهای نوین در مقایسه با ساختارهای سنتی، سلسله مراتب کمتری داشته و موفقیت و انعطاف پذیری بیشتری را دارا می باشند.

اداره های غیرسنتی چهار ویژگی و امتیاز برجسته دارند:

۱. انعطاف پذیری.

۲. همکاری در بین کارکنان.

۳. تأکید کمتر روی موقعیت و منزلت رسمی.

۴. تصمیم گیری گروهی.

شواهد زیادی وجود دارد که در عصر حاضر، اداره ها می کوشند تا به ساختار شبکه یی و ساختارهای پویا روی بیاورند. ساختار سلولی، ساختار

حلقوی و ساختار کوانتومی نمونه هایی از این مودل ها هستند که برای غلبه بر ناکارآمدی های ساختارهای سنتی پیشنهاد شده اند. در ادامه، عمده ترین مودل های نوین ارایه می گردند.

ساختار شبکه یی

اداره شبکه یی مجموعه ای از گروه های مرتبط با هم اند که هر یک از واحدها مانند اداره های مستقل، مسوولیت های خود را به عهده دارند. این نوع ساختار، استقلال بخش های مختلف را حفظ می کند.

زمانی که افراد هر یک از تیم ها و واحد ها به طور مستقلا نه در گروه های مربوطه اجراات می نمایند، در آخرین مراحل کاری با یکدیگر متصل می شوند و برای اهداف مشترک با هم همکاری می کنند.

اداره شبکه یی مجموعه ای از واحد های مستقل است که مانند یک کتله بزرگ و منسجم عمل نموده و از طریق به کارگیری ساز و کارهای اجتماعی، هماهنگی و کنترل می شوند. ساختار شبکه یی به عنوان اداره ای سریع، سازگار با تغییرات محیطی و انعطاف پذیر شناخته می شود.

این ساختار، یک الگوی مناسب برای انطباق پذیری و سازگاری با محیط متغیر و پیچیده امروزی به نظر می رسد.

ساختار حلقوی

ساختار حلقوی را که سلسله مراتب دموکراتیک نیز می نامند، نظر به مشکلات ساختارهای سابقه به وجود آمده است. به طور عموم برخی از این مشکلات با سه راهکار ذیل برطرف می گردد:

اول: این که به جای فعالیت بخش های مختلف یک سیستم، بر تعامل بین آن ها تأکید می شود. تعامل درون بخش ها می تواند افقی یا عمودی باشد. تک سویی ارتباطات به ویژه ارتباطات از

بالا به پایین، نشان دهنده ناتوانی اداره در ایجاد تعاملات مؤثر است.

دوم: در گذشته به دلیل سطح آموزش پایین و دانش محدود کارکنان، آنان نمی توانستند که به اندازه مدیران خوب کار کنند؛ اما امروز بسیاری از کارکنان دارای سطوح تحصیلات بالا و تجارب خوب بوده و میتوانند کار را بهتر از رؤسای خود انجام دهند.

بنابر این، در این فضا دیگر نظارت، وظیفه اصلی مدیر نیست؛ بلکه وظیفه مدیر فراهم سازی زمینه کاری مناسب برای انجام کار بهتر، ایجاد انگیزه و ارتقای ظرفیت مسلکی کارکنان است.

سوم: پیشرفت جوامع سبب شده تا برخی کارکنان نسبت به محل کار نامناسب، ناسازگاری و آزرده گی خاطر نشان دهند. با توجه به این دلایل بسیاری از افرادی که از اداره حلقوی حمایت می کنند، باور دارند که تنها راه رسیدن به دموکراسی اداری، از میان برداشتن سلسله مراتب مدیریتی است.

پس از این مفاهیمی چون ساختارهای مسطح و ساختارهای شبکه یی شکل گرفته اند؛ زیرا کارگران طبقه بندی شده، باید هماهنگ شوند و هماهنگ کنندگان نیز باید هماهنگ شوند.

از این رو، وجود سلسله مراتب اداری یک امر ناگزیری است، اما به این معنی نیست که این سلسله

مراتب به طور الزامی باید استبدادی باشد. اداره حلقوی به شکل دموکراتیک که در آن سلسله مراتب اداری وجود داشته باشد، به عنوان راه حل این معضل پیشنهاد می شود.

ساختار سلولی

گردهم آوردن گروه هایی از افراد متخصص در یک واحد اداری به عنوان شاخص عمده اداره سلولی پنداشته می شود. مؤلفه های

اساسی یک ساختار سلولی عبارتند از:

۱. عدم تمرکز.
۲. توانمندی.
۳. دموکراسی.

اداره ای که بتوانند خودکارآمدی گروه های متخصص را گسترش داده و بین اداره و ذینفعان ارتباط دوجانبه را قایم کند و بر نیازهای مشتریان تمرکز داشته باشد، اداره سلولی است. زیرا این نوع اداره ارتباط بهتر را برقرار ساخته و با چالش های آینده خوبتر می تواند کنار آید.

ساختار کوانتومی

اداره ایست که بر پیدایش راه حل ها، ایده ها و دیدگاه های منحصر به فرد تأکید دارد. این اداره با بیان مهارت ها، استعدادها، بینش ها، تجارب و هویت فردی همه اعضا بر ارزش ها، اهداف، خلایق و پاسخگویی تأکید دارد.

اداره کوانتومی دارای توانمندی کار ماهر، انعطاف پذیر و ساختار اداری مشتمل بر بخش های کوچک و خود سازماندهی می باشد.

اداره کوانتومی تعارض را تشویق می کند و رقابت را امری طبیعی می داند. در این اداره قدرت و کنترل از طریق اعتماد به توانایی افراد برای خود سازماندهی واگذار شده است.

ساختار اجرائی

رایج ترین روش کاربردی در اکثر اداره هاست. یک اداره با چنین ساختاری به کتله های کوچک تر عملیاتی؛ مانند: مالی، منابع بشری، ارتباطات، تکنالوژی و غیره تقسیم می شود.

این ساختار، زمینه سودجویی عملیاتی بیشتری را فراهم ساخته و اجازه می دهد تا هر گروه که تخصص بیشتر دارد، به طور مستقل عمل کند.

به رغم مزایای فوق، این گونه ساختار برخی مشکلات رانیزبا خود به همراه دارد. هنگامی که زمینه های اجزای مستقل و مختلف به وجود می آید، افراد صرف به مسوولیت های خود تمرکز نموده و نسبت به سایر بخش ها دلچسپی کمتری نشان میدهند. درضمن تخصص دریک موردخاص محدود شده و زمینه یادگیری و رشد افراد کمتر می گردد.

ساختار محصولی

این یکی دیگر از روش های مروج و معمول برای تنظیم امور اداریست که اداره توجه خود را به سازماندهی یک نوع محصول خاص معطوف می کند. هر دسته محصول به عنوان یک واحد جداگانه در نظر گرفته شده و بر اساس خطوط تولید گروه بندی می شوند.

اداره با دسته بندی محصولات و با ایجاد فرایندهای جداگانه از خطوط دیگر تولید، سبب تسهیل و تقویت استقلال تولید داخلی و درک عمیق در مورد محصول خاص شده و نوآوری را ترویج می کند. این امر باعث تمرکز بر پاسخگویی مبتنی بر نتایج می شود.

ساختار جغرافیایی

اداره ای که چندین محدوده جغرافیایی را زیر پوشش قرار می دهد، ساختار اداری آن با توجه به ایجابات منطقوی و فرهنگی آنجا ایجاد می گردد. این شرایط اکثر در اداره هایی دیده می شود که فراتر از یک شهر یا یک کشور هستند و ممکن است، مشتریان داخلی یا جهانی داشته باشند.

این اداره ظرفیت مدیریت چندین فرهنگ مختلف را داشته و با استفاده از تجارب کارکنان همه بخش ها در کنار هم برای رسیدن به اهداف مشترک تلاش می ورزد. در نتیجه، این امر منجر به تبادل معلومات متفاوت و کارایی بهتر کارکنان می شود. بخش هایی که ضرورت به همکاری نزدیک با یکدیگر دارند، اغلب برای حل مسائل اداری ارتباط بیشتری با هم می گیرند.

این ساختار انگیزه و تجربه را در میان کارکنان افزایش بخشیده و یک شیوه مدیریتی آزادانه را ایجاد نموده که مدیران را در تصمیم گیری ها کمک می کند.

مدل های مشترک

ساختارهای اداری روشی است که به وسیله آن فعالیت های اداره تقسیم بندی و هماهنگ می شود. ساختار اداری مشخص می کند که بسته ها و وظایف در یک اداره چطور دسته بندی، تقسیم بندی و هماهنگ شوند. نوع ساختار به نوع اداره و رویکرد آن در عملیات اجرایی بستگی دارد. بیشتر ساختار های اداری با شیوه های سنتی طراحی می شوند.

هر ساختار دارای یک رشته مزایا و معایب است. هر اداره با توجه به نیاز،

اندازه، شرایط و امکانات خویش یک ساختار اداری خاص را برای ادامه فعالیت های خود برمی گزیند.

برخی ساختارهایی اندک خصلت سنتی و نوین را دارا اند که آن را مدل های مشترک میخوانند و برای طراحی ساختار شرکت های مختلف ارایه شده اند. رایج ترین مدل های مشترک در متن زیر آمده که نظر به ضرورت زمانی و مکانی اداره می توان از آنها بهره جست.

ساختار خطی

اداره خطی ساده ترین شکل و رایج ترین نوع ساختار اداری برای شرکت های کوچک است. حیطه کنترل و سلسله مراتب در آن تقسیم شده و در یک خط مستقیم از مدیریت ارشد تا سطوح پایین ادامه می یابد. این ساختار به روشنی میزان اختیارات، مسوولیت ها و حدود پاسخگویی هر سطح را مشخص می کند.

این رابطه سلسله مراتب، جایگاه و وظایف هر سطح را با سطوح بالاتر و پایین تر از خود مرتبط می سازد. در این ساختار وحدت دستوردهی وجود دارد. به نحوی که هر فرد در هر سطحی باشد، به طور مستقل صرف پاسخگو به مقام بالاتر از خود است.

در این نوع اداره اختیارات و مسوولیت ها به شکل شفاف قابل رسیدگی است. تعلقات قوی نسبت به اداره رامی توان دریاور افرادبه سادگی حس کرد. برقراری ارتباط در آن، سریع و ساده است و بازخوردهایی که از افراد دریافت می شود با سرعت بیشتری قابل پیگیری اند. در چنین اداره به راحتی می توان نظم را میان کارکنان برقرار کرد و کنترل مؤثرتری بر اجزای آنها داشته و روابط نزدیک تری با آنان تأمین نمود.

از طرف دیگر در این ساختار زمینه و مقدماتی برای تخصصی گرایی که جهت رشد ظرفیت بهینه کارکنان ضروری است، وجود ندارد. در چنین شرایطی ساختار خطی مطلق مؤثر نخواهد بود.

ساختار صف و کارکنان

در این ساختار مزایای متخصصان وظیفه یی و ساختار خطی نیز به آن افزوده می شود. کارکنان در آن اجازه مشوره و توصیه را دارند، اما اختیار دستور دادن را ندارند. کارکنان به دو دسته تقسیم می شوند: ادامه دارد...

مفهوم فساد و پسینه آن

ستاره مخبت

تعریف فساد:

فساد در لغت: واژه "فساد" عربی است و در دستور زبان عربی بحیث "اسم مصدر و اسم" کار برد دارد؛ معنی مصدری این کلمه در زبان دری "متلاشی شدن، از بین رفتن، تباه شدن، خراب کردن و..." می باشد، معنی اسم مصدری آن تباهی، خرابی، نابودی، ستم، شدارت و... "است و معنی اسمی آن "فتنه، آشوب، کینه، لهو و لعب، دشمنی و...، معرفی گردیده است.

فاسد: واژه "فاسد" نیز عربی بوده و در دستور زبان عربی بحیث "صفت" استعمال می گردد؛ معنی دری این کلمه ضایع، خراب، پوسیده، گندیده، پوچ، بی اثر، بدخلق و...، معرفی گردیده است.

مفسد: کلمه "مفسد" در دستور زبان عربی به عنوان "اسم فاعل" (کننده کار) بکار می رود؛ این کلمه در زبان دری "تباه کننده، خراب کننده، فاسد کننده و...، معنی شده است.

فساد در اصطلاح: با در نظر داشت حیثیت گرامری و معنی لغوی کلمه "فساد"، آنرا اصطلاحاً متلاشی شدن، خراب شدن و تباه شدن هر پدیده واقعی و یا اعتباری تعریف مینماییم. البته منظور ما از پدیده واقعی چیزی است که وجود عینی و خارجی داشته باشد، مانند: ناک، انگور، سنگ، چوب، گوشت، گوسفند، خالد، محمود و... و

مراد ما از پدیده اعتباری وجود خارجی ندارد بلکه عقل برای آن وجود اعتبار می نماید، مانند: اجتماع، اداره، سازمان، حکومت، انجمن و...؛ شایان ذکر است که با اضافه قرار دادن کلمه "فساد" به هر پدیده، می توان نوعیت موضوعی فساد و حدود ثغور آنرا تشخیص و تعیین نمود، مثل: فساد اداری، فساد سیاسی، فساد اخلاقی و غیره.

راغب در مفردات می گوید: فساد بیرون شدن از حد اعتدال است، چه زیاد باشد یا کم و ضد آن صلاح است. موارد کار بردش در جان، بدن و اشیائی است که از حد اعتدال و مستقیم خارج شده اند.^۱

ابن کثیر رحمه الله در تفسیر خویش مینویسد: فساد عبارت از کفر و عمل به معصیت و گنہکاریست. شکی نیست که هر که مرتکب گناه و معصیت گردید یا به معصیت امر نمود، در روی زمین فساد برپا نموده است، زیرا اصلاح زمین و آسمان فقط با اطاعت از او امر الهی ممکن است و بس^۲.

الله متعال در رابط به فساد کاران میفرماید: ﴿وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ يَرْفَعُ اللَّهُ رُءُوسَهُمْ وَأَنزِلُ سَاقِطًا عَلَيْهِمْ سُوءَ الْبَارِئِ﴾^۳

آنهايي که عهد الهی را پس از حکم کردن می شکنند، و پیوند های را که الله دستور برقراری آن را داده قطع می کنند: و در روی زمین فساد می نمایند، لعنت برای آنهاست و بدترین مکانی در آخرت برای شان است.

فساد نیز به واژه های گوناگون ذکر شده است همانند: فساد، افساد، انحراف، تباهی، بد اخلاقی، مصیبت، بدنامی، قلمه، پیوند، پیوند گیاه، پیوندی، پیوند بافت، تحصیل، پول، مقام و غیره از راههای نادرست، ساخت، باخت سوء استفاده، اختلاس، خندق، پیوند زدن، بهم پیوستن، جفت کردن، از راه نادرستی تحصیل کردن و همین معنا در لسان العرب آمده با ازدیاد نمودن اینکه مفسده خلاف مصلحت و فساد خواهی در مقابل اصلاح طلبی است.

تفسیر کابلی در ذیل تفسیر آیت بیست و هفتم سوره بقره ﴿وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ مینویسد: مراد از فساد عبارت است از: ایجاد کینه و نفرت در دل های مردم و دلسرد ساختن شان نسبت به ایمان، تشویق و ترغیب دشمنان اسلام در جنگ علیه مسلمانان و آمادگی برای جنگ در برابر مؤمنان و عیب جوئی و بدگویی و یا بهتان در خصوص اصحاب کرام و صلحای امت، و توطئه و تبلیغ این عیب جویی هادر بین مردم طی سخنرانی ها و مباحثه ها و...

"سید قطب رحمه الله در تفسیر خویش در رابط با آیت ﴿وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ و در زمین فساد میکنند" مینویسد: فساد

در زمین انواع گوناگونی دارد، ولی همه آنها از فسوق و خروج از فرمان الله، و از گستلاندن چیزی که الله متعال دستور پیوند وصل آن را داده است، سرچشمه می گیرد.

با در نظر داشت این قانون "تعرف الاشياء باضدادها" پس در شناخت مفهوم و مصداق فساد گفته می توانیم که اصلاح عبارت است از اطاعت از اوامر الهی و اجتناب از کفر و معصیت و نفاق^۳

پیشینه فساد:

فساد پیشینه بسیار زیادی دارد، حتی که قبل از خلقت آدم، اما در جامعه انسانی زمانی متبلور گردید که شیطان ملعون از امر الله سرباز زده دست به تمرد زد، پس اولین فساد که در تاریخ جامعه بشریت صورت پذیرفت عبارت از حسادت ابلیس به آدم^۴ بوده، آنگاه الله به شیطن فرمان داد تا برای آدم سجده نماید، اما این دیو ملعون از جهت تکبر و غرور و خود خواهی سجده نکرد^۵

پس از آن، شبه فساد در هسته عالم، خطای آدم و حوا بود، آنگاه که الله متعال به آنها دستور داد: از ثمر این درخت نخورند، مگر آنها به اساس وسواس ابلیس مردود، از آن خوردند، سپس توبه کردند و الله متعال توبه آن ها را پذیرفت، و علت آن:

چون فساد، نافرمانی در نزد الله متعال در ارتکاب نهی بزرگ تر است، بدین جهت آدم از خوردن درخت نهی شده بود، و الله متعال توبه او را پذیرفت، الله به ابلیس دستور داده بود که برای آدم سجده ببرد و چون امتثال امر نکرد از بارگاه الله متعال بر ابد رانده شد. اگر شیطان توبه می کرد الله متعال تواب و رحیم است، چون میفرماید:

﴿وَلِي لَغَفَّارٌ لَّنْ تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ

صَلِحًا ثُمَّ أَهْتَدَى ﴿طه: ۸۲﴾

من هر که را توبه کند، و ایمان آورد، و عمل صالح انجام دهد، سپس هدایت شود، می آمرزم. غالباً منشاء ارتکاب نهی، شهوت رانی است، و منشاء ترک فرمان و امر، تکبر و خود خواهی است، و کسی که به اندازه ذره تکبر در قلبش وجود داشته باشد وارد بهشت نمی گردد، اما کسی که به توحید بپردازد گرچه زنا و دزدی نیز کرده باشد، وارد بهشت میشود.^۶

پس هرکسی اوامر پروردگار مانند: نماز و امثال آن را ترک کند، بی تردید در برابر خطر بزرگی قرار گرفته است.

ابوهریره از پیامبر^۷ روایت می کند که فرمودند: هنگامی که الله متعال آدم را آفرید بر پشت وی دستی کشید و نسل هر فردی از فرزندان تا روز قیامت خارج شد، و برپیشانی هر فردی ذره نور قرار داد، سپس آن ها را به آدم نشان داد، گفت: پروردگارا آنها کی هستند؟ گفت: فرزندان هستند، آدم مردی را دید نور پرورش او را شگفت زده کرد، گفت: پروردگارا این کیست؟ گفت: مردی از آخرین فرزندان است و نامش داوود است، گفت: پروردگارا چند سال سن به او عطاء کرده ای؟ گفت: شصت سال، گفت: پروردگارا چهل سال از سن من را به او عطاء کن، هنگامی که سن آدم تمام شد، فرشته مرگ به نزدش آمد، آدم گفت: مگر چهل سال از سن من باقی نمانده است؟ ملک الموت گفت: مگر آن را به فرزندت داوود ندادی؟ پیامبر^۸ گفت: آدم انکار کرد پس فرزندانش انکار می کنند و آدم خطا کرد، فرزندان نیز خطا می کنند. آدم فراموش کرد که پروردگار او را از خوردن ثمر درخت نهی کرده است، و بخاطر شومی و بدی معصیت فراموشی نیز به فرزندانش سرایت کرد، آدم و همسرش باخوردن ثمر درخت خطا کردند، و این خطا بخاطر شومی و بدی گناه به فرزندان سرایت کرد، و آدم انکار کرد که چهل سال عمرش را به داود داده

است، این انکار بخاطر شومی و بدی گناه به فرزندان سرایت کرد.^۹

اولین گناه و نافرمانی که در زمین انجام گرفت: اولین گناه در زمین حسادت قابیل به برادرش هابیل بود تا جاییکه او را به قتل رساند، اعمش از عبدالله بن مره از مسروق از عبدالله بن مسعود^{۱۰} روایت می کند که پیامبر^{۱۱} فرمودند: «لا تقتل نفس ظلماً إلا كان على ابن آدم الأول كفل من دمها، لأنه كان أول من سن القتل».^{۱۲}

"کسی را به ظلم نکشید چون هرکسی در زمین کشته شود برخی از گناه آن برگردن قابیل است، چون او اولین کسی است که قتل را به راه انداخت" هرکسی به ظلم کشته شود برخی از گناه آن گریبان گیر قابیل است، و این بخاطر شومی و بدی گناه است.

ورود ماده فساد و معنی فساد در قرآن کریم:

در قرآن کریم: واژه فساد و همردیف آن واژه های دیگری نیز ذکر شده است که هریک مطالب و معانی به خصوص خود را دارا میباشد. و نیز در بسیاری از آیات قرآن کریم فساد در مقابل اصلاح ذکر شده است ﴿الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ﴾^{۱۳} "مفسدین" همانهایی اند که در زمین فساد میکنند و اصلاح نمی کنند. ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ﴾^{۱۴} "الله متعال مفسدان را از مصلحان، باز می شناسد.

﴿وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ﴾^{۱۵} "آنها" را اصلاح کن و از روش مفسدان، پیروی مکن.

﴿أَمْ جَعَلَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ جَعَلَ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ﴾^{۱۶} ص: ۲۸

آیا کسانی را که ایمان آورده و کار های شایسته انجام داده اند همچون مفسدان در زمین قرار میدهیم.

در اینجا اجمالاً میپردازیم به ذکر همان واژه هایی که هم معنی فساد اند همانند: **الداخل:** کنایه از فساد و دشمنی

درونی و پنهانی است مثل: الدخل یعنی فریبکاری و یا اینکه **الدخل:** کنایه از خواندن به اصل و نسب غیر واقعی و غیر خویشاوندی است، الله متعال میگوید:

﴿تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ﴾ النحل: ۲

سوگند هایتان را در میان خود مایه فریب می سازید. «۸»

الخبال: یعنی فسادی که به انسان و موجود زنده میرسد و هیجان و عوارضی مانند دیوانگی و بیماری موثر در عقل و فکر در او بجا می گذارد. میگوید: خبل، یخبل، خبالاً یعنی دیوانه شد، رجل مخبل یعنی مردی دیوانه، الله متعالی میگوید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا﴾ آل عمران: ۱۱۸

ای مؤمنان از غیر خودتان همراز میگیرید. آنان در نابکاری نسبت به شما کوتاهی نمی ورزند. «۹»

الفحش والفحشاء والفاحشه: عبارت است از "جمله" بزرگ ترین فساد و قباحیت هم در گفتار و هم در کردار، الله متعال میفرماید:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ﴾ لأعراف: ۲۸

الله متعال به فحشا امر نمی کند. «۱۰»

الثبور: هلاکت و فساد و یا مرگ و تباهی، المشار علی الإتیان یعنی مواظب و هوشیار،

ثابرت: مواظبت کردم، الله متعال میگوید:

﴿دَعُوا هَٰؤُلَاءِ ثَبُورًا لَّا تَدْعُوا إِلَيْهِمْ ثَبُورًا وَجِدًا وَادْعُوا ثَبُورًا كَثِيرًا﴾ الفرقان: ۱۳-۱۴

یعنی در روز جزا فرشتگان به مجرمان میگویند امروز یکبار مردن نطلبید که هلاک و مرگ، فراوان خواهید. «۱۱»

البوار: یعنی کساد و ناروایی زیاد چون زیادی کساد به فساد منجر می شود لذا می گویند کسد حتی فساد بوار، به هلاکت هم تعبیر شده است، الله متعال گوید:

﴿يَحْزَنُهُ لَٰنَ ثَبُورٍ﴾ فاطر: ۲۹

داد و ستدی کساد ناپذیر. «۱۲»

الحیث ولعی: در معنی بهم نزدیک

اند، مثل: جذب و جذب (یعنی جذب کرد) جز اینکه: عیث بیشتر در فسادی که باحس درک می شود بکار می رود. ولی عثی در چیزی که از نظر حکم و دستور، فسادش درک و فهمیده می شود، و بر این اساس آیت:

﴿وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾ البقرة: ۶۰

مگر دید از جمله فسادکاران در روی زمین. «۱۳»

باید بدانیم که هدف از نزول قرآن و رسالت پیامبران خارج نمودن مردم است. از هر آنچه که موجب مفسده و فساد پنداشته میشود، چه در امور دینی باشد یا دنیوی و دریافتیم که رسول الله برای دعوت مردم به سوی حق و مبارزه بافساد ترویج خوبی ها و اخلاق صحیح بلند مبعوث شده است:

«عن ابی هریره رضی الله عنه قال قال رسول الله (صلی الله علیه وسلم) انما بعثت لاتمم صالح الاخلاق» «۱۴»

همانا من مبعوث شدم تانیکی اخلاق را به اتمام برسانم.

در قرآن کریم آمده است: ﴿يَهْدِي بِهُ﴾

اللَّهُ مَنَ أَنْجَحَ رِضْوَانُكَ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ المائدة: ۱۶

الله متعال به برکت آن، کسانی را که از خشنودی او پیروی کنند، به راه های سلامت، هدایت می کند و به فرمان خود، از تاریکی هابه سوی روشنایی میبرد و آنها را به سوی راه راست، رهبری می نماید.

از این رو است، که امکان برشمردن آیات فساد و افساد مقدور نیست. برای این که این آیات بسیار فراوان است و قسمت اعظم قرآن را به اختصاص داده است.

مجموع آیاتیکه کلمه فساد و مشتقات آن تذکر یافته است

در مجموع واژه فساد با مشتقاتش در قرآن کریم به صیغه های ماضی، مضارع، اسم فاعل و مصدر بکار برده شده است نه به صیغه امر، مبالغه و یا هم مدح چون هدف قرآن کریم مبارزه و نابود ساختن فساد است لذا در هیچ حالتی قرآن کسی را به فساد امر نکرده است و نه هم وصفی از

آن نموده است پس فساد در تمام حالت مذموم و مردود است. «۱۵»

بیست و دو آیت در سوره های مکی ۱۶ آیت در سوره های مدنی ذکر شده است و این آیات در ۳۲ سوره آمده است از جمله ۱۶ سوره آن مکی و ۶ سوره آن مدنی است.

چهار واژه از فساد و مشتقات آن در قرآن کریم بکار رفته است:

- ۱- فعل ماضی به صیغه فسد و افسد که چهار مرتبه ذکر شده است.
- ۲- ماده فساد به صیغه فعل مضارع چهارده بار ذکر شده است.
- ۳- ماده فساد به صیغه اسم فاعل بیست یک بار ذکر شده است.
- ۴- ماده فساد به صیغه مصدر یازده بار ذکر شده است. «۱۶»

مجموعاً در حدود پنجاه آیتی از قرآن کریم است که در آنها کلمه فساد و مشتقات کلمه فساد بکار رفته است.

- مآخذ:**
- ۱- راغب اصفهانی، حسین بن محمد- مفردات الفاظ القرآن- ج ۱- صفحه ۶۳۶.
  - ۲- القرشی الدشقی، اسماعیل بن عمر بن کثیر. تفسیر القرآن العظیم ج ۷- صفحه ۹۱.
  - ۳- قطب، سید. فی ضلال القرآن ج ۱- صفحه ۱۱۸.
  - ۴- الماوردی، ابو الحسن علین آ بن محمد. ادب دین و دنیا. صفحه ۲۶۰.
  - ۵- الذهبی، محمد بن احمد- سیر اعلام النبء ج ۴- صفحه ۱۵۰.
  - ۶- اسلمی، محمد بن عیسی بن سوره- سنن ترمذی ج ۵، ۱۱۷.
  - ۷- قشیری نیشاپوری، مسلم بن حجاج- ج ۳- صفحه ۱۳۰، ۳.
  - ۸- راغب اصفهانی. حسین بن محمد مفردات الفاظ القرآن ج ۱- ص ۱۳۰، ۳.
  - ۹- بخاری، محمد بن اسماعیل ادب المفرد ج ۱- ۱۱۸.
  - ۱۰- السوسی، خیانی نعمان- الفساد والمفسدون- ص ۴.
  - ۱۱- الاقرشی المصری، محمد بن مکرم بن منظور- لسان العرب ج ۴- صفحه ۸۶.
  - ۱۲- راغب اصفهانی، حسین بن محمد- مفردات القرآن ج ۱- ص ۲۲۳.
  - ۱۳- راغب اصفهانی، حسین بن محمد- مفردات القرآن ج ۱- ص ۵۴۶.
  - ۱۴- بخاری، محمد بن اسماعیل ادب المفرد ج ۱- ۱۱۸.
  - ۱۵- السوسی، ضیائی نعمان. الفساد والمفسدون. ص ۴.
  - ۱۶- الاقرشی المصری، محمد بن مکرم بن منظور- لسان العرب ج ۴- ص ۸۴.

عوامل فساد اداری از دیدگاه اسلام

قسمت پنجم و آخر:

استاد زین العابدین (کوشان)

ج- شایسته سالاری در نصب و عزل ها

شایستگی در لغت به معنای «داشتن توانایی، مهارت، دانش، لیاقت و صلاحیت است؛ و در اصطلاح، بسته به کار و قلمرو شغلی فرد معنا می یابد. هر کاری توانایی، مهارت و لیاقت ویژه ای را می طلبد و در مجموع، شایستگی فرد را برای امر برعهده گرفته می رساند.

شایسته سالاری در گزینش و نصب افراد و مدیران دستگاه های اجرایی، یکی از مهم ترین راهکارهای مبارزه با فساد اداری است که در ادبیات دینی بر آن بسیار تأکید شده است. برای نمونه، در قرآن کریم از زبان دختران شعیب آمده است که خطاب

به پدر در خصوص استخدام حضرت موسی به شبانی می گویند: ﴿قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَأَيُّهَا اسْتَعْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَعْجَرْتِ الْقَوَى الْأَمِينُ﴾ (قصص: ۲۶)

"یکی از آن دو (دختر) گفت: پدرم! او را استخدام کن، زیرا بهترین کسی را که می توانی استخدام کنی آن کس است که قوی و امین باشد) و او

همین مرد است)"

مفسرین کرام در رابطه می نگارند: «در جمله کوتاهی یی که در آیات فوق از زبان دختر شعیب علیها السلام در مورد استخدام موسی علیه السلام آمده بود، مهمترین و اصولی ترین شرایط مدیریت، بصورت کلی و فشرده خلاصه شده بود که همانا قدرت و امانت است.

در ادامه می نویسند: بدیهی است، منظور از قدرت، تنها قدرت جسمانی نیست، بلکه مراد، قدرت و قوت بر انجام مسؤولیت است. یک مدیر قوی، کسی است که حوزه ماموریت خود را بخوبی بشناسد، از انگیزه ها باخبر باشد، در برنامه ریزی مسلط، و از ابتکار سهم کافی، و در تنظیم کار ها، مهارت لازم داشته باشد، هدف ها را روشن کند و نیرو ها را برای رسیدن به هدف بسیج نماید. در عین حال، دلسوز و خیرخواه و امین و درستکار باشد. آنهای که در سپردن مسؤولیت ها و کار ها، تنها به امانت و پاکی قناعت می کنند، به همان اندازه در اشتباه اند که برای پذیرش مسؤولیت داشتن، تخصص را کافی بدانند. متخصصان خائن و آگاهان نادرست، همان ضربه را می زنند که درستکاران نا آگاه و بی اطلاع می زنند!» (تفسیر نمونه، ج ۱۶، ص ۷۹)

د- توجه به معیشت کارمندان

یکی از عوامل مهمی که باعث می شود انسان ها به ورطه فساد و تباهی کشیده شوند، احتیاج و نیازمندی است. طبیعت آدمی به گونه ای است که احتیاج و نیاز او را به رفع آن نیازمندی ها تحریک می کند و هرچه این نیاز بیشتر باشد، قدرت تحریکی آن نیز بیشتر خواهد بود.

دین مبین و همه شمول اسلام فقر را، قرین کفر خوانده و فرستاده خدا در دعای خویش می فرمود: «اللهم إني أعوذ بك من الكفر والفقر، اللهم إني أعوذ بك من عذاب القبر لا إله إلا أنت». (سنن ابی داود، ج ۴ ص ۴۸۴)

"ای پروردگار! من از کفر و فقر به تو پناه می برم، ای الله! من از عذاب قبر به تو پناه می جویم، هیچ معبود برحق غیر تو نیست"

اگر از کارکنان و مدیران سطوح مختلف نظام انتظار می رود وظایف خود را به شکل مطلوب و دور از هرگونه کم کاری و خیانت انجام دهند، باید آنها را از لحاظ زندگی مادی تأمین کرد. اگر میزان دریافتی کارکنان با مخارج زندگی متوسط آنها برابری نداشته و

کارهای نامشروع در یک جامعه می کند.

آموزه های دینی در صورتی به کلیدی ترین رکن، جهت پیشگیری از فساد تبدیل می شود که به گونه ای مناسب و مطلوب و با ابزارها و الگوهای مناسب، در اذهان قشرهای جامعه تزریق گردد.

ج- احیای حس مسئولیت پذیری اجتماعی
یکی از اصول اجتماعی بنیادی موردنظر دین اسلام، اهتمام مسلمانان و مسئولیت پذیری آنان نسبت به همدیگر است که از آن به «تکافل اجتماعی» (یعنی مسئولیت و تکالیفی که اعضای جامعه نسبت به همدیگر دارند) نیز تعبیر شده است.

احادیث زیادی در این زمینه وجود دارند که اهمیت این اصل را می رسانند؛ مانند این روایت که پیامبر ﷺ می فرماید: «المسلم أخو المسلم لا يظلمه ولا يسلمه، من كان في حاجة أخيه كان الله في حاجته، و من فرج عن مسلم كربة فرج الله عنه بها كربة من كربة يوم القيامة».

(رياض الصالحين، ج ۱ ص ۲۳۴)

"مسلمان برادر مسلمان است، بر او ظلم نمی کند و او را به دشمنش تسلیم نمی نماید. کسی که در صدد برآوردن حاجت برادرش باشد، خداوند در صدد برآورده ساختن حاجت اوست و کسی که گره کار مسلمانی را بگشاید، خداوند به عوض آن در قیامت مشکلی از مشکلاتش را می گشاید."

اگر بزرگان و سرمایه داران کشور در مطابقت به ارشادات فرستاده خدا چنین حس همدردی اجتماعی را درخود ایجاد و تقویت نمایند، بی تردید شاهد حل بسیاری از مشکلات اجتماعی و اقتصادی که دامنگیر ماست خواهیم بود.

یک مدیر قوی، کسی است که حوزه مأموریت خود را بخوبی بشناسد، از انگیزه ها باخبر باشد، در برنامه ریزی مسلط، و از ابتکار سهم کافی، و در تنظیم کار ها، مهارت لازم داشته باشد، هدف ها را روشن کند و نیرو ها را برای رسیدن به هدف بسیج نماید. در عین حال، دلسوز و خیر خواه و امین و درستکار باشد. آنهایی که در سپردن مسئولیت ها و کار ها، تنها به امانت و پاکی قناعت می کنند، به همان اندازه در اشتباه اند که برای پذیرش مسئولیت داشتن، تخصص را کافی بدانند. متخصصان خائن و آگاهان نادرست، همان ضربه را می زنند که درستکاران نا آگاه و بی اطلاع می زنند!

"در راه نیکی و پرهیزگاری با هم تعاون کنید و (هرگز) در راه گناه و تعدی همکاری ننمائید! و از (مخالفت فرمان) خدا بپرهیزید که مجازات خدا شدید است"

مؤلف تفسیر نمونه می نویسد: «اگر این اصل، در اجتماعات اسلامی به جریان افتد و مردم بدون در نظر گرفتن مناسبات شخصی، نژادی و خویشاوندی با کسانی که در کار های مثبت و سازنده گام برمی دارند همکاری کنند، و از همکاری با افراد ستمگر و متعدی در هر گروه و طبقه ای که باشند، خود داری نمایند، بسیاری از نابسامانی های اجتماعی سامان می یابد.»

(تفسیر نمونه، ج ۴ ص ۳۲۹).

اگر این اصل در جامعه نهادینه شود و مردم بدون توجه به روابط شخصی، نژادی و خویشاوندی، با آنان که به انجام کارهای سازنده و مثبت اقدام می کنند همکاری و همیاری نمایند، بسیاری از ناهنجاری های اجتماعی حل می شود و جامعه ای سرشار از تعاون به وجود می آید.

ب- رشد و تقویت باورها و آموزه های دینی
انسانها دارای یک نوع سیستم کنترل درونی هستند که مانع انجام کارهای نامشروع می شوند. پایبندی های دینی یکی از مهمترین عوامل کنترل درونی محسوب می شود که اگر در یک جامعه وجود داشته باشد، مانع انحرافات شده و تأثیر بر تضعیف عوامل تسهیل کننده

پایین تر از آن باشد، کارکنان با دل سردی به انجام کارشان مبادرت خواهند ورزید.

راهکارهای مربوط به وضعیت فرهنگی در جامعه

راهکارهایی که در این بخش اشاره می شوند، جنبه فرهنگی و اجتماعی دارند. هرچند به کارگیری برخی از راهکارها دشوار، زمان بر و نیازمند فعالیت و تلاش جمعی و همگانی است، اما در بلندمدت می تواند ثمرات بسیار ارزشمندی داشته باشد.

الف- افزایش زمینه های مشارکت مردم در امور اجتماعی

مشارکت اجتماعی، بر گسترش روابط بین گروهی دلالت دارد و درگیر ساختن مردم در فرایندهای اجتماعی مختلف را هدف قرار می دهد. مشارکت اجتماعی به آن دسته از فعالیت های ارداری دلالت دارد که از طریق آنها اعضای یک جامعه در امور مختلف شرکت می کنند و به صورت مستقیم یا غیر مستقیم در شکل دادن حیات اجتماعی مشارکت دارند.

در دین اسلام، مشارکت و تعاون، یکی از آموزه های اصلی است؛ چنان که خداوند در قرآن کریم می فرماید:

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

المائدة: ۲

در تعریف وجدان کاری گفته شده حالت ثابت درونی که شخص را به انجام دقیق کار با میل و رغبت و اشتیاق ترغیب می‌کند وجدان کاری و وظیفه‌شناسی، گفته می‌شود، یکی از عوامل فرهنگی مؤثر جهت مبارزه با فساد و انحراف اجتماعی به‌شمار می‌آید. می‌توان گفت که بین وجدان کاری و فساد، رابطه‌ای معکوس وجود دارد؛ به این معنا که با فقدان وجدان کاری، فساد و انحرافات افزایش خواهند یافت و وجود آن می‌تواند باعث کاهش فساد اداری در ادارات دولتی و غیر دولتی شود. بدین ترتیب، ضعف وجدان کاری از مهم‌ترین ریشه‌های فرهنگی و اجتماعی فساد اداری است. در روایتی که مشهور به حدیث جبرئیل است چنین می‌خوانیم که وقتی از پیامبر بزرگوار اسلام سوال می‌شود که احسان چیست، فرستاده خدا می‌فرماید: «أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ...» (صحیح مسلم، کتاب الإیمان)

"اینکه الله را چنان عبادت کن گویا اینکه او را می‌بینی، اگر تو او را نمی‌بینی بدون شک او ترا می‌بیند" پس با تقویت پابندی انسان‌ها به اصول و ارزش‌های دینی و باورهای انسانی، و همچنین در سایه استفاده از تجربه‌های بشری، می‌توان به تقویت و گسترش فرهنگ وظیفه‌شناسی در ادارات اقدام نمود.

در اخیر باید گفت که بسیار اند کسانی که اموال مردم را به ناحق می‌خورند، دست به فساد در ادارات دولتی و در اجتماع می‌زنند، اما پس از مدتی دچار انواع درد و

مصیبت‌های بدنی، مالی یا خانوادگی می‌گردند، با نظر موشگافانه متوجه می‌شویم که این رنج و مصیبت‌ها به منزله سزای عادلانه است که در برابر ستم‌گری‌ها و دست‌درازی‌های نا‌بحقشان بدانها روی آورده است.

گاهی مشاهده می‌شود که برخی از مفسدین و جنایتکاران در خلوت و دور از چشم دیگران دست به جنایت و فساد زده و خیال نموده‌اند که کسی از آنها اطلاع نمی‌یابد و به مرور زمان از یاد‌ها رفته فراموش می‌شوند، ولی ناگهان بطوری عجیب و از راهی که تصور آن نمی‌رفت، پرده از جنایت و فساد پنهان‌شان کار رفته و ثمره اعمال شوم‌شان را خواهند گرفت. وقتی صفحات تاریخ را ورق می‌زنیم، نگاه ما به ملت‌ها و اقوام ستمگری می‌افتد که دچار فسق، گناه، تجاوز و طغیان گشته و پند نیک‌خواهان و هشدار واعظان و ناصحان، اثری در خود داری آنها از اعمال زشت و ناپسند‌شان نداشته است؛ اما پس از مدتی سنت عدل خدایی بر آنان جاری شده و به سزای اعمال‌شان رسانیده است. سنت عدالت، گاهی بصورت دشمن قدرتمندی بر آنان حاکم شده، گاهی نیز بصورت فاجعه‌های طبیعی بسوی‌شان تاخته و گاهی سبب اختلاف و تفرقه داخلی شده و دست‌بقتل و کشتار بی‌امان یکدیگر زده‌اند.

در مقابل این اقوام ستمگر، نافرمان و مفسد، بسیاری از گروه‌ها و دسته‌های انسانی را می‌بینیم که حیات دنیوی‌شان را با کردار شایسته و خداپسندانه آراسته و در نتیجه آن بدست‌آورد‌های سعادت‌مندانه و رضایت‌بخشی نایل شده‌اند؛ این نتایج خوشایند، همان پاداشی است که برطبق سنت جاری عدالت، نصیبشان گردیده است. اگر می‌خواهیم مانند سائر ملت‌های دنیا با عزت و سربلند

زندگی نماییم و از دغدغه‌های ناشی از جنگ، ناامنی، تفرقه، برادرکشی و سایر بلا‌ها که گرفتار آنیم نجات یابیم، چاره جز گردن نهادن به ارشادات دینی نداریم، در این صورت است که سعادت و خوشبختی‌ها به سراغ‌مان خواهند آمد.

فهرست مراجع:

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- قطب، سید، فی ظلال القرآن، ترجمه داکتر مصطفی خرم دل، نشر احسان تهران چاپ دوم ۱۳۸۷.
- ۳- صابونی، محمدعلی، صفوة التفاسیر، دارالقلم بیروت الطبعة الخامسة ۱۴۰۶ هجری قمری ۱۹۸۶.
- ۴- شیرازی، مکارم، تفسیر نمونه، دارالکتب الاسلامیه، چاپ بیست و هشتم ۱۳۸۷ هجری شمسی.
- ۵- بخاری، ابو عبد الله محمد بن اسماعیل، صحیح البخاری، داراحیاء التراث العربی، ۱۴۰۶ هجری قمری.
- ۶- نیسابوری، مسلم بن الحجاج، صحیح المسلم، دار احیاء التراث العربی ۱۴۰۶ هجری قمری.
- ۷- سجستانی ازدی، ابی داؤد سلیمان بن الأشعث، سنن ابی داؤد، دارالحديث بیروت ۱۳۸۸ هجری قمری.
- ۸- فیروز هروی، داکتر عبد الرحیم، فیض الباری ترجمه مختصر صحیح البخاری، دارالدعوة العالمیه.
- ۹- دمشقی، ابی ذکریا یحیی بن شرف النووی، ریاض الصالحین، ترجمه عبد الله خاموش هروی ۱۳۷۲.
- ۱۰- ابو یوسف، یوسف بن یحیی البیوطی، ابو یعقوب، کتاب الخراج.
- ۱۱- ذهبی، شمس الدین، تاریخ الإسلام، دار الکتب العربی بیروت طبعة ثانیة.
- ۱۲- ابن کثیر، البدایه والنهایه.
- ۱۳- صلابی، محمد علی، مجموعه خلفای راشدین، بر رسی زندگانی حلیفه دوم عمر فاروق (رضی الله عنه).
- ۱۴- الطبرانی، الأوسط.
- ۱۵- صلابی، محمد علی، مجموعه خلفای راشدین، بررسی زندگانی خلیفه چهارم علی (کرم الله وجهه).
- ۱۶- حوی، سعید، اسلام دین فطرت، ترجمه مؤمن حکیمی، سال طبع سال ۱۳۸۷ هجری شمسی کابل.

د دعوت اهمیت

محمد همایون (رائف) د اطلاعاتو او عامه اړیکو مدیر

نمونه وی ترڅو خلک دده دحسنة اوغوره اخلاقو څخه متاثره شی او دینی او شرعی احکام ومی.

داچی نن سبانی د راز راز ستونزو او بدبختیو سره لاس او گریوان ده د دی لامل دادی چی انسانی ټولنی د دعوت اصل تربیو لاندی کړی تبلیغ او دعوت ته یی شاوړولی ده دا فساد، بداخلاق، قتل او قتل چی سری کوری نو په یقین سره ویلای شی چی په ننی عصر کی دعوت او تبلیغ دلمانځه، روژی او نورو اسلامی اصولو په څیر فرض دی او هر مسلمان په دی مکلف دی چی د دعوت لارخپله کړی ترڅو خلک او ټولنه د اصلاح، خیر او بشپکتی خواته سوق شی او که دعوت ونه شی او اسلامی احکام بیان نه شی خدای جل شاننه مه کړه نور هم د تباهی او ویرانی لورته نژدی کېږو او حالت به موله دی نه هم بدمرغه شی. حضرت محمد مصطفی ﷺ په داسی یوه عصر کی نړی ته سترگی وغړولی چی نړی د جهل تورتم د خپل کرغرن سیوری لاندی کړی وه. جهل دومره زور موندلی وو چی خلکو خپلی لونی ژوندی په خاور منډلی لکه چی په قرآن کریم کی الله متعال فرمایي: ﴿وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سَلَّتْ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ﴾ = (التکویر: ۸ - ۹)

ژباړه: کله چی ددوی (دژوندی په کور شویو) څخه پوښتنه وشی چی په کومه گناه وژل شوی یاست) دومره جهل او تیاری خوری وی خو ده مبارک دبعثت سره سم ظلم بغریتول شو جهل خپل ځای تش کړ دعلم او نور وړانگی خوری شوی دانسانیت دنجات لار پرانستل شوه.

لویه بدبختی او گناه ده الله پاک فرمایي: ﴿أَحْسَنُ حَمِيمٌ وَمَا يُلْقِنَهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا إِلَّا ذُرْحًا عَظِيمًا وَإِنَّمَا يَزْعَمُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ وَمَنْ﴾ = (الصف: ۲ - ۳)

ترجمه: ای هغه کسانو چی ایمان موراوری، ولی وایی هغه څه چی تاسی یی نه کوی لویه گناه ده دهغه چا په نزد دالله چی وایی او عمل نه کوی.

دپورتی آیت کریمه څخه په دا که معلومیږی چی پرداعی لازمه ده چی اقوال او افعال یی دمحمدی ﷺ دشریعت مطابق عیار کړی قول او فعل یی یوله بل سره توپیر ونه لری دا ځکه چی خلک دده افعال او اقوال سره پرتله کوی او بیا حکم کوی چی څه کوی.

همدا رنگه الله رب العزت په خپل کتاب قرآن عظیم الشان کی فرمایلی دی: ﴿أَحْسَنُ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عِدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ وَمَا يُلْقِنَهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقِنَهَا إِلَّا وَمَنْ﴾ = (آل عمران: ۱۰۴)

ژباړه: وی دی له تاسی څخه یوه ډله چی دخیرو خواته بلونکی وی امر په نیکی کوی او منعه له بدی کوی او همدا کسان فلاح مندونکی دی.

څوک چی دعوت کوی دخیرو او فلاح خواته او دبیدو کارونو څخه خپل همنوعان منعه کوی نو داسی خلک په حقیقت کی کامیاب کسان دی په دنیا او آخرت کی په اطمینان او سکون کی وی.

داعی چی ددعوت دنده پرمخ وری دچا څخه کومه طمعه او توقع نه لری دنیایی مقصدنه وی الله پاک فرمایي:

﴿فَمَا سَأَلْتُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ = (یونس: ۷۲)

د داعی اجرا و بدله الله رب العزت ورکوی په دنیا کی به باوقاره او په آخرت کی به په جنتو کی ژوندولری.

همدا رنگه داعی باید دنیکو اخلاقو قدوه او

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيد الانبياء والمرسلين و على آله و اهل بيته و صحابته اجمعين و بعد.

قال الله سبحانه وتعالى في كتابه الكريم ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ = (آل عمران: ۱۱۰)

ترجمه: یاست تاسی غوره امت یادله ایستونکی دخلکو لپاره امرکوونکی په نیکیو منع کوی له بدیو او ایمان راوری په الله) ددی امت دغوره والی او بهتری لامل چی دی هغه دعوت کول درب العزت لورته (دهغه ددین احکاموته) ترڅو په ټولنه کی دخدای ﷺ شریعت پلی شی او هغه احکام چی مونږ ته زمونږ د خواره او محبوب پیغمبر حضرت محمد مصطفی ﷺ له لوری لارښوونی شوی دخدای جل شاننه پرځمکه حاکم شی او دخدای تعالی ﷺ بنده کان دهمدی دعوت په ذریعه دمحمدی ﷺ شریعت پیروان جوړ شی. دداعی قول دځمکی پرمخ دغوره او بهترینو اقوالو څخه دی الله سبحانه و تعالی په خپل مقدس کتاب کی فرمایلی دی:

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ = (فصلت: ۳۳)

ترجمه: اوڅوک دی غوره دویئاله پلوه هغه څوک دی چی دالله رب الجلیل لورته خلک بولی اووایی زه دنیکو کارانوله جملی څخه یم. د داعی عمل کړه او وړه باید دقول او ویلو څخه توپیر ونه لری هغه دعوت چی دی یی نوروته ورکوی په هغه عامل و اوسپړی ترڅو چی خلک دده خبره په غوره او دقت سره واورى او عمل پری وکړی او که د داعی عمل دوپلو سره توپیر ولری نودا بیا دپیره

او د ټولنې لپاره د هغې اړتیا

شیخ فریدالله ازهری

د دې تعریفونو په رڼا کې موږ ته دا لاسته راځي چې صلحه هر هغه څه دی چې د دوه و مختلفو اړخونو ترمنځ جگړه، اختلاف، نزاع، مخاصمه، فساد او ترېکیني ختموي، د دوی ترمنځ پخلاينه، اصلاح او ورورولي منځ ته راځي.

صلحې ته نږدې نورې هم داسې کلمات په عربي ژبه کې شتون لري چې معاني يې صلحې ته نږدې دي لکه: تحکیم، عفوه، صفحه، ابراء او هبه او داسې نور په دې ټولو کلماتو سره صلحه او پخلاينه را تللی شي.

نور ځای چې لاندنيو شرعي نصوصو ته پاملرنه وکړو او ټول هغه اغیار چې د موږ هیواد کې فساد، تفرقه، جگړې، او نورو دینونو ته دعوت کول، د نورو فرهنگ رواجول، د موږ هیواد ځان ته غلام گرځول، موږ او د موږ مقدس دین ضعیف کول غواړي، هغو ته متحد او یو مټی شو او د دې مبارک آیت مصداق وگرزو:

﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۚ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُم مِّنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾^۱

ژباړه: ټول یو ځای شئ، د الله رسی کلکه ونیسی او تبت پرک کېږی مه. د الله هغه پېرزوېنه دریاډه کړی چې پرتاسې یې کړیدی: تاسي یو د بل دښمنان وئ، هغه ستاسي په زړونو کې مینه واچوله او دهغه په مهربانی او لورېنه تاسي سره وروڼه وروڼه شواست. تاسي د یوې له اوره ډکې کندي پر غاړه ولاړ واست، الله ځيني وژغورلاست. په دغه شان الله خپلي نښانې تاسي ته څرگند وي، په کار ده چې په دغو نښانو سره تاسي ته د خپلي ژغورني سمه لاره په نظر درشي.

راځئ د دې خپل گران هېواد او دین دښمنان

ډول ډول ستونزې او کړاوونه را پیدا کوي: نو راځئ چې لومړی د صلحې تعریف وکړو ترڅو د نامعلوم څیز ته اهمیت او احکامو ثابت نکړو: نو وایو:

صلحه په لغت کې:

په لغت کې د فساد ضد په معنی راځي. «۲» صلحه عربي کلمه ده چې د صلح یصلح صلاحاً... څخه اخستل شوې ده.

زبيدي رحمه الله وايي: (الصلح السلم، وهو اتفاق طائفة مخصوصة على أمر مخصوص). «۳»

ژباړه: زبيدي وايي: صلحه سلم ده او سلم وايي په یو ځانګړ څیز د یوې ځانګړې ټولې یووالي او اتفاق ته وايي.

صلحه په اصطلاح د حنفي فقهې کې:

امام طحاوي رحمه الله وايي: (الصلح من المصالحة وشرعاً عقد يرفع به النزاع ويقطع الخصومة). «۴»

ژباړه: صلحه یو تریله روغې ته وايي او د شرعي په اصطلاح کې صلحه یوه هوکړه ده چې هغې سره جگړې او شخړې پای ته رسیږي.

صلحه په اصطلاح د مالکي فقهې کې:

قاضي عیاض رحمه الله وايي: (هو معاوضة عن دعوى يخرج عنه صلح الاقرار). «۵»

ژباړه: صلحه د دعوا د تیریدني له کبله څه عوض اخستل دي په دې قید سره صلح د اقرار سره له دغه تعریفه وزي.

صلحه په اصطلاح د شافعي فقهې کې:

عمراني رحمه الله وايي: (عقد ينقطع به خصومة المخاصمين). «۶»

ژباړه: صلحه یوه هوکړه ده چې د هغې په ذریعه د شخړې کوونکو ترمنځ جگړې پای ته رسیږي.

صلحه په اصطلاح د حنبلي فقهې کې:

بهوتي رحمه الله وايي: (و هي شرعاً معاقدة يتوصل بها الى موافقة بين مختلفين). «۷»

ژباړه: صلحه د شرعې له پلوه هغه منځي هوکړه ده چې د دواړو مختلفو اړخونو موافقې ته رسول کوي.

الحمد لله الذي ألف بين قلوب المؤمنين، وأصبحهم بنعمته إخواناً، والصلاة والسلام على من خطب يوماً ومعه على المنبر الحسن بن علي رضي الله عنهما فجعل ينظر إليه مرة، و إلى الناس أخرى و يقول : « إن ابني هذا سيد و لعل الله تعالى أن يصلح بين فتنتين عظيمتين من المسلمين»^۱ «جعله الله اماماً المصلحين، سيدنا محمد و علي آله و صحبه أجمعين، أما بعد:

سوله او پخلاينه د جنتیانو او بنو خلکو عادت دي څرنگه چې الله پاک فرمایي: ﴿وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِّنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ﴾^۲

ژباړه: موږ د دوی [جنتیانو] د سینو څخه هغه څه چې پکې شتون لری له حسد(کینې) څخه وباسو، د ورورولی په حال کې په خپلو تختونو مخ په مخ کونکي ناست وي.

د دې په مقابل کې جگړې او مخاصمې د دوزخیانو کار او صفت دی څرنگه چې الله پاک فرمایي: ﴿إِنَّ ذَٰلِكَ لَحَقَّ تَخَاصُمَ أَهْلِ النَّارِ﴾^۳

ژباړه: دا چې د جهنمیانو یو تریله جگړې یوه حق او واقع کېدونکې دی.

جنگ او جگړې چې کوم هیواد او وطن کې شتون ولري نو هغه وطن له منځه وړي او نوم یې په ټوله نړۍ کې بد او اعتبار یې له منځه وړل کیږي او اقتصاد یې صفر ته را ټیټیږي او د نورو خلکو لاسوهنه د دوی په منځ کې زیاتیږي چې په پایله کې خپل کرغیږن او کمزوره کوونکې کړنې هلته جاري کوي او بالاخره په مرور د وخت سره یې ځان ته غلامان گرځوو فقر، ذلت، ناچاري، مړینه، معلولیت او

د خپلو ناوړه موخو ته د نارسیدو پرته نا امید یې کړو او له دهغو ستونزو او درېدريو څخه ځانونه خلاص کړو او قتل قتال، جگړو، دښمنیو او ترېګنیو څخه ځانونه وژغورو او د ګاونډیانو او ټولو پردوی پالو او د اسلام ضد افکارو اوناوړه شومو اهدافو څخه دا ګران هېواد وژغورو او پردیو قوتونو ته دا بانه پرې نه دو چې دلته جنګ او جګړې دي نو موږ: ځکه پاتې کېږو.

سوله او پخلاينه د آیاتونو په رڼا کې:

په ډېرو آیاتونو کې په صلحه امر شوی، هغه یې خیر او سبب د ثواب او اجر بللی او د دې په مقابل کې یې جګړې نزاع ناروا او سبب د ضعف د مسلمانانو بللی چې د هغو څخه ځینې آیاتونه د نمونې په توګه په لاندې کرښو کې ذکر کېږي:

۱- الله تعالی فرمایي:

﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾
الأنفال: ۱۰

ژباړه: نو له الله څخه وویږئ او خپل منځي اړیکې سمې کړئ او د الله او د هغه د پیغمبر اطاعت وکړئ که تاسو کامل مؤمنان یاستی.

۲- الله تعالی فرمایي:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾
الحجرات: ۱۰

ژباړه: یقیناً مسلمانان خویو د بل سره وروڼه دي نو د خپلو وروڼو په منځ کې مناسبات سم کړئ او له الله نه وویږئ هیله ده چې پر تاسو رحم وکړای شي.

۳- الله ﷻ فرمایي: ﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ جَوَظَتِهِمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾
النساء: ۱۱۴

ژباړه: د خلکو په پټو مجلسونو کې زیاتره څه ښیګنه نه وي مګر که څوک په پټه توګه د صدقې او خیرات لارښوونه وکړي یا د کوم ښه کار لپاره یا د خلکو په چارو کې د اصلاح کولو لپاره چاته څه ووايي نو البته دا ښه خبره ده او څوک چې د الله د خوشالولو په خاطر داسې وکړي هغه ته به موږ لوی ثواب ورپه برخه کړو.

۴- الله تعالی فرمایي:

﴿وَأَصْلِحْ خَيْرٌ﴾
النساء: ۱۲۸

ژباړه: روغه جوړه په هر حال ډېره ښه ده.
۵- الله پاک فرمایي: ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾

﴿وَلَا تَنَزَعُوا أَنْفُسَكُمْ فِي دِينِكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ بَنِيكُمْ﴾
الأنفال: ۴۶

ژباړه: د الله ﷻ او د هغه د رسول اطاعت وکړئ او جګړې مکوي ضعیف به شئ او قوت به مو ختم شئ او صبر وکړئ الله له صبر کونکو سره دی.

د دې او داسې نورو آیاتونو په رڼا کې صلحه او جوړښت د مسلمانانو ترمنځ لازم کار دی چې په نه کولو سره یې هر توان لرونکی شخص ګناهګار بلل کېږي: نو راځئ چې په دې اړه اوس د خوږ نبي ﷺ ځینو لارښوونو ته پاملرنه وکړو:

سوله او پخلاينه د احادیثو په رڼا کې:

۱. عن أبي الدرداء رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلِ مِنْ دَرَجَةِ الصَّيَامِ، وَالصَّلَاةِ، وَالصَّدَقَةِ؟ قَالُوا: بَلَى، قَالَ: صَلَاحُ ذَاتِ الْبَيْنِ، فَإِنْ فَسَدَ ذَاتُ الْبَيْنِ هِيَ الْخَالِقَةُ. »^۸

ژباړه: له ابو درداء رضی الله عنه څخه روایت دی وایی: رسول الله وفرمایي: آیا تاسو ته په داسې یو کار چې درجه یې له روژې نیولو، لمونځ او صدقې څخه لوړه ده خبر درنکړم؟ صحابه وو وویل بلي، ویې فرمایي: په خپلو کې د چارو اصلاح او جوړښت، ځکه په خپلو کې فساد چارې خړیونکې دي.

۲. عن أنس بن مالك رضي الله عنه: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (لَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ. »^۹

ژباړه: له انس بن مالک رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله وفرمایي: یو د بل سره دښمني مه کوئ او یو د بل سره رځه او کینه مه ساتئ یو بل ته شا مه اړوئ او ای د الله بندګانو: یو د بل سره وروڼه ووسئ او مسلمان ته روا نه ده چې خپل مسلمان ورور تر دریو ورځو زیات پریږدي یعنی خبرې ورسره ونکړی او ترې خفه واوسي.

د یاد شوو نصوصو په رڼا کې وایو:

د اسلام مقدس دین ټولنه دې ته تشویق او هڅولې ده چې د خلکو د زړونو یوځای والي ته پاملرنه وکړي او د ټولنې خپل منځي چارې اصلاح کړي او دښمنۍ او خړپرتیا په ځای د ورورګلوی اړیکې ټینګې کړي، دښمنۍ ډېر وختونه د ټولنې رښې سره پرې کوي او دا چې د جنګ او جګړې په پای کې د دوی ترمنځ اړیکې پرې کېږي نو دوی یې له جنګ او جګړې څخه ژغورلي او منع کړي دي او له دوی څخه یې غوښتنه کړې ده چې د یو اوبل له سهو او ښوییدنو څخه تیر شي، اسلام د دښمنو په منځ کې سوله او پخلا توب او له زړونو څخه د دښمنۍ لرې کول او د خپلوانو او دوستانو ترمنځ اړیکې ساتل د الله د نږدیکت

غوره لامل ګڼلی دی او له دې کبله یې په سوله کوونکي انسان لازمه کړې ده چې د سولې په کار کې خپل نیت د الله لپاره سم کړي او له الله څخه د دوی دښمنو ترمنځ په جوړښت کې له الله څخه مرسته وغواړي او ډېره دعاء وکړي او ځان د دین له چارو خبر کاندې، او دا چې د دوو دښمنو ترمنځ د سولې په راوستلو کې عدل او انصاف مراعات کړي او په سوله کوونکي لازم دی چې د سولې راوستلو طریقه او لاره ښه زده کړي په داسې توګه چې د نیکی په یادولو سره هریو د بل په نظر کې ښایسته وځلوي او د دوی زړونه د سولې په قبلیدو له کینې او رځې څخه پاک کړي څو هریو د سولې منلو ته چمتو شي او دوی ته هغه اجر او ثواب چې د دې کار په منلو کې ورکول کېږي بیان کړي. سوله کوونکي باید له بشپړ زغم څخه کار واخلي ځکه ده دوو دښمنو خواوو ترمنځ د جوړښت لپاره ملا تړلې ده او د الله نه د دې نیک کار چې ده ورته مخې رانغښتي دي لوی اجر وغواړي.

په احادیثو کې حضرت محمد ﷺ د بښنې او عفوې بیلګې:

۱- معاوية بن حکم السلمي رضي الله عنه وایی: یو وخت مې له رسول الله سره لمونځ کاوه، ناڅاپه یوه سړي وپرنجل، ما په (یرحمک الله) سره جواب ورکړ، ټولو خلکو په ما کې سترګې ځنې کړې؛ نو ما ورته وویل: ای میندې مو در باندې بورې شه! څه کیسه ده، چې ټول ما ته گورئ؟ هغوی شروع شوو، په خپلو لاسونو یې ورنونه وهل، زه پوه شوم، چې دوی مې له خبرو راکرځوي، خوزه هم غلی شوم، کله چې رسول الله لمونځ پای ته ورساوه - زما مور او پلار دې ترده قربان شې، ترده مې غوره ښوونکي نه ترده مخکې او نه ورسته لیدلې دی، په الله قسم کوم، چې نه یې ورتلم، نه یې وځنې ووهلم او نه یې ستغې سپورې راته وکړې- ویې فرمایي: « ان هذِهِ الصَّلَاةُ لَا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلَامِ النَّاسِ، إِنَّمَا هُوَ التَّسْبِيحُ وَالتَّكْبِيرُ وَ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ »، دا لمونځ دی، په دې کې دنیوي خبرې نه دي صحیح، دا تسبیح، تکبیر او د قرآن کریم تلاوت دی.^{۱۰}

۲- د قریشو یو مشهور شخص ابو سفیان چې له اولې ورځې یې هڅه کړې، چې د رسول الله د دعوت

مخه بنده کړي او د ده زوی حنظله د بدر په غزا کې ووژل شو او بل زوی یې عمرو بندي شو، د ده حقد او حسد له مسلمانانو سره نور هم زیات شو، په خپله وتوانیده، چې یو ستر صحابي - سعد بن النعمان - بندي کړي او پر خپل زوی یې تبادله کړي.

د احد په غزا کې د مشرکینو د دری زره کسيز لښکر مشروو، لنډه دا چې تر وروستي بریده یې له رسول الله سره دښمني وپالله، خو په وروستیو کې کمزوری شو، له خوځښت او تفکیره ولوید، دا هغه وخت وو، چې د رسول الله لښکر د مکي د فتحي لپاره په څو کیلومترۍ کې پروت وو، ابوسفیان وپوهیده، چې له مرګه پرته یې بله جزا نه شته، ویرې واخیست، له خپلو پخوانیو ملګرو څخه یې چې له رسول الله سره ملګری شوی وو، د هغه تره عباس بن عبد المطلب ﷺ ذهن ته ورغی او هغه ته یې خپل مشکل وویل او هغه ښیې ﷺ ته بوته جناب رسول الله ورته ووفرمايل: اوس یې بوزه او سبا یې راوله، سبا یې راوسته او رسول الله ته یې وویل آی د الله رسوله! ابوسفیان یو سړی دی چې فخر او ویاړ خوشوي څه ورته ورکړه رسول الله وفرمايل: هو، څوک چې د ابوسفیان کور ته ننوتل، هغه په امن دی او چا چې خپله دروازه وتړله، هغه په امن دی. ^{۱۱} نود رسول الله ښیې او غوږ ته خبر شه چې د نړۍ په هیچا کې هم په هغه کچه نشته، موږ هم د همدې ستر لارښود پیغمبر ﷺ امتیان یو؛ نو ولې یو تر بله شخړې او جګړې کوو؟

۳- د ابي جهل زوی عکرمه د رسول الله له سخت ترینو دښمنانو شمیرل کیده، دا دښمني له خپل پلاره ورته په میراث پاتې وه، ځکه ابوجهل ته رسول الله د دې امت فرعون ویل، تر وروستی سلګۍ پورې یې له رسول الله سره دښمني وکړه، زوی یې عکرمه هم د رسول الله په دښمنۍ کې هغه حد ته ورسید، چې جنګي مجرم او وینه یې مباح اعلان شوه. د عکرمه میرمنې وغوښتل، چې خپل میړه وژغوري؛ تر اسلام منلو وروسته رسول الله ته ورغله، چې د ابو جهل د زوی عکرمه شفاعت وکړي او بېرته په امن مکي ته راستون شي، ورته وپي ویل: «عکرمه له تا نه یمن ته تښتیدلی،

ویرېږي، چې ته یې وژني، هغه ته امان ورکړه» رسول الله له رحمت او ښې ډک جواب داسې ورکړ: «هو آمن» هغه په امن دی. ^{۱۲} دا یې ورته ونه ویل، چې د هغه وینه مباح اعلان شوي، د هغه د تور تاریخ یادونه یې ورته ونه کړه او نه یې داسې ورته وویل، چې تا خپله پرون اسلام قبول کړ او نن بیا د نورو شفاعت کوې.

۴- په ظاهره کې دا ده چې په شخړو او جګړو کې یوه ډله د بلې ډلې خپل او نسکورول غواړي او هیڅکله هم په خپل دښمن باندې ترحم او لاس نیول نکوي؛ نو بیا هم آنحضرت ﷺ په جنگو او جګړو کې داسې معیارونه درلودل چې انساني او بشري کرامت ته په عزت او وقار سره کتل، عام وکړي، سپینږی، ماشومان، ښځې، خادمان، راهبان پکې نه وژل کیدل، جګړه یوازې د جګړه کوونکو سره وه، تخریبي اړخ یې نه درلود، جګړه کونکې که به ماشومان وو هم نه یې وژل، ان چې د دښمن باغونه، ونې او کورونه یې هم نه تخریبول د موته د غزا لښکر ته د رسول الله وصیت دا ډول وو: (... وَ لَا تَقْتُلُوا امْرَأَةً، وَ لَا صَغِيرًا ضَرْعًا، وَ لَا كَبِيرًا فَانِيًا، وَ لَا تَقْطَعَنَّ شَجَرَةً، وَ لَا تَعْمُرُنَّ نَخْلًا، وَ لَا تَهْدِمُوا بَيْتًا). ^{۱۳}

ژباړه: تاسو ښځه، ماشوم او بودا مه وژئ، د خرماؤ او عامې ونې مه پرېکړئ او کورونه مه نړوئ. دا رنگه روایت د جندب بن عبد الله البجلي ﷺ څخه روایت دي (... إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بَعَثًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَى قَوْمٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، وَإِنَّهُمْ اتَّفَقُوا فَكَانَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِذَا شَاءَ أَنْ يَقْضِدَ إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَصْدَ لَهُ فَقَتَلَهُ، وَإِنَّ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَصْدَ غَفْلَتَهُ، قَالَ: وَكُنَّا نَحْدُثُ أَنَّهُ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، فَلَمَّا رَفَعَ عَلَيْهِ السَّيْفَ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَتَلَهُ، فَجَاءَ الْبَشِيرُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَهُ فَأَخْبَرَهُ، حَتَّى أَخْبَرَهُ خَبَرُ الرَّجُلِ كَيْفَ صَنَعَ، فَدَعَاهُ فَسَأَلَهُ فَقَالَ: «لَمْ قَتَلْتَهُ؟» قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْجَعَ فِي الْمُسْلِمِينَ، وَقَتَلَ فَلَانًا وَفَلَانًا، وَسَمَّى لَهُ نَفْرًا، وَإِنِّي حَمَلْتُ عَلَيْهِ، فَلَمَّا رَأَى السَّيْفَ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَقْتَلْتَهُ؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «فَكَيْفَ تَصْنَعُ بِأَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟» قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اسْتَغْفِرُ لِي، قَالَ: «وَكَيْفَ تَصْنَعُ بِأَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟» قَالَ: فَجَعَلَ لَا يُزِيدُهُ عَلَيَّ أَنْ يَقُولَ: «كَيْفَ تَصْنَعُ بِأَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». ^{۱۴}

ژباړه: پیغمبر ﷺ د مسلمانانو یو جنګي ټولګی د مشرکانو یو قوم ته ولېږه، دوی د جګړې پر ډګر سره مخامخ شول، په مشرکینو کې یو سړی و چې کوم یو مسلمان به یې په نښه کاوه؛ نو هغه مسلمان به یې وواژه، نو یو مسلمان

ورته کمین کې شو، د هغه له یو اندازه بې پروایۍ څخه یې استفاده وکړه، دغه مسلمان أسامة بن زید و، کله چې یې د دغه مشرک په سر توره پورته کړه، نو دغه مشرک وویل: لا اله الا الله، نو أسامة بن زید هغه واژه، ښی کریم ﷺ ته د جګړې خبر راوړونکی را ورسېد، پیغمبر ﷺ ترې پوښتنه وکړه، خبر راوړونکي ورته هغه کیسه ټوله تېره کړه، او دا یې هم ورته وویل چې هغه مشرک څه او څه کول، پیغمبر ﷺ أسامة راوغوښت، او ورته یې وویل: «لم قتلته؟» ولې دې وواژه؟ هغه ورته وویل: ای د الله پیغمبره، په مسلمانانو کې یې درد زیات کړ، فلانی او فلانی مسلمان یې وواژه، د یوې ډلې مسلمانانو نومونه یې ورته واخیستل چې هغه مشرک وژلي وو، بیا یې وویل: نو ما پرې حمله وکړه، کله یې چې توره ولیده؛ نو: (لا اله الا الله) یې وویل، پیغمبر ﷺ ورته وویل: «أقتلته» ودې واژه؟ هغه وویل: هو، پیغمبر ﷺ ورته وویل: «فكيف تصنع بلا اله الا الله اذا جاءت يوم القيامة؟»، د قیامت په ورځ به د(لا اله الا الله) سره څه کوي چې درته راشي؟ هغه ورته وویل: ای د الله تعالی پیغمبره! ما ته زما د گناه بخښنه وغواړه، نو پیغمبر ﷺ ورته وویل: د قیامت په ورځ به د(لا اله الا الله) سره څه کوي چې درته راشي؟ هغه بیا خپله غوښتنه تکرار کړه، نو پیغمبر ﷺ ورته له دې جملې پرته بله جمله نه وبله: د(لا اله الا الله) سره به څه کوي چې د قیامت په ورځ درته راشي؟.

کله چې شخړې او جنگونه د مسلمانانو ترمنځ وي او یو تر بله مسلمانان قتل او وژل جریان ولري نو په وسه او توان لرونکو مسؤولینو او اصحاب النفوذ خلکو باندې لازم دي چې دا ډول جنگونه په هر قیمت چې وي بند کړي او عام مسلمانان د دا ډول وژلو څخه خلاص کړي، ځکه چې د قرآن کریم او احادیثو د امر صیغې کارول شوي دي، که چېرې شخړې او جنگونه ونه دروي نو ټول خلک به د الله پاک په وړاندې گناهکار وي.

د مسلمان د وژلو گناه:

الله پاک چی انسان یی په خپل لاس او قدرت سره پیدا کړی او هغه ته یی لوړ مقام ورکړی څرنگه به دا ومنی چی دا مخلوق یې د سپکاوي مورد وګرځي او یا له منځه ولاړشي په همدی وجه الله پاک د یوه انسان وژل پرته له شرعي مجوزه د ټولو

انسانانو د وژنی سره برابر بللی دی او الله پاک د مسلمان قاتل لپاره لوی وعید ذکر کړی: الله تعالی فرمایي:

﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِدًا فَقَدْ رَأَوْهُ جَهَنَّمَ خَلِيدًا فِيهَا وَعُصِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعْنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾
النساء: ۹۳

ژباړه: او څوک چې یومؤمن په قصدي ډول سره ووژني نو جزای دوزخ دی چې همیشه به په کې وي او الله به ورته په غصې وي لعنت به ورباندې کوي او ده ته یې سخت عذاب برابر کړی.

په دغه مبارک آیت کې الله پاک پنځه ډوله سزا د قاتل لپاره بیان کړی:

دوزخ، په دوزخ کې دائمی پاتیدل، الهی غضب، لعنت او لوی عذاب دی. د قاتل لومړنی سزا دوزخ او دوهمه یې په دوزخ کې دایمي پاته کیدل (خالدا فیها) له همدې کبله د (جهنم) د ذکر وروسته راغلی چې ډیر ګناهګاران دوزخ ته داخلېږي خو د لږ یا ډیر وخت نه وروسته بیا ورڅخه خارجېږي. خو قاتل داسې نه دی بلکه باید همیشه په دوزخ کې پاته شي.

درېمه سزا دا ده چې الله تعالی به خپل قهر او غضب ورباندې نازلوي او دهغه به قتل د ورځې نه د ژوند تر آخرې ورځې پورې پخپل ژوند کې د الهي غضب او قهر سره مخامخ وي، او دا قهر او الهي غضب یې مرګ وروسته هم ملتیا کوي.

څلورمه سزا لعنت یعنې د الله د رحمت او مهربانۍ نه محرومیدل دی علامه مفتی محمد شفیع عثمانی په معارف القرآن تفسیر کې د دغه آیت لاندې لیکي: لعنت عبارت دی له لری کیدو د الله د رحمت نه په زیاتو او بې نهایته رسواۍ او ذلت باندې اخته کیدو او هرڅوک چې د الله لعنت ورباندې وشي هیڅکله به الهي قرب ته ونه رسیږي او له هر څیر نه به محروم پاته وي لکه چې په بل آیت قرآني کې د لعنت شوو په اړه فرمایي:

﴿وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَن لَّنْ يَجْعَلْ لَهُ نَصِيرًا﴾
النساء: ۵۲

په چا چې الله پاک لعنت وواي نو هیڅکله به یار او کومک کوونکی پیدا نکړي یعنې داسې به تل او په هر ځای محروم او ناکامه وي.

پنځم سزا چې الله تعالی قاتل ورباندې تهدیدوي، لوی عذاب د دوزخ ته تلل پخپله یو دردوونکی عذاب دی خو ځینی دوزخیان دوزخ ته له داخلیدو علاوه په نورو دردوونکو عذاب اخته کېږي قاتل به هم همدارنګه وي ځکه الله تعالی بیان کړی چې سخت عذاب

یې ورته تیار کړی چې له معمولي عذاب نه به څو برابره سخت او دردوونکی وي

په ځینو احادیثو کې د مسلمان قتل وعید:

۱- قال رسول الله ﷺ (لزال الدنيا أهون عند الله من قتل مسلم). «۱۵»

ژباړه: د ټولې نړۍ نسکوریدل او نړیدل کم او آسان دي په نزدالله پاک له قتل دمسلمان څخه.

۲- عن ابن مسعود رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ (أول ما يقضى بين الناس يوم القيامة في الدماء). «۱۶»

ژباړه: ابن مسعود رضی الله عنه روایت کوي چې رسول الله: لومړنی مسئله چې دقیامت په ورځ به یې د خلکو ترمنځ فیصله کېږي هغه د قتل دعواګانې دي. د یادوني وړ ده چې په ځینو روایتونو کې راځي: د قیامت په ورځ به لومړی پوښتنه د لمانځه په هکله کېږي او په ځینو روایاتو کې راځي چې د شرک او توحید پوښتنه به کېږي پدې اړه علماؤ دا رنگه توضیحات ورکوي: چې د عقیدې اړوند به لومړی د توحید او شرک په اړه پوښتنه کېږي او د عباداتو په برخه کې به لومړی د لمانځه موضوع مطرح کېږي او د حقوق العباد په اړه به لومړی قضاوت د ناحقه وژلی د موضوع په برخه کې ترسره کېږي.

۳- عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال: (اجنبوا السبع الموبقات، قيل: يا رسول الله! ما هن قال: الشرك بالله، والسحر و قتل النفس التي حرم الله الا بالحق...) «۱۸»

ژباړه: له اووه هلاکوونکو ګناهونه ځان وژغورئ پوښتنه وشوه ای د الله رسوله هغه څه دي؟ رسول الله وفرمایل: د الله سره شریک نیول، سحر او دهغه نفس وژل چې وژنه یې الله نارواکړی مګر په حق سره.... له دې حدیث څخه په ډاګه کېږي چې د غټو نه غټ ګناهونو څخه یو هغه د مسلمان قتل دی، الله پاک دې موږ ترې وساتئ.

پایله:

هرې ټولنې ته سوله، پخلاينه او امنیت د خوراکي توکو څخه هم ډیر اړین ده. څرنګه چې ابراهیم علیهم السلام د مکې مکرمې اهل ته د رزق څخه وړاندې د امن غوښتنه کوي، چې قرآن پاک موږ ته د هغه قول را نقله وي: ﴿وَلَاذَ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مِنْ آمَنٍ مِنْهُمْ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾
الفسرة: ۱۲۲
کله چې ابراهیم علیهم السلام وویل آی الله! دا (مکه) یو د امن ښار وګرځوه او د دې له اوسیدونکو څخه چې څوک الله او آخرت مني،

ته هر ډول مېوي روزي کړه.

نو چې کله سوله او امن دومره زیات اړین دی حتی چې د دوو ترمنځ جوړښت راوستونکي ته درواغ هم د شریعت له پلوه روا شوي ترڅو د دوو وروڼو منځ کې سوله او روغه راولي، نور اړی د دې په را وستو کې ټول لاسونو را بډ وهو او خپل ایماني مسؤولیت اداکړو او دا مظلوم ملت، خوار او مسکین ولس، زوریدلي او کړیدلي خلک خپل هیواد وال د پردیو د لاسوهني څخه خلاص کړو څومره چې جنگ او جګړې زیاتېږي په هغه کچه اسلامي ښوونه او روزنه کمیږي بیا وروسته د دې نوي نسل اصلاح ډیره سخته ده، راځئ چې کوښښ وکړو ترڅو ځوان نسل په ښې تربیې او ښوونې لاندې ونسو چې په راتلونکې کې ښو او متدینو وطنوالو ته خپله رایه ورکړي او هیواد د بریا او نجات لارې ته سوق کړي. و ما ذالک علی الله بعزیز

موخډونه:

۱- صحیح البخاري.

۲- الزیدي، السيد محمد مرتضی، تاج العروس، ټوک ۲، مخ ۱۸۲، دار صادر - بیروت، لومړی طبعه، ۱۹۸۶ هـ = ۱۹۶۶ م.

۴- الطحاوي: السيد احمد الحنفي، الطحاوي علی الدر المختار، ټوک ۳، مخ ۳۵۱، دار المعروف بیروت لبنان، دوه هغه طبعه: ۱۳۹۵ هـ = ۱۹۷۵ م.

۵- محمد علیش، شرح منج الخلیل علی مختصر خلیل، ټوک ۳، مخ ۲۰۰ مکه النجاح، ليبيا بدون تاریخ.

۶- العمراني، أبي الحسين يحيى بن سالم، البيان في مذهب الامام الشافعي، ټوک ۶، مخ ۲۴۱، دار المنهاج، بدون التاريخ.

۷- الصلح و أحكامه رسالة الماجستير لعبد الرزاق عبد الرحمن اسماعيل من جامعة السودان، مخ ۱۱، ۱۴۳۸ هـ = ۲۰۱۷ م.

۸- سنن ترمذی، د حدیث شمېره: ۲۵۰۹.

۹- صحیح بخاری، د حدیث شمېره: ۶۰۶۵، صحیح مسلم د حدیث شمېره: ۲۵۵۹.

۱۰- صحیح الامام مسلم بتحقيق محمد فؤاد عبد الباقي، باب تحريم الكلام في الصلاة حدیث رقم: ۳۳.

۱۱- سنن أبي داود، باب ما جاء في خبر مكة، رقم الحديث: ۳۰۲۲.

۱۲- الموطأ رواية محمد بن الحسن.

۱۳- السنن الكبرى للبيهقي باب ترك من قتال فيهم من الرهبان، رقم الحديث: ۱۸۱۵۶.

۱۴- صحیح مسلم، باب تحريم قتل الكافر بعد أن قال لا اله الا الله، رقم الحديث: ۹۷.

۱۵- سنن الترمذی، د حدیث شمېره: ۱۳۹۵.

۱۶- صحیح البخاري، د حدیث شمېره: ۶۵۳۳.

۱۷- فتح الباری شرح صحیح البخاري، باب يوم القيامة، ټوک ۱، مخ ۳۹۶، المکبة الشاملة.

۱۸- صحیح البخاري، د حدیث شمېره: ۲۷۶۶.

حقوق همسایه

از دید گاه اسلام

مولوی عبدالعظیم "جهیر"

تفسیر معارف القرآن نوشته است: جار به معنی همسایه است در این آیه دو قسم آن بیان شده یکی جارذی القربی دوم جار الجنب. در تفسیر و تشریح هر دو قسم، از صحابه کرام اقوال مختلف منقول است.

عام مفسرین فرموده اند که مراد از جارذی القربی آن همسایه است که از منزل شما بچیزی فاصله سکونت دارد.

حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرموده که از جارذی القربی شخصی مراد است که همسایه نیز است و خویشاوند نیز. به این گونه درین، دو حق جمع شده و از جار جنب مراد کسی است که صرف همسایه است و خویشاوند نیست از این جهت درجه اش از نخستین مؤخر داشته شده بعضی حضرات مفسرین فرموده اند که {وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى} همسایه ایست که در برادری اسلامی داخل و مسلمان است و از {وَالْجَارِ الْجُنُبِ} همسایه غیر مسلم مراد است.

الفاظ قرآن این همه معانی را محتمل است و به اعتبار حقیقت نیز در درجه فرق شدن امر معقول است و معتبر

قلمرو صفا، صمیمیت و اطمینان پا گذاشته و شاهد یک جامعه مصئون و دلپذیر خواهند بود. قرآن کریم فرموده است:

﴿وَالَّذِينَ إِحْسَنًا وَبَذَى الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنُبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾ النساء: ۳۶

ترجمه: و نیکی کنید به پدر و مادر، خویشان، یتیمان، درماندگان و بیچارگان، همسایگان خویشاوند، همسایگان بیگانه، همدمان (در سفر و در حضر، و همراهان و همکاران) مسافران (نیازمندی که در شهر و مکان معینی اقامت ندارند) و بندگان و کنیزان. بیگمان خداوند کسی را دوست نمی دارد که خود خواه و خود ستا باشد.

در این آیه مبارکه به یک سلسله حقوق اسلامی و حقوق بندگان و آداب معاشرت با مردم اشاره شده که دستورات سازنده ای از آن بدست می آید و از آن میان صرف احسان نمودن به همسایه را درین مقال پی می گیریم.

حمد و ثنا و ستایش خدایی را سزااست که به قدرت بالغه و حکمت خویش انسان را آفرید و به او عقل، درایت و ظرفیت های پر بهینه یی عطا نمود و احسان در مورد والدین، اقارب و همسایگان را امر فرمود و درود پیوسته به آخرین پیامبر محمد رسول الله، که اخلاق زیبای اسلامی را هدف بعثت خود گفت و در مورد نیکی با همسایگان تأکید فرمود. همچنان درود به اصحاب او که پیام های الهی و ارشادات نبوی را صبغة عملی دادند و تا زمان است کار های شان سرمشق و گزینه های رشادت خواهد بود.

دین مبارک اسلام همانگونه که ابعاد و زوایای زندگی بشر را تنظیم و تکمیل نموده، حقوق همسایه را نیز بطرز بسیار دقیق و ظریفی ملحوظ داشته است، هرگاه افراد یک جامعه به مفهوم واقعی کلمه، حق همسایه گی خود ها را به اسلوب معقول درک نموده و داعیه فراخوان اسلام را در باب التزام به این مسئولیت اجابت و رعایت نمایند، در آن صورت به

است و به اعتبار خویشاوند بودن یا غیر خویشاوند بودن همسایه نیز و باعتبار مسلم و غیر مسلم بودن نیز. و برین همه متفق اند که همسایه خواه قریب باشد یا بعید یا خویشاوند باشد یا غیر خویشاوند مسلم باشد یا غیر مسلم بهرحال حق دارد و به قدر استطاعت، امداد و اعانت و خبر گیری اولازم است.»^۱

بعضی همسایه ها است که فقط دارای یک حق می باشند و بعضی دو حق دارند و بعضی دارای سه حق اند، آن که یک حق دارد همسایه غیرمسلمان است که رشته خویشاوندی ندارد، همسایه صاحب دو حق، آن است که علاوه بر همسایه بودن مسلمان هم باشد و همسایه صاحب سه حق کسی است که علاوه بر همسایه و مسلمان بودن خویشاوند هم باشد.

رفیق هم پهلوی و رفیق هم سفر نیز که در قطار، هوا پیمای، اتوبوس، و ماشین با یکدیگر معرفی می شوند و باهم می نشینند همچون همسایه گان دور و نزدیک مطرح اند و حق صحبت دارند اگرچه زمان اندک در مجلس یا سفر با هم همراه باشند نسبت به آنان باید با حسن سلوک رفتار شود و کمترین حد خدمت آن است که از درک گفتار و کردار هیچ آزاری به آنان نرسد یعنی سخنان ناخوش آیند به آنان گفته نشود و مورد فشار بیجا و آماج اذیت قرار نگیرند و آداب هم نشینی با اوشان رعایت شود.

نظر به دیدگاه بعضی از علماء کسانی که در کار، صنعت و یا در ساحه استخدام اداره و در سفر و یا در حضر باهم اند رعایت این حقوق در میان شان لازم است.

در اخیر آیه مبارکه فوق آمده است {إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا}

بیگمان خداوند کسی را دوست نمی دارد که خود خواه و خود ستا باشد. مختال از ماده ای خیال به معنی کسی است که با یک سلسله تخیلاتی خود را بزرگ می پندارد و فخور از ماده فخر، به معنی کسی است که فخر فروشی می کند بنابر این تفاوت میان این دو کلمه در اینجا است که یکی اشاره به تخیلات کبرآلود ذهنی و دیگری اشاره به اعمال تکبر آمیز خارجی دارد. بهر حال مختال شخص متکبر بوده و راجع به مردم و همسایگان بی ملاحظه و بی پروا است و فخور یعنی کسی که با خود ستائی مناقب و افتخارات خود را به قصد گردن فرازی و خود بزرگ نمائی برشمارد. مسلماً کسانی که در حقوق کوتاهی می کنند در دل تکبر و اراده فخر و غرور دارند.

بناءً هرکس که از فرمان خدا سرپیچی کند بخاطر تکبر از رعایت حقوق خویشاوندان، پدر و مادر، یتیمان، مسکینان، مسافر و دوستان سر باز زند مشمول لطف و محبت خداوند ﷺ نمی شود و در آن صورت از هر خیر و سعادت محروم است. خلاصه اینکه سرچشمه اصلی شرک و پایمال کردن حقوق مردم غالباً خود خواهی و تکبر است و ادای حقوق مخصوصاً در مورد بردگان، یتیمان و مستمندان نیاز به روح تواضع و فروتنی دارد.

فروتنی، انکسار و تواضع منجیت ویژه گیهای مسلمانان با تقوا و مبانی حسن اخلاق از مکونات شخصیت اسلامی تلقی و در همه پهلوها و ابعاد زندگی، وصف محمود، خصلت زیبا و گزیده دوستان خداوند ﷺ است.

شیوه های منبعث از تقوا مقتضی آن است تا برادران مسلمان در میان هم اصل مهربانی را مراعات و عضویت

باهمی را در احساسات خویش داشته باشند زیرا مسلمانان بایست مطابق ارشاد قرآن عظیم الشان، در برابر خود ها مهربان و در مقابل کفار، سخت و نیرومند باشند.

قرآن کریم میفرماید: ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾ ... الفتح: ۲۹

ترجمه: محمد فرستاده خدا است، و کسانی که با او هستند در برابر کافران تند و سرسخت، و نسبت به یکدیگر مهربان و دلسوز اند.

قرآن کریم می فرماید: ﴿يَتَّخِذُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَرْدِ مَنْكُمْ عَنْ دِينِهِمْ سَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ يَوْمَهُمْ لَا يُفْزَعُونَ﴾ ... المائدة: ۵۴

ترجمه: ای مؤمنان! هرکس از شما از آیین خود بازگردد (و از ایمان به کفرگراید، کوچکترین زبانی به خدا نمی رساند و درآینده) خداوند جمعیتی را (به جای ایشان بر روی زمین) خواهد آورد که خداوند دوستشان می دارد و آنان هم خدا را دوست می دارند. نسبت به مؤمنان نرم و فروتن بوده و در برابر کافران سخت و نیرومند اند. در راه خدا جهاد می کنند و به تلاش می ایستند و از سرزنش هیچ سرزنش کننده ای (در اطاعت از فرمان یزدان) هراسی به خود راه نمی دهند.

عن عِيَاضِ بْنِ حِمَارٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَبْغِيَ أَحَدٌ إِلَى أَحَدٍ وَلَا يَفْخِرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ [۲]

ترجمه: از عیاض بن حمار روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمودند: خداوند به من وحی فرمود که نسبت به همدیگر متواضع باشید، تا یکی بر دیگری ستم روا ندارد و کسی بر دیگری تفاخر نکند.

[عن أبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ] «٣»

ترجمه: از ابو هریره رضی الله عنه روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: هرگز صدقه، از مال کم نمی کند، و یقیناً خداوند در برابر گذشت بنده اش، عزت او را زیاد می کند، و هر بنده ای که برای خدا تواضع کند، خداوند عزوجل (مقام) او را بلند می گرداند.

از جمله صفات حسنه که موجب می شود تا همسایگان با احساسات نیک و عالی با نیت پاک و سلیقه های زیبا و روش های ارزنده موقعیت خود ها را درک و رعایت نمایند روحیه تواضع است و برخلاف کسانی که تکبر منش باشند همسایه و جامعه را دست کم و نادیده می گیرند و بی تفاوت و اهمال گر می باشند زیرا تکبر مانع عمده بر سر راه مهربانی ها و عواطف می باشد.

در حدیث شریف وارد است: [عن عبد الله قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم، لا يدخل النار احد في قلبه مثقال حبة من خردل من ايمان ولا يدخل الجنة احد في قلبه مثقال حبة من خردل من كبرياء] «٤»

ترجمه: از عبدالله رضی الله عنه روایت است که رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: آن کس در جهنم برای همیشه نمی رود که در دل او به قدر دانه اسپند ایمان باشد و در جنت کسی نمی تواند برود که در دل به قدر دانه اسپند کبر داشته باشد.

بهبود شدن از سلسله همسایه داری
[عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما قال:

قال رسول الله صلی الله علیه و آله خيرا لاصحاب عند الله خیرهم لصاحبه و خیر الجیران عند الله تعالی خیرهم لجاره] «٥»

ترجمه: از عبد الله بن عمر رضی الله عنه روایت شده است که پیامبر

دین مبارک اسلام همانگونه که ابعاد و زوایای زندگی بشر را تنظیم و تکمیل نموده، حقوق همسایه را نیز بطرز بسیار دقیق و ظریفی ملحوظ داشته است، هرگاه افراد یک جامعه به مفهوم واقعی کلمه، حق همسایه گی خود ها را به اسلوب معقول درک نموده و داعیه فراخوان اسلام را در باب التزام به این مسئولیت اجابت و رعایت نمایند، در آن صورت به قلمرو صفا، صمیمیت و اطمینان پا گذاشته و شاهد یک جامعه مصئون و دلپذیر خواهند بود.

خانه اش نزدیک یا دور باشد همه را شامل می شود ولی بعضی بالای بعضی مراتب و تفاوت دارند. «٨»

[عن ابی ذر قال ان خلیلی صلی الله علیه و آله اوصانی اذا طبخت مرقا فاکترمائه ثم انظر اهل بیت من جیرانک فاصبهم منها بمعروف] «٩»

ترجمه: از ابوذر رضی الله عنه آمده است که گفت: دوستم پیامبر صلی الله علیه و آله من را وصیت فرمود: که هرگاه آبگوشتی یعنی شوربا پختی آبش را زیاد کن پس به خانواده های از همسایه هایت توجه کن و به طور نیک و پسندیده از آن غذا به آنان بده.

قباحت آزار همسایه
[عن ابی هريرة رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه و آله قال والله لا يؤمن، والله لا يؤمن، والله لا يؤمن قيل ومن يا رسول الله قال الذي لا يأمن جاره بوائقه] «١٠»

ترجمه: از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: به خدا سوگند ایمان ندارد، به خدا سوگند ایمان ندارد، سوال شد ای رسول خدا چه کسی ایمان ندارد فرمود: کسی که همسایه اش از خطر شرارت و فتنه او ایمن نباشد.

[عن ابی هريرة ان رسول الله صلی الله علیه و آله قال لا يدخل الجنة من لا يأمن جاره بوائقه] «١١»

از ابی هریره رضی الله عنه روایت است که رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: هرکس که همسایه اش از شر او ایمن نباشد داخل بهشت نمی شود.

اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: بهترین دوستان نزد خدا کسی است که برای دوستش بهتر باشد و بهترین همسایه ها نزد خدا کسی است که برای همسایه خود بهتر باشد.

حسن روش با همسایه نشانه ایمان است
[من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليحسن الى جاره ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم ضيفه ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا أو ليسكت] «٦»

ترجمه: هرکس به خدا و روز قیامت ایمان دارد به همسایه اش نیکی کند، هرکس به خدا و روز قیامت ایمان دارد مهمانش را اکرام کند، هرکس به خدا و روز قیامت ایمان دارد سخن نیک بگوید یا ساکت باشد.

توصیه و تأکید بلیغ راجع به همسایه
[عن عائشة رضي الله عنها قال مازال جبريل يوصيني بالجرحتي ظننت انه سيورثه] «٧»
ترجمه: از عائشه رضی الله عنه روایت شده است که پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمودند: جبریل پیوسته در مورد همسایه به من توصیه می فرمود تا اندازه ای که گمان بردم که او به زودی همسایه را وارث همسایه اعلان خواهد کرد.

مطابق مفهوم نوشته روضة المتقين شرح ریاض الصالحین کلمه جار، مسلمان، کافر، عابد، فاسق، دوست، دشمن، غریب، همشهری، منفعت رسان، ضرر رسان، اقارب، بیگانه، آنکه

صاحب روضة المتقين نگاشته است که از عبارت والله لا يؤمن ... نداشتن ایمان کامل مراد است یعنی نفی ایمان در کلیت مقصود نیست مفهوم اینکه آزار دادن همسایه عدم ایمان کامل را نشان می دهد ولی ایمان به کلی از نزد شخص، منتفی و معدوم نمی شود و در عدم دخول آن در جنت، متذکر شده که اگر ایداً همسایه را با علم به تحریم آن حلال بداند پس کافر بوده مسلماً در جنت داخل نمی شود اما اگر آن را حلال نداند همراه فائزین در نخست داخل نشده و ادخال آن در جنت الی مجازات یا عفو به تأخیر انداخته می شود. «۱۲»

[عن ابی هريرة رضى الله عنه قال رسول الله ﷺ قال من كان يؤمن بالله وباليوم الآخر فلا يؤذ جاره ومن كان يؤمن بالله وباليوم الآخر فليكرم ضيفه ومن كان يؤمن بالله وباليوم الآخر فليقل خيراً او ليصمت] «۱۳»

ترجمه: از ابوهريرة رحمه الله روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمودند: هرکس به خدا و روز قیامت ایمان دارد همسایه اش را اذیت نکند، هرکس به خدا و روز قیامت ایمان دارد مهمانش را احترام نماید، هرکس به خدا و روز قیامت ایمان دارد یا سخن نیک بگوید یا ساکت باشد.

اولویت همسایه قریب

[عن عائشة رضى الله عنها قالت قلت يا رسول الله ان لي جارين فالي ايهما اهدى قال الي اقربهما منك باباً] «۱۴»

ترجمه: از حضرت عائشة رضي الله عنها روایت شده است که گفت از پیامبر ﷺ سوال کردم ای رسول خدا من دو همسایه دارم به کدام شان (غذا یا مانند آن) هدیه کنم. فرمودند: به آن که دروازه خانه اش به تو نزدیک تر است.

قرآن عظیم الشان و احادیث مبارکه راجع به حسن روش با همسایه و اجتناب از اذیت همسایه به طور عمیق

و بلیغ ما را راهنمایی فرموده و مبتنی بر آن به هرسطحی که در یک جامعه اخلاق و خصائل اسلامی پرتو افکن و محور اجراءات باشد به همان درجه همسایه ها از حسن نظر و مزایای عملی و استعداد های سازنده یکدیگر مستفید شده و از اضرار خود ها مصئونیت می یابند و این سلیقه بزود ترین فرصت سراسر خطه را زیر پوشش می گیرد زیرا با ساده ترین تحقیق معلوم می شود که همه نفوس یک شهر، همسایه یکدیگر می باشند و به طور متحدالمال از این مزیت بر خوردار می شوند و آنگاه محیط زیست از هر دیدگاه مقبول و افراد آن مونس و غمخوار و اعضای وجود هم شده و درخواب و اذهان بالندگی و اطمینان رسوخ می نماید و چنین جامعه می تواند به سوی ارتقاء و شگوفائی راه گشاید و افتخار و عافیت و رفاه را در پی انسجام و هم آهنگی و وحدت طاقتهای خود به دست آورده و خیر عقبی را نیز از طریق ثواب و پاداش این عمل تحصیل نماید.

در جهان ماشینی روز، علی الرغم ترقی تخنیک و دستیابی به تکنالوژی معاصر و فن آوریهای روز، بعضی ها درکشش های سرابگون و جذبات مادی گیرمانده و در بعد اخلاق به شکل نگران کننده ای به عقب رفته اند و به این سبب در بسا نقاط جهان، همسایگان، کوچک ترین خبری هم از یکدیگر ندارند و گاه می شود دو همسایه حتی پس از گذشت سالها نام همدیگر را ندانند چه رسد به حسن تعاون و همکاری و اشتراک در غم و شادی ها و تهادی و دوستی.

در اخیر این را به صراحت باید ابراز داشت اگر مردم مطابق به هدایت قرآن و سنت عمل نموده و مسایل و تعامل

خویش را مطابق آن عیار سازند تمام تنازعات و برخوردهای ناجایز در میان شان از بین خواهد رفت.

در اخیر به نیت حسن ختام باید عرض داشت که بشریت دیروز و امروز و فردا برای شناخت انسان و انسانیت و زندگی انسانی و حفظ هویت و حیات و شرف و عزت خویش جز مسیر اسلام راه دیگری نداشته و نخواهند داشت.

مآخذ:

- ۱- تفسیر معارف القرآن جلد ۲ صفحه ۵۷
- ۲- رواه ابوداؤد، حدیث شماره - ۴۸۹۵ کتاب الادب، باب فی التواضع
- ۳- صحیح المسلم، حدیث شماره - ۲۵۸۸ کتاب البر والصلة والآداب، باب: استحباب العفو والتواضع
- ۴- صحیح المسلم حدیث شماره ۹۱ کتاب الایمان باب: تحریم الکبر و بیانه
- ۵- رواه الترمذی حدیث شماره ۱۹۴۴ کتاب البر والصلة باب: ماجاء فی حق الجوار
- ۶- صحیح المسلم حدیث شماره ۴۸ کتاب الایمان باب: الحث علی اکرام الجار والضيف ولزوم الصمت الا عن الخیر وكون ذلك كله من الایمان.
- ۷- متفق علیه، صحیح البخاری حدیث شماره ۶۰۱۴ کتاب الادب باب: الوصاة بالجار و صحیح المسلم حدیث شماره ۲۶۲۵ کتاب البر والصلة و الآداب باب: الوصية بالجار والاحسان الیه
- ۸- روضة المتقين طبع الاولى ۱۴۲۵ هـ ق
- ۹- صحیح المسلم حدیث شماره ۲۶۲۵ کتاب البر والصلة و الآداب باب: الوصية بالجار والاحسان الیه
- ۱۰- صحیح البخاری حدیث شماره ۶۰۱۶ کتاب الادب باب: اثم من لا یأمن جواره بوائقه
- ۱۱- صحیح المسلم حدیث شماره ۴۶ کتاب الایمان باب: تحریم ایداء الجار
- ۱۲- روضة المتقين طبع الاولى ۱۴۲۵ هـ ق
- ۱۳- متفق علیه، صحیح البخاری، حدیث شماره ۶۰۱۸ کتاب الادب باب: من كان يؤمن بالله و اليوم الآخر فلا يؤذ جاره، و صحیح المسلم حدیث شماره ۴۷ کتاب الایمان باب: الحث علی اکرام الجار والضيف ولزوم الصمت الا عن الخیر وكون ذلك كله من الایمان.
- ۱۴- صحیح البخاری حدیث شماره ۲۵۹۵ کتاب الهبة باب : بمن یبدأ بالهدیه.

حقیقت و اهداف اسلام

قسمت سوم و آخر:

نصیر احمد هدایت

عالم واقعی که از فطرت پاک برخوردار است، متوجه می شود که بر او واجب است، که تمام پیامبران و گفته هایشان و خصوصیات را که برای خود قایل شده اند، و آن مقام روحی و ملکوتی را که ادعا دارند تصدیق کند چون ادعا های آنها همراه با دلایل و براهین قاطع و محسوس است، و جایی برای انکار باقی نمانده است. عالم واقعی به پیامبران ایمان می آورد، بین آنان تفاوت و جدایی نمی بیند، نسبت به هیچ یک از آنان کینه ای ندارد، و برای بعضی در برابر بعضی دیگر تعصب نشان نمی دهد. در نظر او چیزی نیست که تعصب بی مورد را توجیه نماید، چون امکان ندارد کسی با دید انصاف و به دور از اغراض گمراه کننده به تاریخ نگاه کند و به همه پیامبران ایمان بیاورد ولی به یک یا دو نفر آنان کفر ورزد، در حالی که همه آنان مانند یک فرد در یک مسیر به سوی یک هدف حرکت کرده اند، و یک قانون واصل را تبلیغ نموده اند. آری این تعصب واقعاً عجیب و بی مورد است ولی بی مورد تر از آن، هوا و هوس شیطنانی کسانی است که آنان را وادار می نمایند تا به خاتم و پیشوای آنان حضرت محمد ﷺ ایمان نداشته باشند، با وجود اینکه آن حضرت از نظر زمان از سایر پیامبران به ما نزدیک تر است، و گفتار و رفتار و اوضاع و احوال و اخلاق او در

سینه اشخاص و در متن کتابها محفوظ است و از روز بعثت او تا به امروز سینه به سینه نقل شده و به ما رسیده است. او که رسالتش به سختگیر ترین روش و اسلوب فلسفه انتقادی اجازه می دهد آن را مورد بحث و بررسی قرار دهد. تا حقانیت آن را تایید نماید. البته اوایل کار و تبلیغات محمد ﷺ نیز مانند اوایل کار سایر پیامبران با مشکلات و دشواریهای فراوانی همراه بوده است اما سرانجام تحت حمایت خداوندی نیرو گرفت و اشعه نور تا بناکش شرق و غرب را منور و روشن ساخت و چنان تحول و دگرگونی عظیمی در جهان به وجود آورد که تاریخ تا به حال نتوانسته است نظیر آن را برای کس دیگری ثبت نماید. آیا برای یک انسان با شعور سزاوار است که همه پیامبران را تصدیق کند ولی آخرین و نزدیکترین آنان به زمان ما را باور نداشته باشد؟ آن هم پیغمبری که در نهایت درجه کمالات اخلاقی و صفات انسانی قرار دارد، و آثار خیر و کارهای مهم و پسندیده او بر کسی پوشیده نیست؟ آیا تکذیب محمد ﷺ نظام پر حکمت کون و سنت تغییر ناپذیر الهی که بر زندگی فردی و اجتماعی بشری حکم فرماست متهم به خیانت نمی شود که چرا باطل را تایید کرده است؟ آیا چنین اتهامی باعث شرمندگی نیست؟ مگر کسی تا به حال دیده که خداوند باطلان و فاسدان را رسوا نکند و تایید نماید تا در میان مردم برای همیشه

سر بلند باشند؟ آیا کسی دیده که خداوند مدعیان دورغین رسالت الهی را کمک کرده باشد، و فتح و پیروزی دایمی به آنان ببخشد؟ و آیا کسی دیده که دین مدعیان دورغین بر همه دینها پیروز شود، و تا امروز هم مورد احترام و پیروی باشد؟

الله اکبر! به خدا پناه می بریم که انسانی در حقانیت رسالت حضرت محمد ﷺ تردیدی داشته باشد و در آن شک کند؛ بعد از این پیامبر، به چه پیامبر دیگری می توان ایمان داشت؟ همان پیامبران که حوادث و واقعیت زمان، او را تایید نموده و خداوند دلایل و برهانهای قاطعی بر صداقت و حقانیت او اقامه کرده است که برای کسی قابل انکار نیست و انسان بصیر و آگاه نمی تواند، آن را منکر شود. پس با چه مدارکی چنین افرادی می توانند این حقیقت روشن را انکار نمایند و با چه جسارت و جرأتی قادر به تکذیب این پیامبر عظیم الشان می باشند؟ هر چند امروز هم در شرق و غرب افرادی هستند، که به عقایدی که از آباء و اجداد خود به ارث برده اند محکم چسبیده اند، و در مورد وظیفه انسان و معنی انسانیت به کلی از قضاوتها و افکار متداول و پیش ساخته خود پیروی می کنند، اما این حقیقت برای عالم و دانشمند امروزی روشن است، و علم حکم می کند که دوران تعصب کور کورانه طولی نخواهد کشید و پایانش

نزدیک است. علم، انسان را به نقطه ای رسانیده که احساس نماید تمام جامعه انسانی یک خانواده را تشکیل می دهند و دارای اصل و ریشه واحدی هستند و هر چند افراد این جامعه، فراوان و در نقاط مختلف و دور از هم به سر می برند، اما تمام آنها از یک فطرت و یک قانون طبیعی پیروی می کنند. مسلماً در آینده نزدیک در بین همه ملت‌هایی که در گذشته و در طی قرن‌های متمادی از هم جدا بوده و هیچ ارتباطی که آنها را با هم نزدیک کند نداشته اند و لذا تصور می کردند مستقل هستند و نیاز به دیگری ندارند و هر کدام پیرو دین خاصی بودند، ارتباط برادری و برابری ایجاد می گردد و به واسطه شرایط اقتصادی، سیاسی و علمی، دیگر نمی توانند جدا از هم، زندگی کنند. امروزه نشانه‌هایی از این اتحاد و همبستگی به چشم می خورد؛ وسایل برقی و بخاری و مخابراتی و ارتباط جمعی در یک لحظه تمام جهان را از اوضاع و احوال موجود، با خبر می سازند در حالی که پدران ما قادر نبودند در مدت چند سال از یک حادثه در نقطه ای دور خبر دار شوند. تا پنجمین سال پیش از وجود آمریکا بر نقشه جهان خبری نبود ولی امروزه ما، کاملاً با آن در ارتباط و از اوضاع روزانه آن با خبر هستیم.

این ارتباط و همبستگی بین ملت‌ها به تدریج تکامل می یابد و به جایی خواهد رسید که اختلافات قومی و ملی و جغرافیایی که باعث جدایی عالم بشریت از هم می شده و مسبب دشمنیها و عداوت‌های موجود بین افراد انسان می باشد، از بین برود و همه نسبت به هم احساس محبت و همبستگی داشته باشند. این ارتباط و همبستگی، اقتضا می نماید، که همه مردم دارای دین و عقیده ای باشند که مورد قبول و پسند همه باشد؛ دینی که سوداگران نتوانند در

اصل آن اختلاف به وجود آورند؛ این امری است حتمی که هیچ چیز نمی تواند مانع آن شود. ارتباط و نزدیکی ملت‌ها با هم طور طبیعی این احساس را به وجود خواهد آورد؛ طوری که حتی اگر فرضاً در دنیا دینی وجود نداشته باشد که جامعه انسانی را به هم نزدیک و متحد سازد، انسان خود آن را به وجود خواهد آورد؛ خوشبختانه اکنون این دین ایده آل و کامل که ضامن سعادت جامعه بشری است و تا ابد خواهد بود، موجود است و تاریخ شاهد برحقانیت آن است.

یقین داریم که شرایط اقتصادی و سیاسی و علمی، عاملی است بسیار مؤثر برای نزدیکی و ارتباط ملت‌ها با هم و کسی نمی تواند این حقیقت را انکار کند. ما به چشم خود می بینیم که تجارت که یکی از عوامل اقتصادی است، به صورت بزرگترین وسیله برای شناسایی و آشنایی و نزدیکی ملت‌ها اعم از شرقی و غربی و متمدن و غیر متمدن درآمده است. چه کسی می تواند انکار کند، که اوضاع سیاسی عصر جدید ملت‌ها را بسیار به هم نزدیک و مرتبط ساخته است و خواه ناخواه علاقه و همبستگی بین آنان حاصل کرده است؟ نباید فراموش کرد که علم، رسالت خود را در کمک به رسیدن به این هدف نهایی و بسیار مهم ایفا نموده است، و با شناختی که از حقایق تاریخ و قانون تکامل و فلسفه به دست آورده است توانسته پرده‌های جهل و تعصبی را پاره نماید که توسط رهبران دینی و اشخاصی حاصل شده که قرن‌های متمادی افکار پیروان خود را تسخیر کرده، و حقایق را به نحوی جلوه داده و مسایل را به گونه ای برای آنها تفسیر و ترسیم کرده اند، که موجب پیدایش کینه و عداوت و تفرقه بین انسانها شده است. علم توانسته افکار مردم این عصر را روشن و حقیقت را بر تعصب، پیروز و مسلط گرداند. آری علم که آمد، به خوبی معنی این آیه شریفه برای عموم مردم روشن شد:

﴿يَكَايَا أَتَىٰ النَّاسَ إِنَّا خَلَقْنَاهُ مِن دُكْرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاهُ

شُعْبًا ۚ وَقَالُوا لِنَعَارِفَهَا إِنَّا أَكْرَمُكُمْ عِندَ اللَّهِ
الْحَجَرَات: ۱۳

(ای مردم! ما شما را به وجود آورده ایم از یک مردم و یک زن و شما را به گروه‌ها و طوایف (مختلف) تقسیم نموده ایم تا نسبت به هم شناخت و الفت داشته باشید؛ محترم ترین و بزرگوار ترین شما نزد خداوند پرهیزکار ترین و نیکو کار ترین شما است).

مردم در انتظار روزی هستند که علم بتواند سدها و دیوارهایی را که به دست ناپاک متعصبان و کاهنان و روسای که دین را قبضه کرده اند، به وجود آمده و ملت‌ها را از هم جدا ساخته است، در هم شکند و محبت و دوستی بین آنان ایجاد نماید تا دل‌ها از کینه خالی شوند؛ آن وقت است که همه به خوبی معنی اسلام را خواهند فهمید و پی می برند معنی خاتم پیامبران یعنی چه، و آن وقت اسرار این دین الهی تا جایی که خداوند اجازه دهد آشکار خواهد شد، که بعید نیست لاحقین با سابقین خود در این دین با هم مساوی و برابر باشند.

به حقیقت تمام ملت‌ها در اثر عوامل اقتصادی و سیاسی و علمی در مسیر حرکت به سوی اتحاد و یگانگی قرار گرفته اند؛ همان حرکتی، که هیچ قدرتی نمی تواند جلو آن را بگیرد، و چنین اوضاع و احوالی به طور طبیعی موجب پیدایش احساس به ضرورت یک عقیده واحدی برای همه خواهد شد که هم اکنون نیز نشانه‌هایی از آن احساس و مشاهده می شود. مسلماً چنانچه

چنین دین کامل و عامی موجود نمی بود، احساس و شعور همگانی ایجاد نمی شد؛ و به وجود می آورد، ولی خوشبختانه این دین موجود است و آن، اسلام است. اما دلیل ما بر این مدعا چیست؟ برای اثبات این امر که اسلام برای اتحاد و همبستگی تمام ادیان و نجات آنها از تعصبات و گمراهی و خرافات آمده است، خود را ملزم به در پیش گرفتن شیوه جدل

نمی بینیم و از روش فلسفه استفاده می کنیم، چون عقیده داریم، تنها بیان وظیفه حضرت محمد ﷺ به نحوی که خود آن را مشخص کرده و مردم را به آن دعوت نموده است، بهترین شیوه ای است که ما را از تلاش برای در پیش گرفتن شیوه جدل بی نیاز می نماید؛ و به ما نشان می دهد، که دین اسلام همان دینی است که مردم به طور طبیعی به سوی آن در حرکت اند و بالاجبار تمام جهانیان آن را به عنوان دین خود خواهند پذیرفت، همانگونه که خداوند می فرماید:

﴿سَرَّيْهُمْ ءَايَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَقِّ يَكِينٍ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾
فصلت: ۵۳

(ما دلائل و نشانه های خود را که در آسمانها و دورن و نفس انسانها قرار داده ایم به آنها نشان می دهیم، تا حقانیت دین اسلام و قرآن برایشان معلوم و روشن شود، آیا برای عظمت پروردگار کافی نیست که بر تمام اشیاء آگاه و مسلط است؟).

حضرت محمد ﷺ آمد و انسان و جن را به دینی دعوت نمود که دین خدا است و محکم و استوار، دارای اصول و قوانین بزرگ، دین توحید الله و منزله ساختن خالق از هر نقص و شبیه و نظیری است؛ و انسانها را ملزم نمود که این عقیده را در حدی نگه دارند آن را تعیین نموده است و از محدوده فکر انسانی خارج نشوند. لذا هر گونه شک و وهم و خیالی که برای تعیین و محدود کردن صفات

الله به قلب انسان خطور کند و بخواهد، با قدرت و عقل ناقص خود در باره او قضاوت کند، باطل و مردود است و به هیچ وجه با دین بر حق اسلام رابطه ای ندارد، و امری است و ناحق و خلافت فطرت؛ و اگر هم حقی در آن می بود در نقطه ای با هم به توافق می رسیدند و این موضوع باعث اختلاف و

دشمنی بین آنان نمی شد. آیا افتراق و چند دستگی مردم در این مسئله به صدها مذهب، نشانه اینست، که گفته هایشان بدون دلیل و اذن خدا بوده و از تصورات و توهمات خیالی نشأت گرفته است؟ آیا وجود اختلاف و جدایی انسانها از هم، بهترین دلیل بر این نیست که عاملی که باعث قضاوت و تحدید صفات خداوند شده، همان سرکشی عقل و علاقه شدید آن در به تصویر کشیدن پروردگار و به حالت در آوردن او در ذهن است؟ این مسئله به هیچ وجه جزو دین همگانی اسلام نیست. چطور توان آن را جزو دین به حساب آورد، در حالی که هیچ عاملی تا به حال به این اندازه موجب اختلاف و جدایی مردم از هم در عقیده نبوده است.

اگر انسان در عقیده به پروردگار عالم در حدی که شایسته قدرت بشری است، توقف می کرد، که همان اعتقاد به وجود آفریدگار بزرگ و توانا و حکیم و دانا است، هرگز خود را ملزم نمی نمود که وارد بحث و جدالهای دیگری شود، و آن گاه اختلاف و جدایی بین مردم اعم از سیاه و سفید، دیده نمی شد، بلکه می دیدیم که عالمترین افراد با جاهل ترین آنها در این مسئله متفق می باشد. پیامبر ﷺ آمد و مردم را به این عقیده ساده فطری دعوت نمود، و از عقلها و شعورها خواست تا پرده های وهم و خیال را که به وسیله رهبران ادیان ایجاد شده بود به دور اندازند، اولین رکن این عقیده ساده و فطری، توحید دین برای نسل بشر است؛ چون هرگاه عقلها توانستند عقاید وهمی را که به وسیله روسای دینی به وجود آمده بود، و گمان می بردند که وحی الهی است، به دور بیندازند، مردم به عقیده اولیه و فطری که در نهاد آنها به ودیعت گذاشته شده است، روی می آورند، چرا که این دین فطری در تمام افراد انسان به طور یکسان وجود دارد، وقتی همه به آن رسیدند، همه عقاید اصلاح می شوند و از افراط و تفریط به حالت اعتدال برمی گردانند. مثل اینکه توحید دژی محکم است برای روح، محل امنی است برای عواطف و مرکز اطمینانی

است برای عقل؛ وقتی انسان به توحید رسید، تمام نیروها و استعدادهای او در جهت امن الهی و سلامتی و آرامش روحی به فعالیت در می آیند. اعراب دوران جاهلیت را که در اوج ذلت و بدبختی قرار داشتند، با اعرابی که بعد از گذشت مدت کوتاهی از ایمانشان به اسلام به کمال عزت و سعادت رسیدند، مقایسه کنید! به خوبی معلوم می شود که تنها عامل این دگرگونی، پیروی از دستورات قرآن و تعلیمات حضرت محمد ﷺ و توحید خالص و منزله ساختن ذات الله از هر وهم و گمانی بوده است. جای تعجب نیست که اگر این انتقال ناگهانی و بسیار آشکار، انتقال از بدبختی کامل به سعادت و خوشبختی کامل را مشاهده کنیم، چون قبلاً دیدیم که عقیده توحیدی و تنزیهی دارای قدرت فوق العاده ای در به وجود آوردن حوادث است. پس وقت آن رسیده که تلاش و کوشش خود را صرف جستجو برای به دست آوردن این سر بزرگ و نوشداروی شفا بخش بکنیم.

خداوند میفرماید: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾
النکبوت: ۶۹
(کسانی که در راه ما تلاش می کنند هدایت شان میدهیم به راههای خودمان، همانا خداوند با نیکوکاران است).

به حقیقت عقیده توحیدی خالص و تنزیه ذات الله او وهمیات، شخصیت و وقار خاصی به روح می بخشد، طوری که هیچ عامل دیگری قادر نیست آن را در انسان ایجاد نماید؛ چون عقیده توحیدی به تناسب شدت و ضعفی که در انسانها وجود دارد، بر تمام نیروها و قوا و حالتها نفسی تاثیر می گذارد، و آنها را در جهت و خدمت خود به کار می گیرد، و به راه راست و حد اعتدال هدایت می نماید؛ همانگونه که فیلسوفان بزرگی را که در سرگشتگی قرار داشتند به راه اعتدال و نجات هدایت نمود، و بدبختان زیادی را از بدبختی نجات داد. اجازه دهید! بحث مختصری در مورد تاثیر عقیده بر نفس

بیان کنیم و اسرار عجیب آن را روشن سازیم: اعتقاد به وجود آفریدگار جهان اولین عقیده فطری است که در نفس انسان به وجود می آید، خواه بگوییم این اعتقاد یکی از لوازم معنای انسان است، و انسانی بدون آن موجود نیست، خواه بگوییم صفت ذاتی انسان است و هر جا انسانی باشد این اعتقاد همراه اوست، و خواه بگوییم این عقیده فطری، احساس و شعوری روحانی است که روح انسان در عالم معنی با آن آشنا شده و آن را کسب نموده است، فرق نمی کند، باید یقین داشته باشیم که بهترین یار مهربان انسان در وقت بلا و مصیبت و آرام بخش ترین عامل به وقت گرفتاری است، که انسان به آن متوسل می شود. اعتقاد به وجود خدا؛ مشکلات زندگی و ناملایمات آن را آسان می سازد، و مرگ را ساده و وسیله رسیدن به سعادت و شادی معرفی می کند. انسان معتقد، یقین دارد بعد از مرگ در عالمی بالاتر از این عالم به پرواز در می آید، که دستهای پر از محبتی در انتظارش می باشند تا از او حفاظت کنند و اجازه ندهند عوامل نامساعد او را به نابودی بکشانند. دقت فرمایید! این عقیده در این نقطه بسیار حساس تا چه اندازه تاثیر دارد و اوضاع را چگونه به طور کلی دگرگون می سازد! ملاحظه نمایید چطور تمام عواطف و احساسات و انگیزه های انسانی را در مسیر خود قرار می دهد و مانند یک مخزن برق به همه سیمها و گروهپا نیرو و روشنی می بخشد.

از تاثیرات عقیده توحیدی و فطری بر روح بگذریم و ببینیم این مسئله تا چه اندازه بر اعضاء بدن و جسم انسان تسلط دارد. شکی نیست که قدرت حواس پنجگانه: (شامه، لامسه، ذائقه، سامعه و باصره) در خدمت این باور قرار دارند؛ هر منظره زیبای طبیعی و هر نوع بدایعی که در عالم حس موجود است و حواس را تحت تاثیر قرار می دهد کاملاً عامل تحریک این عقیده و باعث آگاهی

بیشتر به وجود آن است. وقتی به دقت این مسئله را بررسی کنیم یقین حاصل می کنیم که هر گونه تغییر در عقیده توحیدی هر اندازه که جزئی باشد، به همان نسبت موجب تغییر در قوا و حواس ظاهر و باطن خواهد شد. هرگاه تغییر عقیده توحیدی در جهت ارتقا از ضعف به شدت باشد، تمام نیروهای نفسانی قوی و نیرومند می شوند، و اگر خدای ناخواسته در جهت ضعف باشد، قوای نفسانی نیز به همان نسبت، ضعیف می شوند؛ البته منظور از کلمه ضعف و قدرت معنای ظاهری آنها نیست بلکه مقصود ضعف یا قدرت باطنی و معنوی است، که هر کس در درون خود آن را احساس می کند. با توجه به مراتب گذشته می بینیم که اعتقاد به آفریدگار جهان ﷻ به طور کامل، حاکم و مسلط بر سایر احساسات، عواطف و انگیزه ها می باشد، تا جایی که تمام این نیروها تحت فرمان و به تناسب آن فعالیت می کنند و هر گونه تغییر و دگرگونی در این اعتقاد موجب دگرگونی سایر قوای نفسانی به اشکال متعدد خواهد شد.

قبل از اینکه به بررسی شخصیتی که عقیده توحیدی و تنزیهی به نفس انسان و سایر قوای آن می بخشد بپردازیم، بهتر است در اینجا نمونه ای از آثاری را که اعتقاد به وجود آفریدگار را بر روی عواطف انسان به وجود می آورد، بیان کنیم تا به صورت محسوس، تاثیر آن را بر روی تمام قوای نفس مشاهده نماییم. گفتیم که عقل و روح انسان باور دارند که این کائنات پر عظمت و سرشار از اسرار و راز و شگفتی حتماً پروردگار و خالق دارد؛ در درون انسان نیز انگیزه و نیرویی قوی، عقل را وادار می نماید تا وجود پروردگار را درک و به آن اعتراف کند و از فکر کمک می گیرد تا به یقین به این هدف مقدس دسترسی پیدا کند؛ فکر نیز در میدان وسیع تصورات به حرکت در می آید و از نیروی خیال یاری می جوید؛ خیال، سرتسلیم و اطاعت فرود می آورد و در نتیجه تمام نیروها در درون انسان بسیج می شوند و انقلاب

عظیم در قلب انسان برپا می نمایند و تمام قوای درون را بیدار می سازند. چون این موضوع به یکایک آنها بستگی و ارتباط مستقیم دارد، با بیداری قوای معنوی و روحی، حواس ظاهری نیز آگاه می شوند، مثلاً چشم تا جایی که قدرت دارد می نگرد و وقتی خسته شد و نتوانست ما فوق قدرت خود را درک کند، مسایل فوق قدرتش را به نیروی تصور و فکر واگذار می کند؛ وقتی این دو نیرو نیز عاجز ماندند، از خیال می خواهند تا به جایی برسد که آنها نتوانسته اند به آنجا برسند؛ به همین ترتیب اوضاع درون و انفعالات آن ادامه می یابد تا اینکه انسان به تصور خالق خود را کاملترین حالتی که در کش برای او ممکن است، می رسد و همه صفاتی را که به نظر او کاملترین صفتها است به پروردگار خود نسبت می دهد. وقتی میزان شعور و رشد عقلی انسان بالا رفت، مجدداً صفات پروردگار را مورد بررسی قرار می دهد و چنانچه در توصیف او اشتباهی کرده باشد اقرار به اشتباه گذشته خود می نماید و آن را اصلاح می کند. این تغییر و تحول در توصیف ذات الله بر مبنای تکامل عقلی ادامه داشته و چیزی است که فلسفه تاریخ در تمام حالتهاى مختلف نوع انسان نشان داده است. البته این موضوع بحث ما نیست بلکه ما می خواهیم به صورت خلاصه حالتهاى

انفعالی و متاثر شدن نیروهای

روحي و جسمانی انسان را از عقیده توحیدی و تنزیهی او پیر روشن نماییم، تا از این طریق به کنه و حقیقت ادب و شخصیتی که در پرتو این عقیده برای شخص به وجود می آید، آشنا شویم.

مؤلف: فرید وجدی

مترجم: ابوبکر حسن زاده

برگزیده از کتاب: نقش قرآن در

هدایت انسان

کرونا ویروس

(طاعون- وباء) خپنه د اسلام له نظره

مولوی نصیرالدین (کوکب)

شام کی وباء خپره ده د شام هیواد ته د ننوتلو څخه انکاري شو، ابو عبیده بن الجراح ورته وویل آیا د الله تعالی د تقدیر څخه تېښته کوی؟ عمر فاروق رضی الله عنه ورته وفرمایل:

هو د الله د تقدیر څخه د الله تعالی بل تقدیر ته تېښتو. (البدايه والنهايه)

همدا د تلی د دواړو طرفینو په برابرست یوه پوهه ده. یعنی د تلی په بنی اړخ کی باید په الله تعالی د ایمان عقیده وي، او د تلی په چپ اړخ کې د مشروع وسایلو کارول وي، ځکه الله تعالی د همدی وسایلو د کارولو امر کړی دی

دریم: د طاعون ناروغي معلومه ده چې د وبا څخه عمومیت لري، د لغت علما داسی وایې چې: وبا تعاون ته ویل کیږي او دا هر هغه عام مرض دی چې د یوی سیمی خلکو باندې راځي.

څلورم: شک نشته چې دا وباء گانی عذاب دی بلکی الله تعالی ورته (رجز) ویلی او دا کلمه په قران کریم کی لس واری په عامو او سختو دنیاوی او اخروی عذابونو په معنی راغلی ده.

خود الله تعالی د سننو څخه یوه دا ده چې کله کله د الله تعالی عذاب نازل شی نو یوازی ظالمانو ته نه بلکی نورو ته هم رسیږي الله تعالی فرمایي: ﴿وَأَتَقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَكِيدُ الْعَقَابِ﴾ (الأفال: ۲۵)

ژباړه: وه ویرېږي د هغې عذاب څخه چې خامخا رسیږي لتاسې هر هغه چاته چې ظالم وي په ځانگړې توگه او پوه شئ چې

من كان قبلکم فجعله رحمة للمؤمنین ما من عبد یكون فی بلد یكون فیہ الطاعون فیمکث فیہ ولا یخرج صابراً محتسباً یعلم أنه لا یصیبه إلا ما کتب الله له إلا کان له مثل أجر شهید.

(البخاري ج اول ص ۸۲).

ژباړه: عایشه رضی الله عنها د نبی کریم صلی الله علیه و آله څخه د طاعون) . وبا . په هکله پوښتنه وکړه نبی کریم صلی الله علیه و آله ورته وویل: بیشکه چې دا د الله تعالی عذاب دې او په هغه چا چې یې اراده وي رالېږي او الله تعالی د مومنانو د پاره رحمت کړ، هیڅ بنده مسلمان به نه وي چې دا طاعون ورته ورسېږي او په خپل وطن کی پاتی شی او صبر وکړي او دا باور ولري چې د الله تعالی د تقدیر نه پرته هیڅ شی ورته نه رسیږي مگر داسی بنده لپاره به د شهید اجر وي.

دویم: اسلام پر مونږ دوه کارونه لازموي:

۱- په الله تعالی باندی سم ایمان او باور درلودل او دا چې

دا هر څیز د الله تعالی د تقدیر سره سم د الله تعالی په قدرت رسیږي

او بله دا چې مونږ ته الله تعالی څخه د مقرر نه پرته بل هیڅ هم نه رسیږي لکه الله صلی الله علیه و آله فرمایي: ﴿قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ (التوبة: ۵۱)

ژباړه: ورته ووايه ای محمده چې نه رسیږي مونږ ته مگر هر هغه چې الله صلی الله علیه و آله مونږ د پاره لیکلي وي او همدغه الله صلی الله علیه و آله زمونږه رب دې او په ده توکل لري مومنان.

۲. د اسبابو کارول چې په دی کی پرهیز، علاج، د روغتیا له پاره ځان ساتنه او ټول هغه څه چې د روغتیا پالو له لوری لازم گنل کیږي وکارول شي او دا د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د موقف څرگندونه کوي کله چې حضرت عمر فاروق رضی الله عنه پوه شو چې

الحمد لله رب العالمین والعاقبه للمتقین والصلاه والسلام علی سید المرسلین و علی الله و اصحابه اجمعین وبعد:

نن سبا چې کومه وبا او وایروس را گډ شوي او په ډیرې تیزی سره پرمختگ کوي او ټول خلک یې په تشویش او غم کې اچولي دي نو په مونږ لازمه ده چې لاندې ټکي په نظر کې ونیسو او عمل ورباندې وکړو او نورو ورونو سره یې هم شریک کړو.

لومړي: داسی وباگانې او وایروسونه راتلل د الله تعالی د تقدیر پرڅخه او د الله تعالی په قدرت د قاطع دلایلو څخه یو دلیل دې. تر څو هغه څوک چې د الله صلی الله علیه و آله یې هلاکول غواړي

د الله صلی الله علیه و آله په یو کوچني لښکر هلاک شي. لکه الله (جل جلاله) فرمایي: ﴿وَمَا يَكْفُرُ جُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا يَإِلَّا ذِكْرٌ لِلْبَشَرِ﴾ (المنثر: ۳۱)

ژباړه- او نه پوهیږي په کیفیت د لښکر د رب ستا مگر هماغه یو الله او نه دې دا قران مگر پند دې لپاره د بشر.

په همدې توگه دا دالله خوښه ده چې هر څوک چې مسلمان وي او یا غیر مسلمان ورباندې مبتلاء کړي. او الله صلی الله علیه و آله پرداسی وباگانو ډیرو نورو ته درس ورکول غواړی

هغه مسلمانان چې په داسی وباگانو صبر وکړي الله صلی الله علیه و آله ورته د شهید اجر ورکوي

په صحیح البخاری کې حدیث شریف دی: عن عائشة رضي الله عنها قالت سئل عن الطاعون فقال كان عذاباً يبعثه الله عز وجل على

الله ﷻ سخت عذاب ورکونکې دې. په همدې توګه د الله تعالی د سننو څخه دا هم ده چې کله وېا ګانې خپرې شي بیا نو د ظالم ، کافر او مومن تر مینځ توپیر نکوي، خو په دې وخت کې په مومنانو لازم دي چې ټول هغه لازم اسباب چې په شرعي، عقلي او روغتیايي لحاظ غوښتنه کوي وکاروي

پنځم: اسلام، د وېا یا د وژونکي وایرسونو د ښکاره کیدو په وخت د یو سلسلې لارښوونو مراعات لازم کړي دي.

۱، خپله سیمه او ښار د روغتیا په خاطر نه پرېښودل، یا کومه سیمه کې چې طاعون یا وېا راغلی وي د روغتیا په خاطر هلته نه ورتلل. لکه په صحیح مسلم شریف کې راغلی دي:

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الطاعون ايه الرجز ابتلى الله عز وجل به ناسا من عباده فاذا سمعتم به فلا تدخلوا عليه واذا وقع بارض و انتم بها فلا تفروا منه. صحیح مسلم باب الطاعون.

ژباړه: نبی کریم ﷺ فرمایلی: طاعون د سخت عذاب نڅه ده، الله تعالی ورباندې ځینې خلک اخته کوي که تاسو د کوم ځای په اړه د طاعون خبر واورئ هلته مه ورننوځئ، او کله چې په هغه ځمکه طاعون راشي چې تاسو پکې یاست نو له دغه ځایه تېښته مه کوئ. زمونږ پخوانیو علماوو یادونه کړې چې د روغتیا په خاطر د خپلې سیمې د ناروغۍ پر مهال د نه وتلو حکمت دا دی چې: ناروغي خپره نشي او نور خلک په دې ناروغۍ اخته نشي. ځکه رسول الله فرمایلی دي: حدثنا محمد بن يحيى. ثنا عبد الرزاق. أنبأنا معمر عن جابر الجعفي عن عكرمة عن ابن عباس قال قال رسول الله.

: (لا ضرر ولا ضرار) سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۷۸۴.

ژباړه: د اسلام په دين کې به نه د بل څخه څوک متضرر کېږي او نه به چاته ضرر رسول کېږي. نو بناء دا جاي نه دي چې څوک نورو ته په دين، بدن، عقل، مال او په نورو شيانو کې د ضرر رسولو سبب شي، په دې توګه مادي او معنوي دواړو اړخونو کې بايد نور خلک د خپل ضرر څخه وساتي بلکه پخوانیو علماو د ساری ناروغيو د خپرونې په تحریم ټينګار کړی دی . او هغه سیمه کې چې وېا خپره شوی وي د

نه ورتللو حکمت دادی چې خپل نفس د هلاکت سره مخامخ نه کړي ځکه هلته ورتګ د هلاکت سبب کېږي. لکه الله ﷻ ﴿ وَلَا تَلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ﴾ البقرة: ۱۹۵

ژباړه: او په قصدي ډول خپل ځانونه هلاکت ته مه غورځوئ. ځکه دبدين روغتيا او د عقل ساتنه د شريعت د مهمترينو مقاصدو څخه ده.

۲. هغه هوا چې په وېاي وایرسونو ککړه وی تنفس نکړئ معنی دا چې کوم ناروغان چې په دې ناروغۍ اخته دي ورنږدې نه شی. البته د علاج په خاطر ورنږدې کیدای شی. او هغه هم د لازم وسایلو کارولو وروسته ځکه نبی کریم ﷺ فرمایي: فرو من المجزوم كما فرارک من الاسد.

ژباړه: یعنې د هغه ناروغ څخه چې په جزام وېاي ناروغۍ اخته دی داسی ځان وساته لکه څرنگه چې د زمري څخه ځان ساتی، او د دې حدیث شریف سره چې لا عدوی الخ، یعنی ناروغي بل چاته سرایت نه کوي د پورتي حدیث سره کوم تناقض نشته یعنې مطلب دادی چې د ناروغۍ د جاهلیت د عقیدې په څیر په خپل ذات او طبیعت سره بل چاته سرایت نه کوي همدا د سیمې او شرکي عقیدې معیار دی. البته د ساری ناروغيو څخه تېښته د اسبابو د کارولو په معنی ده چې الله تعالی یې د کارولو امر کړی دی د پورتي حدیث د معنی په سموالي دا بل حدیث شریف هم ټينګار کوي چې رسول الله فرمایي:

(لا یوردن ممرض علی مصحح)

ژباړه: یعنې په ناروغۍ اخته شخص به روغو ته نه ورځي.

۳. احتیاط، ځان ساتنې او د هلاکت د اسبابو څخه د ځان ژغورنې څخه وروسته، ټولی چاری الله تعالی ته سپارل، او په الله تعالی باور کول، پرته د فکر او هر ډول تشویش څخه. علامه ابن کثیر رحمه الله په خپل کتاب: الکامل فی التاریخ کې یادونه کړې: وایي کله چې مسلمانان په عمواس نومی وېا مبتلا شول نو عمرو بن العاص رحمه الله روغ خلک غرونو ته د یو وخت د پاره وویستل او په غرونو کې ډلی ډلی وویشل او د یو بل سره یې د یو ځای کیدو څخه منع کړل تر ډیر وخته دا ډلی په غرونو کې پاتې شوی تر څو په ښارونو کې په ناروغۍ اخته ټول ناروغان شهیدان شونو په غرونو کې پاتې ټولی ډلی ښارونو ته راستانې شوی او همدا د هغه مهال روغتیايي ځان ساتنه وه.

۴. په دې ډګر کې بله مهمه لارښوونه دا ده چې په هر چا د خپل ځان علاج واجب دی، او په ټولنه او

حکومت واجب دي چې د داسی ساري ناروغيو د علاج په خاطر خپل ټول امکانات په کار واچوي او هغه څوک چې د خپل ځان علاج نه کوي د ډیرو دلایلو له مخې ګناهګار دی . د تفصیل د پاره: (فقه القضایات الطبیه المعاصره) کتاب ته مراجعه وکړئ

۵. **د ناروغۍ اعلان:** کله چې څوک پوه شی چې په وېا اخته شوی او یا دا چې د وېا په محیط کې یې شې کړی خو د ځینې ضرورتونو په خاطر د وېاي محیط څخه راوتلی باید مسولین په خپل حال خبر کړي، که مسولین خبر نه کړي نو دا شخص د دوه جرمونو مرتکب دی: یو جرم د ناروغۍ د پټولو، او بل جرم د ناروغۍ د انتقال د لامل کیدلو او د دې د خپریدلو، هر څوک چې په دې ناروغۍ اخته کېږي دا یې د خپریدو په ګناه کې برخه لري حدیث شریف کې راځي: المسلم من سلم المسلمون من لسانه وبه. یعنی حقیقي مسلمان هغه څوک دې چې بل مسلمان دهغه د لاس او د ژبې د ضرر څخه خوندي وي .

شپږم: د ناروغيو د خپریدلو څخه ډار:

اسلام د فطرت سره سم دین دی نو ځکه ددې ناروغيو څخه د ډاریدلو نه څوک نه منع کوي البته په ناروغۍ مبتلا شخص باید دا ایمان او باور ولري چې الله تعالی یواځې خالق دی او د هر څه لپاره الله تعالی اسباب پیدا کړي دي. بلکې د ناروغيو څخه وېره او ډار واجب دی.

حافظ مناوی وایي: د واجب ډار څخه یو دا دی چې څوک د جزام په ناروغۍ اخته وي ورڅخه وه ویرېږئ تر څو په خپله په دغې ناروغۍ اخته نه شی او همدا حدیث شریف په دلیل کې راوړي چې: فرمن

المجذوم كما تفرمن الاسد، نو د خپل نفس او جسم او خپلو ګټو او بدن غړو مالونو او عزتونو ساتل واجب دی بل دلیل چې د ناروغيو څخه د ډار او وېرې څخه یې جواز نه بلکې وجوب معلومېږي د ابن ماجه

روایت دی چې: { انه كان في وفد ثقيف رجل مجذوم فارسل اليه النبي صلى الله عليه وسلم: ارجع فقد

بايعناك}. یعنی هغه د ثقیف قبیلې وفد چې رسول الله ته د بیعت لپاره

راغلی و یو تن پکې په جذام ناروغۍ اخته وو پیغمبر ﷺ ورته څوک ور واستاوه چې ته ستون شه ستا بیعت ترسره شواو همدا راز د خوراک څښاک په مورد کې د ځان ساتنې او احتیاط په وجوب ډیر دلایل دي او په ځانګړې ډول هغه احادیث چې په هغې کې علاج امرشوی یا هم د لاسونو او خولې د مینځلو امرشوی په ځانګړې توګه هغه احادیث چې په لارو، او ونو لاندې او عامه ځایونو کې د لوی او وړوکی قضا حاجت څخه منع راغلی ترڅو نور خلکو ته یې بدې اغیزې ونه رسیږي. نو اسلام دین د داخلي او خارجي پاکوالي او نظافت دین دی. لکه الله تعالی فرمایي: (و ثيابک فطهر)

زېاره: جامی او کالی دی پاک و سا ته په همدې توګه الله تعالی فرمایي: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ ^{البقرة: ۲۲۲} **زېاره:** الله تعالی د توبه کوونکو او نظافت لرونکو سره مینه کوي همدا ده اسلام د اودس غسل او د کورونو او د میدانونو په نظافت او صفایي ټینګار کوي د دغه دلایلو څخه یو هم د ابوذر غفاري رضی الله عنه حدیث دی: عن ابي ذر (رضی الله تعالی عنه) عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: عرضت على اعمال امتي حسناتها وسببها فوجدت في محاسن اعمالها الاذى يماط عن الطريق ووجدت في مساوي اعمالها النجاسة تكون في المسجد لا تدفن

زېاره: ابوذر رضی الله عنه وایي چې نبی ﷺ فرمایلي دي: ماته زما د امت نیک او بد اعمال را وړاندې شول ما په نیکو اعمالو کې د لارې څخه د خزلو لری کول هم ومیندل، او د بدو اعمالو تر مینځ می هغه بلغم ولیدل چې په مسجد کې ښکاره شوی پراته و او چا ورباندې خاورې هم نه لري اړولی.

اووم: د وبا له امله کوم کوم شيان پریښودل جایز دی شک نشته چې الله تعالی د اسلامي شریعت د مهمو مقاصدو څخه یو هم د دین او د نفس ساتنه یاده کړې ده نو اصل دا دی چې د دین او نفس دواړو ساتنه وشي او تر مینځ یې تعارض پېښ نشي پرمونږ د دواړو ساتنه واجب ده یعنې باید

هم دین وساتو او هم خپل بدنونه او عقلونه، خو کله کله دا دواړو ساتنو تر مینځ تعارض راځي نو د بدن ساتنې ته به د دین په ساتنه ترجیح ورکوي اودا د الله تعالی په بندګانو لطف رحم او مهرباني ده. لکه الله تعالی د ځینې عباداتو په پریښودو عفو کړې لکه چې د اکرا په حالت کې د کفر په کلمه تلفظ جواز لري الله تعالی فرمایي: ﴿إِلَّا مَنْ أَكْرَهُ وَفَعَلَهُ مُطْمَئِنِّ بِإِيمَانٍ﴾ ^{النحل: ۱۰۶} **زېاره:** هغه خلک د الله تعالی د گرفت څخه مستثنی دي چې د اکرا سره مخامخ شي خو زړه یې په ایمان مطمین وي.

ددې ورته نورو آیتونو او د نبوی سیرت څخه دا لاس ته راځي چې ویره او خوف د فرایضو او واجباتو د پریښودو لپاره یو معقول عذر دی البته کله چې په خپلو شرطونو برابر وي، ددې موضوع سره اړوند لاندنې شيان د یادونې وړ دي.

۱، د لمونځ کونکو تر مینځ وباء د خپریدو د ډار څخه د جمعې او د جمع پریښودل زمونږ فقهاؤ ویلی دی چې هغه ویره او ډار چې له کبله یې جمعه او د جمع لمونځ پریښودل کېږي په درې قسمه دي.

۲، دا چې یو سړی د ځان په هلاکت و ډار شي یا د بدن ځینې برخو په تلف و ډار شي یا ورباندې کوم تېری کېږي یا هم د سختو وهلو خطر ولري یا هم د اختطاف یا د بندیکیدو سره مخامخ کېږي په دې ټولو حالتونو کې جوماته چې دغه خطرونه پکې وي پریښودل جواز لري.

۳، دا چې سوک د جمعې یا جماعت ته د تللو له کبله د خپل اهل او اولاد په هکله خطر ولري مثلاً د چا په کور کې یو ماشوم وي او داسې څوک نه وي چې د هغه ساتنه وکړي او یا دا سړی ویره لري که لمونځ په خاطر مسجد ته ولاړ شي یو نږدې انسان د مرستې پرته له مرګ سره مخامخ کېږي او یا هم د شهادت د کلیمې د تلقین څخه محرومېږي ګڼ شمیر دلایل شته چې د جمعې د پاره تک هله واجب دی چې انسان ته نفس په رابطه کوم خطر متوجه نه وي همدا رنگه اهل او مال ته یې هم خطر متوجه نه وي دلایل په لاندې توګه دی

۱، ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ ^{الحج: ۷۸} یعنې الله پاک پر داسې په دین کې کوم تنګښی نه ده لازمه کړی، بل آیت کې راځي

۲، ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ ^{البقرة: ۱۸۵} یعنې الله تعالی پر تاسو د آسانی اراده لري او د سختی اراده نه لري ابن قدامه وایي: د جمعې او د جماعت په پریښودو خایف یعنې د ډار او ویرې څښتن معذور بلل کېږي نې کریم ﷺ فرمایي:

من سمع المنادی فلم يمنعه من اتباعه الا العذر قالوا: و ما العذر؟ قال: خوف أو مرض یعنی څوک چې اذان واورې او د اذان اجابت څخه یې منع کړی کوم عذر صحابه و وفرمایي: د عذر څخه مراد ویره او ناروغی ده. او خوف او ویره په درې قسمه ده:

۱. په نفس ویره
۲. په مال ویره
۳. په اهل ویره

نو دغه ټولو دلایلو ته په پام سره د وباء ګانو لکه کرونا یا (کوید ۱۹) د خپریدو پر مهال د جمعې او جماعت لمونځونو ته نه حاضریدل جواز لري ځکه دا ویرونکی شيان یقیني وي او صرف یو وهمي شایعه نه وي: ځکه د واجباتو پریښودل تر هغې جواز نه لري تر څو غالب ګمان نه وي راغلی، یا دولتي چارواکو امر نه وي کړی او یا د روغتیا اړوند لورو چې متخصصین دي غوښتنه نه وي کړې البته زما په اند د جامع جوماتونو ټول تر هغې جواز نه لري تر څو وباء خپره شوی نه وي یا دولتي چارواکي یې د تړلو امر نه وي صادر کړی د مکاتبو او مساجدو د تړلو لپاره معیار د حکومتی چارواکویا د روغتیايي ادارو امر صادریدل دي که داسې او امر صادر شي نو بیا په هغه سیمو کې چې د وباء د خپریدو ویره وي باید مساجد او مکاتب وتړل شي اما نورو سیمو کې باید جماتونه او مکاتب خلاص پاتې شي

د وباء له امله د حج او عمرې ځنډېدل:

زما د علم سره سم په تاریخ کې داسې پیښه نه ده ثبت شوی چې له کبله یې د حج مراسم په کلی ډول ځنډیدلي وي البته د قرامطه و له کبله سو کاله د حج مراسم ځنډیدلي چې دوی د کرغیږن حکومت په دوران کې د حج مراسم بند کړي و، او په ځینې نورو ښارونو کې د طاعون او د وباء له کبله هم بند شوی وو، حافظ ابن کثیر په خپل مشهور کتاب البدایه و النهایه کې لیکلی دی، ۳۵۷ هجری کال په مشهورو پیښو کې د ماضی ناروغی په مکه مکرمه کې خپره شوه په پای کې ډیر خلک پکې مړه شول او په همدې کال د حاجیانو اوشان په لارو کې د زیاتې تندې له کبله مړه شول چې مکې مکرمې ته ډیر لږ شمیر ورسیدل او هغه هم اکثره یې د حج د فريضې د اداء

کولو څخه وروسته مړه شول په کال ۲۰۰۹م کی کله چی د انفلونزا (H1-N1) ناروغی خپره شوه د حج د ځنډولو ځینی فتواګانی را ښکاره شوی خو هغه مهال د سعودی حکومت موضوع د فقی او طبی له اړخه وڅیړله او دی نتیجی ته ورسیدل چی د انفلونزا خطر باوری نه دی نو د حج د بندیدو اعلان یی ونکړ خو بیا یی هم جدی قدمونه پورته کړل په عملی او فنی لحاظ یی اجرات سخت کړل او د بوداګانو او د نا روغانو را تلل یی منع کړل سر کال ۱۴۴۱چی د ۲۰۲۰م سره سمون خوری د سعودی حکومت د کرونا ناروغی له کبله یی عمره تر نا معلومه وخت پوری وځنډوله ترسو وقایوی اجرات یی کړی وی په کال ۱۳۱۶هجری د حج د ځنډیدلو هڅه وشوه ځکه چی په هغه وخت کی د کولیرا ناروغی د خپریدلو د فرانسوی استخبارتو له لوری اوازی شوی د حج د اداء کولو وخت د مستعمری او اشغال شوی مسلمانانو لپاره ډیر خطرناک وو، ځکه په عمومی توګه حاجیان به د علماو او د مفکرینو او د اسلامی پوهنتون د د اعیانو سره لیدنی کولی نو ځکه د فرانسوی استخباراتو اوازه واچوله تر څو د مستعمری مسلمانان وډارکړی او حج ته ولاړ نه شی سید محمد رشید رضاء د مصر هیواد د موقف یادونه کړی او ویلی یی دی: په مصر کی د وزیرانو ځانګړی مجلس دایر شو تر څو د حاجیانو د حج څخه د منع کولو موضوع وڅیړي چی کوا کی حاجیان به د حجاز څخه مصر ته وباء را انتقال کړی خو دا چی حج د دینی ارکانو څخه یورکن و او د دینی چارو سره یی اړه درلوده نو ځکه یی د وزیرانو مجلس پریکړه نه شوه کولای تر څو چی یی د دینی علماو څخه فتوا او موافقه نه وی اخیستی نو ځکه د وزیرانو د مجلس مشر د مصر د قاضی، شیخ اظهر، د مصر مفتی، شیخ عبدالرحمن النواوی، د حقانی مفتی، شیخ عبدالقادر الرفاعی، او د علمی مجلس پخوانی رئیس څخه و غوښتل تر څو مجلس کی ګډون وکړي کله یی چی په مجلس کی ګډون وکړ او مجلس په خپریدو شو ددی فتوا د لیکلو لپاره سره را ټول شول تر څوی د وزیرانو مجلس ته ولیږي فتوا یی په لاندینی متن تحریر کړه (الحمد لله وحده... لم يذكر

احد من الائمة من شرائط وجوب اداء الحج عدم وجود المرض العام في البلاد حجازية، فوجود شيء منها فيها لا يمنع وجوب ادائه على المستطيع)

ژباړه: الحمد لله... هيخ يو امام د حج وجوب د اداء کولو لپاره د حجاز په سيمه کی د عامی ناروغی نه شتون شرط کړی نه دی، نو که لږه ناروغي شتون هم ولري توان مند لپاره د حج اداء کول نه منع کوی بنا د حج د اداء کولو اراده لرونکې که څه هم مرض موجود وي توانمند کولای شي چی حج فريضی لپاره ولاړ شي البته هغه شرعی نهی چی د وباء ځمکی ته د تللو څخه منع کوی.. د هغې څخه هغه حال مراد دی کله چی ورسره په مقابل کی یو قوی شی مخامخ نه وي او دلته ورسره د حج قوی فريضه مخامخ ده او همدا موضوع زمونږ د علما کرامو په خبرو کی شتون لری، دا (مصری فتوا) فتوا په ۲ ذی الحجه کال ۱۳۱۶هجری کی ولیکل شوه

هذا والله اعلم، والحمد لله رب العالمين. خوراجح نظر دا دی چی کله که وباء په یقینی توګه یا هم په غالب گمان خپره شوی وي او د تجربه لرونکو او متخصصینو له خوا تایدی شوی وي چی ټول حاجیان یا ځینی حاجیانو ته د ګڼی ګونی له امله ناروغی رسیږی نو عمری او د حج د اداء کولو مراسم په لنډ مهاله توګه او د اړتیا سره سم منع کول جایز دی د فقهاو په اتفاق د لاری د ویری په مهال د حج پریښودل جایز دی بلکه توان مندی د لاری امن او امان پوری تړلی ده نو ځکه وبایی ناروغی د حج او عمری ځنډیدلو لپاره یو مباح عذر بلل کیږي البته باید د ناروغی څخه خوف او ویره په غالب گمان شتون ولري، او ددی پریکړی کول د متخصصینو ډاکترانو مسولیت دی چی د ځنډولو فرمان به د سعودی عرب د حکومت لخوا صادرېږي خو که حج او عمری ته تګ د سعودی حکومت لخوا منع نشی نو حج ته تګ یا نه تګ پریکړه به بیا هغه هیواد ته سپارل کیږي چی وباء په کی خپره شوی وي تر څو حج یا عمره وځنډوي او کته. تر څو وباء یا طاعون نورو حاجیانو ته انتقال نکړي.

اتم: دعاء ګانی او الله تعالی ته عاجزی کول د طبی علاج کولو سره سره مستحب ده چی هر مسلمان د ویا د خپریدو پر مهال لاندی دعاء ګانی ډیری ولولی (قل لن یصیبنا الا ما کتب الله

لنا هو مولانا وعلى الله فلیتوکل المومنین)
(اعوذ بکلمات الله التامات من شر ما خلق)
سورة اخلاص دری واورى،
المعوذتين دری وارى،

(لا اله الا انت سبحانک انی کنت من الظالمين)
(اللهم انی اعوذ بک من زوال نعمتک و تحول عافیتک وفجاءة نقمتک وجميع سختک)
(اللهم انی اعوذ بک من البرص والجنون والجذام ومن سئ الاسقام)
(اللهم عا فني في بدني اللهم عا فني في بصري اللهم عا فني في سمعي لا اله الا انت.
د سوره تغابن تلاوت کول هر سهار درې درې کرتې.
د قران کریم نور تلاوت، ذکر او تسبیحات ډیر ډیر لوستل.

د سوره نوح تلاوت کول .
بسم الله الذي لا يضر مع اسمه شيء في الارض ولا في السماء وهو السميع العليم هر سهار اوه (۷) کرتې لوستل او په خان چف کول.
دا دعا ډیره ډیره ویل - اللهم انت ربي لا اله الا انت عليك توكلت وانت رب العرش الكريم
ما شاء الله كان وما لم يشاء لم يكن و لا حول ولا قوة الا با الله العلي العظيم.
(ومن الله التوفيق)

ماخذونه: قرآن کریم - اذکار الصباح والمساء
لعلامه القاري (رحمه الله) - صحيح البخاري - صحيح المسلم - الجامع الترميذي - البدايه والنهايه - سير اعلام النبلاء - سنن البيهقي الكبرى - مجموعه الفتاوى - القضاء الطبي - فتاوى علماء مصر - الفقه السنه - المجله الاحكام - البراهين القاطعه -

ماخذونه:

۱. القرآن الكريم .
۲. صحيح مسلم .
۳. صحيح البخاري .
۴. سنن ابن ماجه .
۵. كنز العمال .
۶. فقه السنه .
۷. البدايه وانهايه .
۸. القضاء الطبي .
۹. سير اعلام النبلاء .
۱۰. مجله الاحكام .

معلولین

د هر اړخیزو انساني مرستو مستحق دي

شاه محمود درویش

ژوند یی له خوریدونکې رنځ سره مخامخ شوی دی، له بده مرغه چې نن هم د پردیو په لمسون په هیواد کې ددغې ناوړې جگړې لری دوام لری او له امله یی زیات افغانان په شهادت رسېږی او یا هم معلول او معیوب کېږی، پاک الله ﷻ دی په خپل ټول قدرت پر افغانانو رحم او کرم وکړی او ددغې بدمرغې جگړې او ورور وژنې تگردی د تل له پاره زمونږ له هیواده لری کړی تر هغه چې هیڅ یوه پتمنه مور د خپل اولاد په ویرونه کړیږی او ویرجنه نه شی، هیڅ یوه میږمن سرتوری نه شی او هیڅ یو گلالی ماشوم د پلار له خورۍ مینی بی برخې او یتیم نه شی، همداراز ددې ټکي یادونه هم اړینه ده او د گران هیواد تاریخ هم ددی شاهد دی او ټول په دی پوهیږی چې له نن څخه پوره «سل» کاله وړاندی یعنی له کوم وخت څخه چې غیرتمن میږنی، باتور، توریالی او آزادی غوښتونکي هیواد پال افغانان په دی وتوانیدل، چې په دریو برحقه جگړو کې د وخت ښکېلاکگرو او نیواکگرو انگریزانو پر وړاندی په پوره میړانه مبارزی وکړی، پر غاصب دښمن بری ومومی او د سرلوری افغانستان ملی خپلواکي ترلاسه کړی په دی لاره کې ډیرو افغان توریالیو خپل سرونه نذرانه کړی او په ډیری میړانی او اتلولی د هیواد له پاره په شهادت رسیدلی او خپل نومونه یی د تاریخ په پاڼو کې په زرینو کرښو ثبت کړیدی، خو دریغا چې ملی خپلواکي له گټلو څخه را وورسته بیا هم تل دغې پاکې خاورې او غیرتی افغانانو د سیمې او نړۍ د استخباراتی شبکو له ناوړه

زبردیز کال د دسمبر له (۳) مې نیټې سره سمون لري د معلولینو نړیواله ورځ ده او دنړۍ په گڼ شمیر هیوادونو کې د همدغې ورځې په مناسبت بیلابیلې ناستې او غونډې جوړیږی او په ټوله کې په دې باندې ټینگار کېږي چې په ټولنیز بهیر کې د انساني کرامت له مخې ددغه متضرره قشر لاس نیوی او درناوی باید شی، ځکه په ټوله کې که نظر واچول شي دغه هیواد پاله وگړو په یو ډول نه یوډول په جگړه ییز بهیر کې خپل د بدن غړي له لاسه ورکړي معلول او معیوب شويدي، بنا په هراړخیز ډول د دوی د حقه حقوقو مصونیت د دولت مسوولیت او د دوی د شخصیت درناوی د ټولنې په نورو وگړو هم لازمي دی، ځکه معلولین په واقعیت کې هغه وگړي دي چې یا خو پې د خانمرگي او ترهگریز بریدونو او جگړییزو نښتو په ترڅ کې ځاني زیان لیدلی او یا هم د هیواد او هیوادوالو د دفاع او ساتنې په لاره کې یې خپل د بدن غړي له لاسه ورکړي معلول او معیوب شويدي، البته په ډیری خواشینی سره باید ووايو چې په گران افغانستان کې د تېرو کابو څلورو لسیزو پرله پسې تپل شویو بدمرغه او تباها کوونکې جگړې دوام نه یوازی زموږ د هیواد مادي او معنوي شتمنی په سرو لمبو کې سوځولی او مظلومو افغانانو ته یی ډیری ناخوالی په میراث پرېښی دی، بلکې د همدغې ناوړې جگړې د ناخوالو او نادودو له لاسه ډیری پتمنی افغانی ښځې کونډې شوی، گڼ شمیر گلالی ماشومان له پلارنۍ خورۍ او سپیڅلی مینی څخه بی برخې او یتیمان شوی او دغه راز په زیاته کچه پتمن هیوادوال مو هم معلول او معیوب شويدي چې ورځنی

دا یو رښتینی حقیقت دی چې بدمرغه جگړه په هر حالت کې په هره ټولنه کې خپلې ناخوالې پرځای پرېږدي، نو نن سبا دا واقعیت هم ټولونه روښانه شوی چې اوس مهال افغانستان چې د سیمې دهیوادونو په استازیتوب د تروریزم پر وړاندی په رښتینی مبارزه او جگړه ییزو ناندريو اخته دی او په دی لړکي ستره قربانی هم افغانان ورکوی او له دی حقیقت څخه هم سترگي نه شی پټیدای چې افغان مظلوم ولس په هیواد کی د تېرو کابو څلورو لسیزو څخه را په دیخوا د بدمرغه او تباها کوونکو جگړه ییزو تاو تریخوالو په لړکي هم ډیری بدمرغی، درېه دري، رېړونې، ځورونې او خورا ډیری مرگ ژوبلی زغملی او په دی بهیر کې له شک پرته چی نه جیبره کیدونکی زیانونو سره هم مخامخ شويدي، ځکه چې په دی جگړه کی په ټولیزه توگه هیوادوالو ته مرگ ژوبله اوړی او په دی وروستیو کی هم چې په ټولیزه توگه د هیواد په گوټ گوټ کی کوم خانمرگي او ترهگریز بریدونه او جگړییزې نښتې کېږی، له شک پرته چې د گڼ شمیرې گناه وگړو ژوند اخی او قرباني کوي یې او د همدغه بدمرغه جگړې له امله گڼ شمیر هیوادوال خپل د بدن غړي له لاسه ورکوي معلول او معیوب کېږي او په دې توگه د ټولنیز ژوند په بهیر کې یې له بې شمیره ستونزو او کړاوونو سره لاس اوگريوان کوي، البته د لیندۍ میاشتې دولسمه نیټه چې د ۲۰۱۹

فعالیتونو څخه تل زیان لیدلی او په دی لړ کې تل پرهیواد مینو افغانانو له افغانستان څخه د دفاع او ساتنې په لاره کې سرښندنې کړې او په شهادت رسیدلی دی، البته په دی بهیر کې داسې کسان هم وو چې ترننه د هغوئ نومونه په ډیر درناوی یادېږي او په ویاړنې نمانځغونډې جوړېږي، خو په دی بهیر کې داسې کسان هم شته چې دگران هیواد د آزادۍ په لاره کې په شهادت رسیدلی چې لا تر ننه هم بی نومه پاتې شویږي، خوله شک پرته ددوئ سرښندنې تل د درنښت وړ دی پاک الله ﷻ دی ددوئ روح تل ښاد ولري او جنت فردوس دی ورپه برخه کړی، او په ټولیزه توګه یې ښکلی افغانستان په سپرو دښتو او شاړو ځمکو او میرو بدل کړی او افغانان یې له داسې نورو بی شمیره غمیزو او ناتارونو سره مخامخ کړیدی او ګڼ شمیر هیوادوال یې له خپل پلرنی خوږ ټاټوبي څخه د کډوالۍ ترخه او ستونزمن ژوند ته اړ ایستلی او همدارنګه دغې بدمرغۍ، ناوړې او تیاده کوونکې جګړې زمونږ کابو «یونیم میلیون» تنه هیوادوال په شهادت رسولی او له «یونیم میلیون» څخه زیاتې میندې یې بوری کړې، له بده مرغه چې نن هم د پردیو په لمسون ددغې ناوړې جګړې لړۍ دوام لري او له امله یې زیات افغانان په شهادت رسېږي او یا هم معلول او معیوب کېږي، دا منو چې د شهیدانو د کارنامو په ویاړ د هیواد په مرکز او ولایتونو کې نمانځغونډې جوړېږي خو څومره به ښه وی چې دداسې غونډو د جوړیدو ترڅنګ زموږ هغه شمیر هیوادوال چې په جګړو کې شهیدان، معلول او معیوب شویږي نن باید ډیر کوښښ وشي چې له هر ډول سیاسي، ګونډې، سمتي، ژبنیو او نورو توپیرونو پرته ددوی د کورنیو راتلونکې په پام کې ونیول شي یعنې د هغوی لاس نیوی دی وشي او په هر اړخیزه توګه دی انساني مرستی ورسره وشي تر هغه چې د ژوند په ورځنۍ بهیر کې دوی له هر راز بدمرغیو، کړاوونو او ستونزو څه وژغورل شي ترڅو د ټولنې دنور وګړو په څیر تل آرامه، هوسا، پتمن آبرومندانه ژوند ولري او په دی توګه د هیواد ساتنې په لاره کې د سرښندنو ګو شهبیدانو اروای ښادی او یاد دی همیشنی شی. دغه راز د شهیدۍ د کلیمې په هکله هم

باید وویل شي چې کلیمه د شهید او شهادت ډیره سپېڅلې ده او هغه چاته شهید ویل کېږي چې په یو سپېڅلي لاره کې او د یو سپېڅلي هدف له پاره خپل ځان یې قربانی کړی وی، شهید ځنی ځانګړتیاوی هم لري، لومړی دا چې په یوه سپېڅلي لاره کې په شهادت رسېږي، دویم دا چې شهیدان نه مری دا په دی معنی چې هغه تل ژوندی دی او کارنامې یې د ولسونو په زړونو کې د تلپاتې یادښت وړ دي، لکه څنګه چې ویل شویږي: هدف باید سپېڅلی وي، توپیر نه کوی که هغه ستروکی یا کوچنی، ځکه کېدای شي چې ممکن یو هدف او مقصد ډیر ستر او با ارزښت وي، ولی سپېڅلی نه وي، د بیلګې په ډول اسکندر چې د ټولې نړۍ د نیولو هیله یې درلوده او د همدې مقصد له پاره یې هڅه کوله، نو واقعاً په اصطلاح چې هدف یې ستر او لوی و، خو سپېڅلی نه و، او عالی هم نه و، نو څوک چې په دی لاره کې ووژل شي د خلکو په وړاندې احترام او سپېڅلتیا نه لري، ځکه چې اسکندر د ځان غوښتنې دایره خپله لویه کړې وه، نو داسې اشخاص چه هر څومره ملکونه تسخیر کړي، ددوی عمل هیڅ سپېڅلتیا او احترام نه پیداکوي. هدف هغه وخت سپېڅلی دی چې هر ډول عمل او موخه د ځان غوښتنې څخه بهر وي او د هر ډول تکلیفونو زغم باید د بشریت د هوساینې او د خپل همنوع سره د خواخوږۍ له پاره وي، پردی بنسټ شهید هغه دی چې د هغه ټولې هڅې او کړنې د دندې او مکلفیتونو د ترسره کولو، دپټ، عزت او شرافت د ساتلو، ددین د خپاروې او حفاظت له پاره وي، نه د خپل مادي ګټو او شخصي منفعتونو له پاره، البته دی ټکي ته موهم باید پام وي چې شهیدان په حقیقت کې د تاریخ ستوری دي، چې ټولنه رڼا کوي واقعاً که چېرې شهیدانو خپلې وینې د گران هیواد د خپلواکۍ، هیواد پالنې او دیندارۍ له پاره نه وای نذرانه کړې، نو افغانان به د آزادۍ او خپلواکۍ لرونکي نه وای، نو پردی اساس شهیدان پرموږ ډیر حقونه لري او موږ ته ښایي د دوی حقونه پر ځای او درناوی یې وکړو. شهیدان نه مری دوی په معنی کې ژوندی دی څومره چې ددوی درناوی وشي هغومره زموږ او زموږ د ټولنې اعتبار د پاک خدای ﷻ د رسول جناب حضرت محمد مصطفی ﷺ او نړیوالو پروړاندې ډیرېږي.

بناً په ټولنیزه توګه پتمن هیوادوال د پاک خدای ﷻ له دربار څخه هیله کوي چې د هیواد د ساتنې او دفاع په لاره کې چې هر څومره افغانان شهیدان شوی وی ددوی روح دی تل ښاد او جنت فردوس دی ورپه نصیب کړی او د دوی له برکت څخه دی رب العالمین زموږ په گران هیواد سرلوری افغانستان کې روانه جګړه چې په هر نوم دوام لري او د افغانانو د مرګ ژوبلې او په هیواد کې د نورو تباهیو لامل ګرځي پای ته ورسوي او د ټولو افغانانو ترمنځ دی ورورولی، اتفاق، یووالی او د ملی وحدت نیکمرغه فضا رامنځته کړي تر هغه چې یوه نیکمرغه همیشنی او تلپاتې سوله او بشپړه هوساینه د ټولو پتمنو او مظلومو افغانانو په برخه شي او له دی وروسته هم پاک زړی افغانان نور د پردیو د شومو هدفونو او ګرغېړنو دسیسو ښکارنه شي، بلکې په خپل خواږه پلرنی ټاټوبي گران افغانستان کې په خپلواکه توګه په بی ساری نیکمرغه هوساینه او سوکالۍ کې په بشپړه خوښي او خوشحالی د ژوند چارې سمبالې او پرمخ بوزي او د پاک خدای ﷻ له ورکړې خوږ ژوند څخه په سمه توګه خوند واخلي او هم د پاک الله ﷻ عبادت په سمه طریقه ادا کړي. البته دې ټکي ته موهم باید پام وي چې د شهیدانو د کارنامو په ویاړ د هیواد په مرکز او ولایتونو کې تل نمانځغونډې جوړېږي خو څومره به ښه وی چې دداسې غونډو د جوړیدو ترڅنګ زموږ هغه شمیر هیوادوال چې په جګړو کې شهیدان، معلول او معیوب شویږي نن باید ډیر کوښښ وشي چې له هر ډول سیاسي، ګونډې، سمتي، ژبنیو او نورو توپیرونو پرته ددوی د کورنیو راتلونکې په پام کې ونیول شي یعنې د هغوی لاس نیوی دی وشي او په هر اړخیزه توګه دی انساني مرستی ورسره وشي تر هغه چې د ژوند په ورځنۍ بهیر کې دوی له هر راز بدمرغیو، کړاوونو او ستونزو څه وژغورل شي او د ټولنې دنورو وګړو په څیر تل دوی ته هم د آرامه، هوسا، پتمن او آبرومندانه ژوند د پرمخ بیولو زمینه په تلپاتې ډول مساعده شي.

کارکردها و گزارش ها

خبرنگار: حاجی توکل بخشی

برنامه حساب دهی دولت به ملت

مولوی عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف و استاد تاج محمد مجاهد معین اداری و مالی در برنامه فوق الذکر فعالیت ها و دست آورد های این وزارت که در سال مالی ۱۳۹۸ انجام گردیده است را به ملت شریک و توضیح نمودند.

ارایه گزارش از فعالیت ها و دست آورد های سال مالی ۱۳۹۸ وزارت

دولت جمهوری اسلامی افغانستان از چندی بدین سو برنامه حساب دهی دولت به ملت را راه اندازی نموده است که بنابر نوبت مورخ ۲۰ حوت مطابق جدول مرتبه رسانه های حکومت، مولوی عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف گزارش فعالیت و کارکرد های این وزارت را از طریق مرکز رسانه های حکومت به ملت شریک نمودند.

در نشست خبری که به این مناسبت برگزار گردیده بود بر علاوه از مولوی عبدالحکیم منیب، استاد تاج محمد مجاهد معین اداری و مالی، جمعی کثیر از هیئت رهبری این وزارت و رسانه ها نیز حضور داشتند.

مولوی عبدالحکیم منیب تمام فعالیت های این وزارت را در چهار بخش مهم که عبارتند از: بخش های ارشادی، حج و زیارت، اوقافی و اداری تقسیم بندی نموده و پیرامون هر بخش با ارایه ارقام، معلومات همه جانبه را بیان داشتند که در بخش ارشادی ۲۰ مورد، در بخش حج ۱۴ مورد، در بخش اوقافی ۴ مورد، در بخش اداری ۱۳ مورد و بلاخره در بخش سفر های داخلی و خارجی ۸ مورد دست آورد این وزارت به هموطنان عزیز شریک ساخته شد.

امتحان ناظمین زون مرکز

از کاندید ناظمین حجاج زون مرکز در مسجد جامع عبدالرحمن واقع پارک زرنگار امتحان اخذ گردید.

مسوولین موظف در این امتحان با همکاری نمایندگان کمیسیون اصلاحات اداری و خدمات ملکی از ساعت ۷ صبح جهت ترتیب و تنظیم این روند در مسجد متذکره حضور بهم رسانده بودند. در این محفل بر علاوه از مقام رهبری وزارت و مسوولین مربوط، مسوولین اصلاحات اداری و خدمات ملکی، نماینده اداره ارگان های محل و سایر مسوولین اشتراک نموده بودند. کاندیدان اشتراک کننده که تعداد شان بیش از ۲۰۰۰ تن می رسید به شکل منظم و در صف های جداگانه تنظیم گردیده بودند.

در نخست محفل با تلاوت آیاتی چند از کلام الله مجید آغاز و سپس مولوی عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف پیرامون اهمیت و مسوولیت معلم (ناظم) حجاج صحبت نموده و کاندیدان را متوجه رسالت و وجیبه دینی شان ساخته افزودند: در سالهای ماضی پروسه امتحان ناظمین حجاج از سوی وزارت ارشاد، حج و اوقاف طی مراحل و تکمیل می گردید اما امسال امتحان ناظمین از طرف کمیسیون اصلاحات اداری اخذ و تمام پروسیجر کاری آن مربوط به آن اداره محترم می باشد و از کاندیدان محترم می خواهیم در صورت که بعد از اعلان نتایج قناعت شان فراهم نگردد، می توانند به آدرس کمیسیون متذکره مراجعه نموده و شکایت خویش را ثبت نمایند.

بعداً محمد یوسف غزنوی رئیس اجرائیه بورد تعیینات کمیسیون اصلاحات اداری و خدمات ملکی پیرامون نحوه امتحان مفصلاً صحبت نمودند. این امتحان نظر به زحمات مسوولین و تدابیر از قبل اتخاذ شده بصورت مطلوب آغاز و موفقانه به انجام رسید. قابل یاد آوریست که زون مرکز شامل ولایات: دایکندی، بامیان، غرنی، میدان وردک، غور، ولسوالی ها و نواحی شهر کابل می باشد.

قابل یاد آوریست کهامتحان ناظمین واجد شرایط در ۳۴ ولایت که به هیئت زون تقسیم شده بودند :

۱- شامل زون مرکز ۲- زون ننگرهار ۳- زون پکتیا ۴- زون کندهار ۵- زون هرات ۶- زون بلخ ۷- زون تخار ۸- زون پروان میباشد. در یک روز توسط هیئت محترم وزارت ارشاد ، حج و اوقاف و نماینده گان اصلاحات اداری و ارگانهای محلی اخذ گردید.

د لغمان ولایت د ارشاد ، حج او اوقافو ریاست

د لغمان ولایت مرکز پوری اړوند د چهلتمپو په کلی کی د تحصیل القرآن د مدرسی ممتاز شاگردانو ته د ارشاد، حج او اوقافو د ریاست لخوا جوایز وویشل شول وروسته په یاده مدرسه کی شاگردانو لپاره تشویقی پروگرام نیول شوی وه چی د دی ریاست رییس هم پکی گډون کړی وه او د علم پهر ارزښت او فضیلت د غوندی گډون والو ته څبری وکړی او هم ئی ممتاز شاگردانو ته په خپل لاس چمتو شوی جوایز توزیع کړل د یادونی وړده چی د تحصیل القرآن مدرسه کی اوس مهال ۵۵۰ تن هلکان او ۳۵۰ تنه جینی کیان په دینی زدکړی بوخت دی.

د ارشاد، حج او اوقافو دانگر په مسجد شریف کی د مرکز علماء په داسی حال کی چی د لغمان ولایت مرستیال والی الحاج شهزاده مظلوم یار او د ارشاد، حج او اوقافو رئیس علماو مشایخو په حضور کې لومړی د قرآن عظیم الشان ختم وشوه ورسته د دی ولایت د ارشاد، حج او اوقافو رئیس دیادو مراسمو په اړه یی وینا وکړه او وویل چی ددی غونډی د جوړیدو موخه زموږ په گران افغانستان څلور لسيزه وړاندی دروسانو دیرغل غندل او همدا ډول په دی ولایت کی په افغانیو باندی دراکړی ورکړی او بهرنیو اسعارو دپیر او پلورلو مخنیوی دی.

ریاست ارشاد ، حج و اوقاف ولایت کندز

برنامه ارشادی :

- تکمیل صد فیصد کار اعمار یک محراب مسجد عبدالله ابن مسعود واقع قره کوترمه ولسوالی امام صاحب که به مبلغ ۹۲۳۲۹۲۶ افغانی از بودجه انکشافی وزارت محترم جلیله ارشاد، حج و اوقاف و تسلیمی آن به مردم محل .
- تکمیل صد فیصد کار اعمار یک محراب مسجد عبدالرحمن بن عوف ولسوالی امام صاحب که به مبلغ ۶۴۵۱۸۱۳ افغانی از بودجه انکشافی وزارت محترم جلیله ارشاد، حج و اوقاف و تسلیمی آن به مردم محل .
- تکمیل صد فیصد کار اعمار یک محراب مسجد خلازائی ولسوالی چهارده که به مبلغ ۶۸۲۷۷۵۵ افغانی از بودجه انکشافی مقام محترم وزارت جلیله ارشاد، حج و اوقاف و تسلیمی آن به مردم محل .
- تکمیل صد فیصد کار اعمار یک محراب مسجد دوبندی ولسوالی چهارده که به مبلغ ۷۳۹۴۸۷۰ افغانی از بودجه انکشافی مقام محترم وزارت جلیله ارشاد، حج و اوقاف و تسلیمی آن به مردم محل .
- ترمیم یک محراب مسجد شریف دو بندی ولسوالی چهارده به مبلغ ۵۰۰۰۰۰ افغانی از بودجه عادی این ریاست.
- ترمیم یک محراب مسجد شریف عمر فاروق (رض) ولسوالی قلعه ذال به مبلغ ۴۴۴۵۰۰ افغانی از بودجه عادی این ریاست.
- اعلان تعداد (۲۴) بست کمبود امامان مساجد غرض امتحان رقابتی و توزیع فورم ، درخواستی برای مراجعین و اخذ امتحان تحریری و تقریری بست های کمبود امامان مرکز و ولسوالی ها و منظوری تعداد (۲۴) نفر از امامان مساجد از طریق رقابت آزاد .

➤ تهداب گذاری و تعیین جهت قبله ۹ محراب مسجد شریف در مرکز و ولسوالی های این ولایت.

➤ معرفی و اشتراک ۱۲۰۰ نفر خطباء ، امامان مساجد و کارمندان اداره این ریاست در محافل ، مجالس ، ورکشاپ ها ، سیمینارها.

➤ توزیع ۲۰۰ متر قالین ترکی برای مساجد مرکز و ولسوالی ها .

➤ توزیع ۱۲ عدد لودسپیکر به مساجد مرکز و ولسوالی ها .

➤ توزیع ۱۰ پایه پکه چطی برای مسجد شریف حاجی کوچک علی مرکز کندز .

➤ توزیع ۷۱۳ متر فرش و موکت ایرانی به مساجد مرکز و ولسوالی ها .

➤ باز نمودن کتابخانه به روی شایقین کتاب و مطالعه کننده گان در طی سال مالی ۱۳۹۸ .

➤ معرفی علمای کرام در میز های گرد و شبکه مختلف تلویزیون رادیوهای محلی جهت برنامه آگاهی دهی،

مصاحبه معلومات آگاهی دهی اذهان عامه در موارد ذیل: حقوق اطفال، پیامد های ناگوار جنگ، نقش تعلیم و تربیه ،

مشروعیت مهر و نفقه ، تعصبات قومی و لسانی، حقوق زن، نقش زنان در جامعه اسلامی، جایگاه زن در اسلام ، نکاح

شغار از دیدگاه اسلام ، نقش علماء در آوردن صلح ، حفظ امنیت ، صلح و ثبات در منطقه، اعتدال در اسلام، زندگی

مشترک بین زن و شوهر، میانه روی در اسلام، فلسفه عشر و زکات، صلح و آشتی، خشونت علیه زنان، صلح اجتماعی از دیدگاه اسلام، تعویض نویسی و جادوگری، اخلاق و آداب در فامیل، فرضیت و فضیلت زکات، فضیلت تربیت دختران، حرام بودن سود، وحدت و یکپارچه گی بین مردم، حقوق والدین، فضیلت علم از دیدگاه اسلام، محو خشونت علیه زنان، ازدواج های اجباری، حفاظت محیط زیست (شهر خوب و شهروند خوب)، مواد مخدر، صحت، قاچاق اطفال، فساد اداری و جوابات به سوالات مردم در عرصه های گوناگون زندگی، اجتماعی و سیاسی از طرف مسئولین ریاست و علمای کرام صحبت صورت گرفته است.

برنامه اوقافی:

- از تمام دوسیه های اوقافی در محاکم و قضاء دولت پیگیری شده و مبلغ (۴۱۳۳۰۹) افغانی عواید اوقافی جمع آوری و تحویل بانک گردیده است.
- موازی یک جریب، و دو بسوه و پانزده بسواسه زمین غصب توسط مامور محمد یعقوب عقب شفاخانه سره میاشت ولسوالی امام صاحب کروکی، نقشه و قیمت گذاری گردید.
- کروکی و نقشه قبرستان سر دوره که از طرف مردم محل غصب گردیده است.
- صدور قرار محکمه استئناف در رابطه به موازی یک و نیم جریب زمین مرکز و دو جریب زمین وقفی غصب شده به نفع این اداره تمام گردید.

ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت بلخ

در بخش ارشاد:

۱. به تعداد (۹) مصاحبه تلویزیونی از قبیل تلویزیون ملی، پیکان، سما، شراره و همچنان (۳) مصاحبه با رادیو شمال، رابعه بلخی و فجر صورت گرفته است.
۲. اشتراک در (۵۰) برنامه آگاهی دهی از قبیل حقوق طفل، خشونت علیه زنان، محیط زیست، حقوق بشر، حل منازعه، عدالت اجتماعی، حاکمیت قانون، پروسه صلح، قاچاق انسان و غیره موارد صورت گرفته است.
۳. اشتراک در محفل افتتاحیه حفرة حلقه چای آب از طرف حکومت ترکیه برای مهاجرین ولایت فاریاب در پروژه ذبیح الله شهید عقب کمپ مارمل صورت گرفته است.

در بخش مدیریت مساجد:

- به تعداد (۲۳) محراب مسجد داخل شهر و ولسوالیها و تعیین اتجاء قبله به همکاری مردم محل صورت گرفته است.
- به تعداد (۱۱) محراب مسجد بعد از طی مراحل ذریعه هیئت موظف نسبت به تراکم نفوس مردم محل از صغیره به جامع ارتقا یافته است.
- به اثر عرایض اهالی به تعداد (۳۴) محراب مسجد بعد از طی مراحل و توظیف هیئت موظف عرایض شان بریاست حوزه بلخ برشنا غرض تنویر مساجد ارسال گردیده است.
- به تعداد (۳۱) قطعه عریضه فرش، اعمار و ترمیم و حل معضلات فی مابین قوم و امام مسجد اخذ گردیده است و عندالموقع رسیده گی صورت گرفته است. که در نتیجه به اندازه (۲۳۳۰) متر مربع فرش به (۱۸) محراب مسجد خریداری و تحت نظر هیئت توزیع گردیده است.

- به تعداد (۷۰) محراب مسجد که ذریعه فورم رسمی و تأیید مهر کلانتر محل با تأیید اهالی در کتاب احصائیه ثبت و راجستر گردیده است.
- به تعداد (۵) محراب مسجد که به همکاری مردم محل و تاجران ملی در داخل شهر و ولسوالیها اعمار گردیده است.
- (۱۰) محراب مسجد غرض اعمار در ولایت بلخ عنوانی مقام محترم وزارت جلیله ارشاد، حج و اوقاف د.ج.ا. پیشنهاد گردیده است.
- نشست با نماینده دفتر جی آی زید، دفتر مدیکا افغانستان، اوپک، موسسه حمایه اطفال، کار و امور اجتماعی، آسیا فندیشن، موسسه حقوق بشر و دموکراسی غرض پیشبرد موضوعات داغ روز صورت گرفته است.

در بخش مدیریت احتساب:

۱. در شهر مزار شریف و همچنان تمام ولسوالی های مربوطه ولایت بلخ در ارتباط به متوجه ساختن مسئولین ادارات دولتی به مسئولیت های دینی و وظیفوی خود و سایر کارمندان مادون خویش و همچنان تهیه جای مناسب بخاطر ادای نمازها به جماعت، و اجتناب از ظلم و تعصب و کارشکنی.. در اثنای ادای وظایف محوله صحبت صورت گرفته است.

۲. ریاست عمومی احتساب مرکز در خصوص مبارزه با فالبین ها که در آن خواستار تشکیل کمیسیون از ارگانهای مختلف بمنظور مبارزه با جادوگران و فالبین ها شده است.

در بخش مدیریت اوقاف ولسوالی نهرشاهی :

تعداد (۱۲۳) محراب مسجد بررسی، ثبت و اسناد آن به مدیریت مساجد ریاست ارشاد، حج و اوقاف تسلیم داده شد.

در بخش مدیریت اوقاف ولسوالی دهدادی :

از (۹۰) محراب مسجد جامع و صغیره در سطح این ولسوالی بازدید و بررسی صورت گرفت.

در بخش مدارس :

از (۲۰) باب مدرسه ی رسمی و غیر رسمی در سطح این ولسوالی بازدید و بررسی صورت گرفت.

در بخش مدیریت اوقاف ولسوالی کشنده :

درباره مساجدی که در طول سال بازدید به عمل آمد کنترل و مراقبت شد و بعضاً اعمار و ترمیم گردید.

در بخش مدیریت اوقاف ولسوالی شولگره :

دایر کردن شورای علمای ۱۵ نفری

در بخش مدیریت اوقاف ولسوالی شورته :

در طی یکسال دایر کردن (۲۰) جلسه کاری با علما، قریه داران، متنفذین قومی و بسیج شدن (۳۰) تن علما بخاطر بهبود کاری و همکار شدن با مدیریت اوقاف در سطح ولسوالی صورت گرفت.

در بخش عشر و ذکات :

تبلیغات سرتاسری از طریق منابر مساجد مدیریت اوقاف ولسوالیها، در رابطه به پرداخت عشر و ذکات برای اهالی آگاهی داده شد.

مدیریت اوقاف ولسوالی دهدادی :

- (۱۹) مرتبه بازدیدها از ساحات وقفی و قبرستان ها در قرآ و قصبات ولسوالی دهدادی صورت گرفته است.
- جهت حفاظت از ملکیت های وقفی برای همکاری و تشویق در جلسات هفته وار در مقر ولسوالی دهدادی به روز های دوشنبه به سمع تماماً قریه داران محترم توسط مدیریت اوقاف رسانیده شد .
- از غصب موازی (۳۰۰) متر مربع زمین قبرستانی کهنه در قریه ی کرملک دهدادی جلوگیری بعمل آمد .

مدیریت اوقاف ولسوالی کشنده :

از قبرستان ها و زیارت ها در طول سال از طرف این اداره و به همکاری مردم محل ازغصب آن جلوگیری بعمل آمد.

در بخش اجرائیه :

چهار جلسه تحت ریاست محترم رئیس ارشاد، حج و اوقاف دایر و مطابق به قانون . طبق لایحه وظایف شان از طرف مقام ریاست به کارمندان وظایف سپاریده شده بود اجراآت آن تاکید شد تا گزارش مفصل در جلسه بعدی ارائه بدارند به مدیران اوقاف ولسوالیها وظیفه سپاریده شد که در تعیین جای تعمیر اداری همه مدیریت ها اوقاف ولسوالیها اسکیج آنرا با تفاهم مقام ولسوالی ترتیب و به مقام ریاست تسلیم بدارند، همچنان موضوعات امور حج، ارشادی، تعلیم و تربیه اطفال در مساجد و مدارس خصوصی و بقیه بخش های مربوط از جمله امور اوقافی، تثبیت کرایه، جمع آوری و صفر نمودن عواید املاک وقفی، دفاع از ملکیت های اوقافی ، به اجاره و به کرایه دادن آن، تحویلی آن به حساب خاص اوقاف به خزانه دولت اجراآت آنرا به کارمندان تاکید گردید همچنان در مورد قالین های مسجد جامع روضه مبارک غرض استفاده خوب از آن و راه معقول آن یک کمیسیون توظیف گردید. و یک کمیته کاری از کامندان اداره غرض پیشبرد پروسه حج توظیف گردید تا از تاریخ ۲۰ قوس بکار خویش آغاز نمایند.

در جلسه نوبتی شبکه مدیریتی منابع بشری بریاست محترم اصلاحات اداری و خدمات ملکی ولایت بلخ که به تاریخ ۲۸ هر برج دایر میگردد طی یک سال مالی اشتراک نمایند.

اشتراک در سیمینار سه روزه تحت عنوان حقوق زن از دیدگاه شریعت و قانون که از طرف دفتر بین المللی انکشاف حقوق مقیم شهر مزار شریف از طریق وزارت جلیله ارشاد، حج و اوقاف ولایت شبرغان، سرپل، سمنگان، بلخ نیز اشتراک نموده بودند.

در بخش مدیریت عمومی مساجد :

- به تعداد (۱۸) محراب مسجد به اندازه (۲۳۳۰) متر مربع فرش توزیع صورت گرفت.

- به تعداد (۲۳) محراب مسجد تعین اتجااء قبله گردید.
- به تعداد (۱۱) محراب مسجد از صغیره به جامع ارتقا یافته است .
- اعمار (۵) محراب مسجد تمديد لین برق صورت گرفته است .
- به تعداد (۷۰) محراب مسجد بعد از تائید و مهر کلاتر های محل ثبت و راجستر کتاب مدیریت عمومی مساجد گردیده است.

در بخش مدیریت اوقاف ولسوالی دولت آباد :

مبلغ (۶۰۴۸۰) افغانی عواید اوقافی به دست آمده است.

د هلمند ولایت د ارشاد ، حج او اوقافو ریاست

د اجرائیې مدیریت په برخه کې :

- ❖ د (۴۲) تنه علمای کرامو د اسنادو ارزیابی وروسته تر طی مراحل د ارشاد حج او اوقافو د وزارت محترم مقام ته لیږل شوی او همدارنگه د لس تنه مامورینو ارزیابی د وزارت محترم مقام ته لیږل شوی او منظوری یې رارسیدلی ده.
- ❖ د ارشاد حج او اوقافو د ریاست د کارمندانو لپاره په عصری ډول سافت ډیټابیس شوی دی.
- ❖ د ټولو اسنادو لپاره په سافت ډول فایلونه سیستم جوړ شوی دی او روزمره کې استفاده ورڅخه کیږي.

د عامه اړیکو د مدیریت په برخه کې :

په مجموع کې (۴) جلسې د ولایت د محترم مقام په تالار او عامی روغتیا ریاست په تالار کې چې پر مختلفو موضوعاتو دایری شوی دی لکه د سولې د شورا، د واکسین په هکله عامه پوهاوی او نورو برخو کې دایری شوی وی کېدون شوی دی . او همدارنگه د ریاست په مقام کې د علمای کرامو سره په مختلفو دایر شوو غونډو کې کېدون شوی دی.

د اسلامی تعلیماتو د مدیریت په برخه کې :

۱. د مساجدو په عمومی مدیریت کې د علمای کرامو سره په جلسه کې د هماهنگی په موخه کېدون شوی دی او همدارنگه د (۱۲) مدارس په ډیټابیس کې ثبت شوی دی.
۲. د (۱۲۹) مدارسو څخه د کنټرول په موخه نظارت شوی دی او همدارنگه د یوې مدرسی څخه چې د صافیانو په سیمه کې یې موقعیت درلودی (۴۲) تنه قاریان او حافظان د دی ریاست د کمیتی په مخ کې فارغ شوی دی.

د ناد علی ولسوالی د اوقافو مدیریت :

۱. د علمای کرامو سره (۴) جلسې پر مختلفو موضوعاتو د بحث په مورد دایری شوی دی او همدارنگه د (۳) مدارسو څخه د کنټرول په موخه نظارت شوی دی .
۲. د (۴) جمعو د خطبو څخه نظارت شوی دی او همدارنگه د (۶) قریه جاتو د مشرانو سره د امنیت په موخه جلسې شوی دی چې انشاءالله مثبتې پایلې به ولری .

د حج او زیارت برنامه :

په روانه میاشت کې تر اوسه پوری (۲) تنو حجاجو خپلې پیسې د ولایت د محترم مقام د حکم په اساس استرداد کړی دی او همدارنگه د ۱۳۹۸ کال ټول تللی حجاج د وزارت محترم مقام په ډیټابیس کې ثبت شوی دی.

د ارشاد برنامه :

په مجموع کې (۷) ځله علمای کرام د هلمند ولایت د محلی رادیو ټلوېزیون و آمريت ته په مختلفو موضوعاتو لکه: سولې او وروړول، د ښځو حقوقو، اساسی قانون په هکله او د کابل د ناحقه بریدونو په هکله د عامه پوهاوی په موخه معرفي شوی دی او همدارنگه ددی دمنکراتو د مخنیوی په هکله په ولایتی شورا کې دایره شوی غونډه کې کېدون شوی دی.

د ریاست په داخل د مساجدو په عمومی مدیریت کې د علمای کرامو سره (۵) جلسې پر مختلفو موضوعاتو لکه: د اساسی قانون د هقی لمانځنه، د معلولینو د حقوقو د ساتلو په هکله او د ملی پوځ لکه ملی اردو اونورو دفاعی ځواکو د ملاتړ په موخه بحث وشو او همدارنگه د (۶۰) تنو علمای کرامو، د مدارسو استادانو او شاگردانو او ولسی خلکو په پراخ کېدون دلمر ترنځی نیولو په موخه لمونځ اداء شو .

د اوقافو برنامه :

- ❖ د نهرسراج ولسوالی مربوط د سید میرداد آغا دوکانونو د تکیه په هکله مکاتب د وزارت محترم مقام، ولایت محترم مقام او نهرسراج ولسوالی ته لیږل شوی دی . او همدارنگه د وقفی ساحاتو څخه نظارت او کنټرول شوی دی .
- ❖ د (۳) قبرستانونو د غصب په هکله وخت په وخت د څارنوالی او قضایای دولت محترم ارگانونو کښی تعقیب کیږي .
- ❖ د آفتاب نشینانو او موقتو غرقو له درکه کرایه په دی میاشت کې راتوله شوی او د وزارت محترم مقام حساب ته د افغانستان بانک له لاری جمع شوی دی.

ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت ارزگان

برنامه ارشادی:

۱. (۳۵) نفر علمای کرام در مورد مهر، نفقه و حجاب زنان از دیدگاه اسلام جهت آگاهی دهی اذهان عامه صحبت صورت گرفت.
۲. (۱۰) تن از علما در تشکیل علمای که از طرف وزارت اضافه گردیده در تقرر شان اقدام گردید.
۳. مدیریت تعلیمات علوم دینی در مرکز از مدارس خصوصی نظارت کرد و تطبیق واکسین پولیو برای شاگردان توصیه گردید.
۴. از پروژه اعمار مسجد جامع در قریه خیر و کاریز مرکز ترینکوت نظارت نموده و کار اعمار این مسجد جامع که از طرف ریاست جمهوری اعمار میشود که کار آن به (۳۵٪) رسیده.

در بخش مدیریت اوقاف:

- ❖ در برج میزان و عقرب سال ۱۳۹۸ مبلغ ۲۰۰۰۰ افغانی عواید اوقافی جمع گردیده و به اکونت نمبر خاص اوقافی ریاست مرکزی اوقاف تحویل بانک گردید.
- ❖ در قریه خیر و کاریز از طرف اهالی قریه متذکره چهار و نیم جریب زمین برای مسجد جامع وقف گردیده و کار اعمار آن جریان دارد.
- ❖ در قریه مرکز ترینکوت بنام سوله از طرف حاجی عطا الله یک جریب زمین برای اعمار یک محراب مسجد جامع وقف گردیده و در کتاب و راجستر رسمی اوقاف ثبت گردید.

در بخش اطلاعات و ارتباط عامه:

- در مورد ضرورت و اهمیت صلح در جامعه اسلامی مدبر اطلاعات و ارتباط عامه با خبرنگار رادیو تلویزیون ملی ارزگان بر اساس و دلایل شرعی و اسلامی مصاحبه و ارایه معلومات صورت گرفت و در پیام صوتی از عموم مسلمانان خواستم که در منازعه و اختلاف بر مسایل زندگی از میتود های میانه روی و سلوک هم دیگر پذیری استفاده نماید، اخلاق و رویه پیغمبر اسلام را در نظر گرفته شود.
- مجلس علما در رابطه به دفاع از حقوق زنان در دفتر با اشتراک ۲۱ تن علمای کرام برگزار گردید موضوع این جلسه تامین حقوق بشری، اقتصادی، بهداشتی به زنان و مبارزه در اختتام عنعنات و رواج های ناپسند غیر شرعی و غیر قانونی جامعه بحث حق تعلیم، مهر، نفقه بحث همه جانبه صورت گرفت و برای ملا امامن مضمون مشخص برای ارایه بحث در خطبه روز جمعه توزیع گردید.
- جلسه نهاد که در رابطه به سهیم ساختن جامعه مدنی در ارایه خدمات دولت به ملت و داد خواهی فعالیت میکند تدویر گردید درین مجلس مدیر اطلاعات نمایند ریاست ارشاد، حج و اوقاف و کارمندان ادارات ذیربط ولایتی و فعالان جامعه مدنی و نماینده گان امور زنان اشتراک داشتند در این جلسه گزارش اجرا شده سابق ارایه و بررسی گردید و هم برای جلسه آینده ۲ موضوع جدید داد خواهی تعیین و انتخاب گردید و برای اجراآت، کمیته ۵ نفری از اشتراک کننده گان جلسه موظف گردید.

ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت بادغیس

برنامه ارشادی:

۱. گردهمایی بزرگ با اشتراک علما، روحانیون، سران جهادی، متنفذین اقوام، جوانان، جامعه مدنی و خواهران در رابطه به حمایت از نیرو های امنیتی کشور.
۲. تدویر جلسات شورای علماء خطباء و امامان مساجد مرکز و ولسوالیها بمنظور بحث روی موضوعات مهم روز و تعیین موارد سخنرانی در نماز های جمعه در مورد اهمیت وحدت، اتحاد، صلح، همدیگر پذیری، تعلیم و تربیه اسلامی، دستگیری به مستمندان و حجاب اسلامی زنان.
۳. تدویر جلسه وسیع با اشتراک بیش از پنجم صد تن علماء، روحانیون، سران اقوام، مجاهدین و جامعه مدنی بمنظور حمایت از نظام جمهوری اسلامی افغانستان و تقدیر از نیرو های دفاعی امنیتی کشور در سالون جلسات ریاست ارشاد، حج و اوقاف دایر گردید.
۴. تدویر جلسات بزرگ با اشتراک علماء، روحانیون، بزرگان اقوام و جامعه مدنی در قسمت صلح و وحدت امت اسلامی، منع خشونت علیه زنان و حقوق مسلم زنان، حقوق والدین و اطفال، استفاده مشروع و حفاظت از مال

بیت المال و حراست و احترام به مقابر مسلمین.

۵. اصدار تعداد (۱۲) قطعنامه شورای علماء، ارتباط به مشروعیت نظام جمهوری اسلامی افغانستان و حمایت از نیروهای دفاعی و امنیتی کشور، اهمیت صلح، مبارزه علیه فساد اداری و مواد مخدر، منع خشونت علیه زنان، حقوق و جایگاه زنان از دیدگاه دین مقدس اسلام، حقوق اطفال، اهمیت محیط زیست سالم، نظافت و صحت، خانواده سالم و جلوگیری از بد دادن و ازدواج های اجباری و زیر سن دختران.

در بخش حج و زیارت:

ثبت نام متقاضیان و منتظرین حج الی سال ۱۴۱۰ را احتوا میکند که بلندترین ثبت را ولسوالی آبکمری دارا میباشد و قابل یادآور است کتاب احصائیه و دیتابیس این ریاست بعد از ترتیب از لحاظ جمع بندی و فورمت در سطح کشور الگو قرار داده شده است.

بایومتریک تعداد (۴۰۰) نفر از حجاج که در سال ۱۳۹۹ شامل نوبت میباشد که از جمله (۵۰) نفر تاکنون باقی میباشد.

برنامه اوقافی:

❖ تحویلی مبلغ (۳۰۵۸۰۶) افغانی عواید اوقافی به حساب اوقاف که نظر به چند سال قبل افزایش اندکی با خود گرفته است.

❖ عقد قرارداد سه دربند دوکاکین پیش روی ریاست و یک دربند کانتین تحت نظر هیئت محترم موظف بعد از طی مراحل تدارکاتی از شروع سال مالی ۱۳۹۸ الی ختم سال ۱۳۹۸ ماهانه مبلغ (۲۹۷۵۰) افغانی قرارداد گردید.

❖ تعقیب دعاوی و بدسترس قرار دادن اسناد دست داشته اراضی اوقافی مقدار (۱۶۰) جریب اراضی اوقافی لنگر شریف مربوط ولسوالی قادس، به مساحت (۱۸۹) جریب اراضی اوقافی آبی و للمی زیارت خارستان مربوط ولسوالی مقرر، به مساحت نیم جریب اراضی اوقافی مرکز ولسوالی بالامرغاب، اراضی مربوط عیدگاه جدید که از طرف صحت عامه در آن کلینیک ساخته شده است و اراضی اوقافی زیارت مرحوم خلیفه بهرام (رح)، زیارت مرحوم عظیم بیک و زیارت شرق میدان هوایی که توسط افراد و اشخاص مورد غصب قرار گرفته است.

❖ جمع آوری مبلغ (۱۸۰۰۰) افغانی از درک عشر و زکات توسط مدیریت مربوطه و توزیع آن تحت نظر هیئت موظف مقام ولایت برای مستحقین.

در بخش اداری و مالی:

➤ تعداد (۱۳) نفر کارمندان، (۶۵) نفر خطباء و امامان مسجد (۷) نفر کارکنان خدماتی مورد ارزیابی قرار گرفته است.

➤ به تعداد (۲۰۰۰) هزار اصلحه نهال مثمر و غیر مثمر در مساجد جامع مرکز و ولسوالیها بطور رایگان جهت سرسبزی و جلوگیری از آلودگی محیط زیست توزیع گردید.

➤ بایومتریک تعداد (۱۰۸) نفر بشمول کارمندان، خطباء، امامان و پرسونل خدماتی به جزء (۷) نفر امامان و پرسونل خدماتی ولسوالیهای غورماچ، جوند و بالامرغاب نسبت مشکلات امنیتی و راه های صعب العبور از بایومتریک بازماندند.

➤ ترتیب اسناد (۸) باب مساجد مطابق به فورمت ارسالی شرکت بنایی اداره محترم امور مقام ریاست جمهوری جهت اعمار مجدد.

➤ ترمیم و تجهیز دو باب مساجد شریف (عسل خان و توره شیخ) واقع ولسوالی مقرر توسط شرکت های (خورشید بادغیس امینی و شرکت ساختمانی شکوری) به مبلغ (۷۵۲۶۴۰) افغانی که مطابق قانون تدارکات طی مراحل و به بهره برداری سپرده شد.

➤ نظارت و مراقبت از نحوه کاری پروژه های الحاقیه مسجد جامع بزرگ شهر قلعه نو، مسجد جامع جدید عیدگاه سابقه و فاتحه خانه عیدگاه جدید که از جانب مقام عالی ریاست جمهوری اسلامی افغانستان تمویل که توسط شرکت ساختمانی بنایی اداره امور اجراء میگردد و یک تعداد مساجد در حال اعمار مرکز و ولسوالیها.

